

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Ústav historických věd

**Architektura a sepulkrální památky historických pohřebišť na území
bývalých okresů Hradec Králové, Náchod a Rychnov nad Kněžnou**

Bc. Daniela Ježdíková

Diplomová práce

2022

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Daniela Ježdíková**
Osobní číslo: **H19330**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Péče o kulturní dědictví**
Téma práce: **Architektura a sepulkrální památky historických pohřebišť na území bývalých okresů Hradec Králové, Náchod a Rychnov nad Kněžnou**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Práce bude věnována zmapování umělecko-historicky hodnotných sepulkrálních památek na historických pohřebišťích na terénu bývalých okresů Hradec Králové, Náchod a Rychnov nad Kněžnou. Zvláštní pozornost bude věnována mapovým a písemným pramenům, vztahujícím se k historickým pohřebišťím a jejich interpretaci. Zkoumané artefakty (architektura a náhrobky, hřbitovní plastiky), vybrané ze zevrubné terénní prospekce, budou sestaveny do kritického katalogu, zhodnoceny po historicko-umělecké a materiálové stránce a v širších kulturních souvislostech regionu a v něm působících kamenosochařských a slévačských dílen.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ALTOVÁ, Eva, HRUBÝ, Petr, KADLEC, Antonín, *Metodika dokumentace drobných památek*. NPÚ ÚOP Ústí nad Labem, 2015.

ARIES, Philippe, *Dějiny smrti I.-II.* Praha, 2000.

BĚLOVÁ, Jana, *Funerální litina ve střední Evropě*. Praha 2011.

EDGAR, E., *Hřbitov*. Praha (Žďkov), 1918.

HORÁK, V. – PRAHL, R., Poznámky k novodobému umění náhrobku v severovýchodních Čechách, *Zprávy památkové péče* 67, 2007 č. 6, s. 495-496.

KALINOVÁ, G., HNOJIL, A., *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. Praha 2016.

PETRASOVÁ, T., LORENZOVÁ, H. (eds.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století*. Praha, 2001.

POCHE, Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech I.-IV.*, Praha 1977-1982 (pro základní topografii).

PRAHL, R., *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha 2004.

PRAHL, R., Staré náhrobky a dnešní možnosti jejich záchrany. In *Bulletin Uměleckohistorické společnosti v českých zemích* XVIII, 1/2006, s. 11-14.

PRAHL, R. K sochařským náhrobkům severovýchodních Čech na počátku 19. století, *Umění* 54, 2006, s. 108-111.

WITTLICH, P., *Sochařství české secese*. Praha 2000.

Konferenční sborníky:

Epigraphica & sepulkralia sv. I.-VI. (ed. Jiří Roháček). Praha, 2005-2016.

Vedoucí diplomové práce: **doc. Mgr. Pavel Panoch, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2021**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

---

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2020

Prohlašuji:

Práci s názvem Architektura a sepulkrální památky historických pohřebišť na území bývalých okresů Hradec Králové, Náchod a Rychnov nad Kněžnou jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 28. 03. 2022

Daniela Ježdíková v. r.

Mé velké děkuji patří všem, kteří mi byli oporou při psaní práce. Na prvním místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé práce doc. Mgr. Pavlu Panochovi, Ph.D. za jeho ochotu, odborné konzultace a rady nejen k terénnímu výzkumu. Dále bych chtěla poděkovat všem správcům hřbitovů, které jsem navštívila, za jejich ochotu a spolupráci při terénním výzkumu. Poslední dík nesmí chybět mé rodině a přátelům za jejich bohatou oporu a trpělivost se mnou.

Anotace

Diplomová práce se zabývá architekturou a sepulkrálními památkami od konce 18.století po současnost. Klade si za cíl zdokumentování fondu architektury a sepulkrálních památek na hřbitovech bývalých okresů Hradec Králové, Náchod a Rychnov nad Kněžnou. Srovnávací analýza vyhodnotí uměleckohistoricky hodnotné a zajímavé náhrobky, které jsou zasazené do kontextu vývoje sepulkrálního umění. Zhodnocen je také současný stav péče a vztah společnosti k sepulkrálnímu umění.

Klíčová slova

Architektura – sepulkrální památky – sochařství – náhrobek – hřbitov – okres Hradec Králové – okres Náchod – okres Rychnov nad Kněžnou – 18.-20. století

Title

The Architecture and Sepulchral monuments of historical burial grounds in the former districts of Hradec Králové, Náchod and Rychnov nad Kněžnou

Annotation

The thesis deals with architecture and sepulchral monuments from the end of the 18th century to the present. It aims to document the collection of architecture and sepulchral monuments in the cemeteries of the former districts of Hradec Králové, Náchod and Rychnov nad Kněžnou. The comparative analysis evaluates art-historically valuable and interesting tombstones that are set in the context of the development of sepulchral art. The current state of monument care and the relationship of society to sepulchral art is also evaluated.

Keywords

Architecture – sepulchral monuments – sculpture – cemetery – the district of Hradec Králové – the district of Náchod – the district of Rychnov nad Kněžnou – 18.-20. century

Obsah

Úvod.....	1
1. Vymezení území a jeho charakteristika	6
2. Hřbitovy a jejich typologie	7
2.1. Evangelické hřbitovy	9
2.2. Katolické hřbitovy	10
2.3. Lesní hřbitovy a zelené pohřby	11
2.4. Vojenské hřbitovy.....	11
2.5. Židovské hřbitovy.....	13
3. Vývoj pohřbívání a sepulkrálních památek	15
4. Architektonické formy a symbolické motivy náhrobků	20
4.1. Stéla	21
4.2. Obelisk – pyramida.....	22
4.3. Sloup.....	22
4.4. Urna – váza.....	23
4.5. Sarkofág – rakev – tumba.....	24
4.6. Kříž.....	25
4.7. Architektura – historizující slohy	26
4.8. Figurální motivy	27
4.8.1. Génieus – anděl.....	28
4.8.2. Personifikace – plačka	29
4.8.3. Křesťanské figury	31
4.8.4. Portréty a reflexe profese zemřelého	33
4.9. Atributy a symboly	34
4.10. Rostlinné a zvířecí symboly.....	35
4.11. Rodinné hrobky.....	37
4.12. Pomníčky u silnic.....	39

Katalogová část	40
1. Okres Hradec Králové.....	40
1.1. Černilov	40
1.2. Dohalice.....	42
1.3. Dolní Přím	43
1.4. Habřina	44
1.5. Hněvčeves.....	45
1.6. Hradec Králové – Kukleny	46
1.7. Hradec Králové – Lesní hřbitov	59
1.8. Hradec Králové – ul. Husova	61
1.9. Hradec Králové – Na Zámečku	63
1.10. Hradec Králové – Pouchov	65
1.11. Hrádek.....	75
1.12. Chlum.....	77
1.13. Chlumec nad Cidlinou	78
1.14. Jeníkovice	79
1.15. Měník	80
1.16. Nový Bydžov	82
1.17. Ohnišťany.....	84
1.18. Stará Voda.....	85
1.19. Třebechovice pod Orebem	86
1.20. Vysoký Újezd.....	89
2. Okres Náchod.....	90
2.1. Červený Kostelec.....	90
2.2. Česká Skalice.....	93
2.3. Chvalkovice	94
2.4. Jaroměř	95

2.5.	Machov	108
2.6.	Náchod.....	110
2.7.	Police nad Metují.....	113
2.8.	Semonice	116
2.9.	Slatina nad Úpou	117
2.10.	Starý Ples	120
2.11.	Teplice nad Metují	121
2.12.	Vlkov.....	122
3.	Okres Rychnov nad Kněžnou	123
3.1.	České Meziříčí.....	123
3.2.	Deštné v Orlických horách	124
3.3.	Dobruška.....	127
3.4.	Kostelec nad Orlicí	128
3.5.	Přepychy	131
3.6.	Potštejn	132
3.7.	Rybná nad Zdobnicí.....	133
3.8.	Rychnov nad Kněžnou.....	134
3.9.	Skuhrov nad Bělou	135
3.10.	Solnice.....	137
3.11.	Týniště nad Orlicí	141
3.12.	Vamberk.....	142
	Závěr.....	146
	Resumé	150
	Seznam použité literatury a zdrojů	155
	Obrazová příloha	161

Úvod

Tématu architektury a sepulkrálních památek se dostává větší pozornosti až v posledních letech. Nejprve je ale zapotřebí si definovat, co přesně jsou ty sepulkrální památky. Jedná se o „spektrum uměleckých, řemeslných a architektonických děl, jež jsou fyzicky a funkčně spojeny s pohřbem konkrétní osoby nebo osob. Jsou to náhrobky všeho druhu, pohřební výbava, drobná i monumentální pohřební architektura, funkčně a tematicky relevantní díla nástěnného a závěsného malířství či památky literární.“¹ Sepulkrální památky mohou být následně typově rozděleny na archeologické lokality (např. pohřebiště, mohyly), současné hřbitovy různého druhu vyznání, architektonické památky (mauzolea, hrobky, krypty), sochařská a kamenická díla (náhrobky, epitafy) a drobná uměleckořemeslná díla související se smrtí člověka a pohřebními rituály.²

Na první pohled je patrný vývoj a vzhled hřbitovů a sepulkrálních památek, ale dochází také ke změnám v myšlení společnosti a o jejich pohledu na smrt a pohřbívání. Už v roce 1941 se zmiňuje Pauly o změně vnímání smrti a pohledem na hřbitovy. Podle jeho slov: „*Pohřeb a hřbitov jsou věci, na které lidé nejméně v životě myslí a velmi neradi o nich mluví. A přece to jsou věci, které na světě nikoho neminou a s nimiž se každý jednou musí zabývat.*“³ Tento trend myšlení pokračuje dodnes. Smrt je stále vnímána spíše negativně, což se odráží na vnímání hřbitovů a následně na jejich péči. Smrt je pro nás neviditelná, nemluvíme o ní, je to pro nás velice intimní téma. I když je tedy hřbitov podle definice veřejným místem, v našem pohledu už tolik není. Společnost již nevyužívá hřbitovy jako dříve, nejsou místem běžného setkávání a veřejného života. Určitá naděje ovšem stále trvá, jelikož postupně stále více narůstá zájem o jejich péči a rovněž se rodí nový fenomén zvaný funerální turistika. Lidé vyrážejí na místa odpočinku historicky významných osobností nebo vyhledávají architektonicky a umělecky zajímavé sepulkrální památky.⁴ Ovšem je zapotřebí, aby se do podvědomí dostala i méně známá místa sepulkrálních památek, aby nedošlo k jejich postupnému zániku.

Cílem předložené diplomové práce je zdokumentování umělecko-historicky hodnotné a zajímavé architektury a sepulkrálních památek na vymezeném území bývalých okresů Hradec

---

¹ Definice převzata z: ROHÁČEK, Jiří a spol. *Sepulkrální památky v praxi památkové péče*. Josefov, 2020. ISBN 978-80-88226-24-6. s.7.

² POJSL, Miloslav. Hroby, hřbitovy a funerální plastika v problematice památkové péče. In.: MICHNA, Pavel – UNGER, Josef – NEKUDA, Rostislav. *Z pravěku do středověku. Aus der Urgeschichte zum Mittelalter: sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy*. Brno, 1997. ISBN 80-85048-72-8. s.302.

³ PAULY, Jan. *Hřbitovní a pohřební právo. Příručka zákonitých předpisů o hřbitovech a pohřbívání pro obce, pro farní a patronátní úřady, pro pohřební ústavy a pro potřebu úřední i soukromou*. Praha, 1941. s.5.

⁴ Trendem hřbitovů v dnešní době a jejich vzhledem se zabývá: KOVÁŘ, Jan – PEŘINKOVÁ, Martina – ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Hřbitov jako veřejný prostor*. Praha, 2014. ISBN 978-80-87079-44-7. s.29-31.

Králové, Náchod a Rychnov nad Kněžnou. Před zahájením psaní práce bylo zapotřebí provést rozsáhlý terénní výzkum a dokumentaci jednotlivých sepulkrálních památek. Během terénního výzkumu jsem projela téměř všechny hřbitovy na vymezeném území. Setkala jsem se s občanskými, křesťanskými, vojenskými a židovskými hřbitovy. Spadají sem rovněž hřbitovy velké městské, ale také malé vesnické. Vybrané náhrobky byly řádně fotograficky zdokumentované, zakreslené do mapky, zhodnocen jejich současný stav, rovněž se hledala signatura autora na náhrobku a případně sekundární zdroje informací. Následně bylo nutné provést analýzu a srovnání jednotlivých sepulkrálních památek a vytvořit klíč pro vznik katalogu, který je stěžejní částí této práce. Právě díky velkému množství dat jsem si mohla dovolit pojmout práci trochu jinak a zabývat se více netradičními a umělecky zajímavými náhrobky. Zároveň bylo zapotřebí si vymezit směr zájmu pouze na určitý druh hřbitovů, aby se v katalogu nepřebíjelo několik směrů. I když se na vymezeném území nachází řada krásných vojenských a židovských hřbitovů, zvolila jsem si klasické křesťanské a občanské hřbitovy jako základnu pro svůj katalog. Ovšem aby nebyla dokumentace tolika různorodých náhrobků zahozená, využila jsem je jako příklady v kapitolách zabývajících se vývojem sepulkrálních památek, a hlavně v kapitole o typických příkladech náhrobků a jejich výzdobě.

V první kapitole si velmi stručně charakterizujeme vymezené území diplomové práce. Jednotlivá území bývalých okresů Hradec Králové, Náchod a Rychnov nad Kněžnou budou stručně představena hlavně z hlediska přírodních podmínek. Cílem práce ale není historie ani přírodní podmínky těchto okresů. Pro pochopení a uvedení do kontextu problematiky diplomové práce jsou zapotřebí další kapitoly. Hned ve druhé kapitole se budeme zabývat problematikou hřbitovů. Bylo nutné si definovat jednotlivé hřbitovy, se kterými jsem se setkala na vymezeném území. Konkrétně se jednalo nejvíce o křesťanské hřbitovy, které jsou základem pro dnešní občanské hřbitovy. Ovšem u křesťanů se dále setkáváme hlavně s odnoží katolickou a evangelickou. Samotný vzhled hřbitovů se od sebe příliš neliší. Druhým nejčastějším typem byly vojenské hřbitovy. Ty se vyskytují hlavně na Hradecku a Náchodsku. Převážně se jedná o pohřebiště a památníky z války roku 1866. O vojenské hřbitovy se stará několik spolků, hlavně Komitét 1866, proto jsou celkem v zachovalém stavu. Oproti tomu jsou na tom hůře židovské hřbitovy. Většinou se nacházejí mimo obec v přírodě, výjimečně v městech. Posledním typem jsou lesní hřbitovy a zelené pohřby. Jedná se o nový trend a způsoby pohřbívání. Snaží se tím navrátit k harmonii s přírodou, jelikož dnešní moderní hřbitov někdy vypadá jako shluk strojově vyráběných černých desek.

Následující třetí kapitola se zabývá vývojem pohřbívání a sepulkrálních památek. Velmi stručně se zde představí trendy v pohřbívání v jednotlivých dobách. S příchodem křesťanství se způsob pohřbívání ovšem příliš neměnil. Hlavní zlom nastal s příchodem kremace na přelomu 19. a 20. století. Zajímavý je pak vývoj samotných sepulkrálních památek, kde je vidět změna nejen vlivem uměleckých slohů, ale rovněž poptávkou společnosti, a hlavně v přechodu na kremaci. Problém u těchto starších sepulkrálních památek je ten, že nejsou dochované ve velké míře. Většinou se jedná o náhrobky panovníků, církevních příslušníků či zámožnějších občanů. Kapitulu doplňují některé fotografie jako příkladové ukázky daných náhrobků z terénního výzkumu pro lepší představu.

S pohřbíváním souvisí náboženství, které udává nejen způsob pohřbu, ale také má vliv na ikonografickou výzdobu sepulkrálních památek. Proto druhou podstatnou částí práce je bližší zaměření se na sepulkrální tvorbu a její výzdobu. Konkrétně se v této kapitole budu zabývat architektonickými formami a symbolickými motivy náhrobků. Definuje se rozdíl mezi formou, tedy hmotou náhrobku, a symbolickou výzdobou. Stanoví se typické příklady v sepulkrálním umění, které vždy budou doprovázeny konkrétními příklady z terénního výzkumu, aby se daná myšlenka podpořila. K základním formám patří figura, kříž, obelisk, sarkofág, sloup, stéla a urna. Samotná výzdoba je pak velmi bohatá a různorodá, rovněž se odvíjí od náboženství a době vzniku. Záměr bude spočívat čistě na křesťanské či nenáboženské motivy. Například židovské mají zcela odlišnou symboliku a nejsou tolik podstatné pro tuto práci, jelikož se nebudou dále více rozebírat židovské náhrobky.

Poslední kapitola představuje katalog vybraných náhrobků a je hlavní částí celé práce. Z bohaté základny dat nasbírané během terénního výzkumu budou vybrány takové hrobky a náhrobky, kterou jsou uměleckohistoricky a technologicky zajímavé. Zabývat se budu pouze křesťanskými či nenáboženskými hrobkami a náhrobky. Katalog bude rozdělen podle okresů a následně abecedně podle měst a obcí. Jednotlivé náhrobky budou představeny, popsány a zhodnocen jejich současný stav. V některých případech budou k náhrobkům přidány další potřebné informace pro pochopení jejich výzdoby. Doplnovat je bude fotografická dokumentace přímo v textu pro lepší a snazší přehled. Mapové podklady umístění náhrobků na hřbitově budou přidány pouze k větším a složitějším hřbitovům, pro snazší orientaci. Řada náhrobků v katalogu se totiž nachází na menších hřbitovech, kde je jejich umístění snadno dohledatelné a není potřeba mapek.

Stěžejní odbornou literaturou je především kniha od Romana Prahla *Umění náhrobků v českých zemích let 1780-1830*.⁵ Jedná se o rozsáhlou publikaci zabývající se sepulkrálními památkami na území České republiky. Autor v ní přehledně a systematicky nastiňuje vývoj umění náhrobku na přelomu 18. a 19. století. Zároveň vytváří jakousi typologii forem sepulkrálních památek podle antického a křesťanského původu. Rovněž se zabývá ikonografií a další výzdobou, která nám více říká o symbolice díla. Roman Prahl vydal také doplňující články, které se zabývají konkrétně sepulkrálními památkami v severovýchodních Čechách.⁶ Významnou a velmi přínosnou byla novější publikace od Jiřího Roháčka a spol. *Sepulkrální památky v praxi památkové péče*.⁷ Autoři zde stručně a přehledně nastiňují přehled vývoje sepulkrálních památek a vztah památkové péče k nim. Rozebraná je rovněž nepříliš probádaná tematika epigrafiky v sepulkrálním mění. Významnou součástí je kapitola o dokumentaci sepulkrálních památek, kde je pospán terénní průzkum, druhy dokumentace a využívání sekundárních zdrojů. K dalším publikacím, která napomáhala k dokumentaci nejen sepulkrálních památek, je *Metodika dokumentace drobných památek* od Petra Hrubého a spol.⁸ K pochopení ikonografie a symbolů byl důležitý slovník od Jamese Halla *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*.⁹

Další pomocnou literaturou pro tvoření textu byla například kniha od Olgy Nešporové *O smrti a pohřbívání*¹⁰, dále *Pohřbívání a hřbitovy* od Davida Stejskala a kol¹¹ a v neposlední řadě sborník zabývající se problematikou sepulkrálních památek *Epigraphica et sepulcralia*.¹² Znamé dvoudílné dílo od Philippe Ariés *Dějiny smrti*¹³ nastiňuje přehled dějin pohřbívání a smrti. Tato práce se ovšem nezabývá podrobně problematikou sepulkrálního umění, proto je zde zmíněna jako doporučená literatura pro rozšíření obzoru o smrti.

---

⁵ PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha, 2004. ISBN 80-200-1188-9.

⁶ Konkrétně se jedná o tyto články: HORÁK, Václav – PRAHL, Roman. K sochařským náhrobkům, severovýchodních Čech na počátku 19. století. In: *Umění LIV*. č.2, 2006, s. 186-189.; HORÁK, Václav – PRAHL, Roman. Poznámky k novodobým náhrobkům v severovýchodních Čechách. In: *Zprávy památkové péče*. Roč. 67, č. 6, 2007. s. 495-496.

⁷ ROHÁČEK, Jiří a spol. *Sepulkrální památky v praxi památkové péče*. Josefov, 2020. ISBN 978-80-88226-24-6.

⁸ HRUBÝ, Petr – ALTOVÁ, Eva – KADLEC, Antonín. *Metodika dokumentace drobných památek*. Ústí nad Labem, 2015, ISBN 978-80-85036-57-2.

⁹ HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7185-902-4.

¹⁰ NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. Brno, 2013. ISBN 978-80-7325-320-2.

¹¹ STEJSKAL, David – ŠEJVL, Jaroslav a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. Praha, 2011. ISBN 978-80-7357-680-6.

¹² PRIX, Dalibor – ROHÁČEK, Jiří (ed.). *Epigraphica et sepulcralia*; sborník příspěvků ze zasedání k problematice sepulkrálních památek, pořádaných Ústavem dějin umění AV ČR. Praha, 2005-2021.

¹³ ARIÉS, Philippe. *Dějiny Smrti*. Díl I. Praha, 2000. ISBN 80-7203-286-0.; ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti*. Díl 2. Praha, 2000. ISBN 80-7203-293-3.

V předchozích letech byly vydány pouze bakalářské práce zabývající se sepulkrálními památkami na území jednoho okresu. Většinou se také zajímaly pouze o hřbitovy ve městech nebo větších obcích. Na území Rychnovska se jedná konkrétně o dvě bakalářské práce *Sepulkrální památky na Rychnovsku v letech 1780-1938*¹⁴ a *Sepulkrální památky okresu Rychnov nad Kněžnou*¹⁵, z nichž obě se zajímají o stejné velké hřbitovy. Bakalářská práce *Sepulkrální památky v Hradci Králové letech 1780-1938*¹⁶ se zabývá pouze hřbitovy na území města Hradec Králové. Poslední práce *Sepulkrální památky na Náchodsku 1830-1938*¹⁷ dokumentuje náhrobky na území Náchodska včetně těch vesnických.

---

¹⁴ FAJFROVÁ, Lucia. *Sepulkrální památky na Rychnovsku v letech 1780-1938*. Univerzita Pardubice, 2011 (bakalářská práce).

¹⁵ BAŠOVÁ, Marie. *Sepulkrální památky okresu Rychnov nad Kněžnou*. Univerzita Hradec Králové, 2015 (bakalářská práce).

¹⁶ PROTIVÁNEK, Martin. *Sepulkrální památky v Hradci Králové letech 1780-1938*. Univerzita Pardubice, 2014 (bakalářská práce).

¹⁷ SODOMKA, Martin. *Sepulkrální památky na Náchodsku 1830-1938*. Univerzita Pardubice, 2017 (bakalářská práce).

1. Vymezení území a jeho charakteristika

Diplomová práce se bude zabývat sepulkrálními památkami na historických pohřebištích v Královéhradeckém kraji, konkrétně na třech území bývalých okresů Hradec Králové, Náchod a Rychnov nad Kněžnou. Královéhradecký kraj najdeme v severovýchodních Čechách u hranic s Polskem. Název kraje je odvozen od hlavního krajského města Hradec Králové. Celková rozloha kraje činí 4 758 km². Sousedí s krajem Libereckým, Pardubickým a Středočeským.¹⁸

Pro Královéhradecký kraj jsou typické různé krajiny od nížin až k horám. V severní části kraje v pohraničí s Polskem najdeme nejvyšší české pohoří Krkonoše a východně od nich leží Orlické hory. Od pohraničních hor se krajina snižuje až k rovinaté Polabské nížině. Právě díky tomu má kraj největší výškové rozpětí v České republice. Unikátní oblastí je pomezí mezi Krkonošemi a Orlickými horami, kde najdeme křídovou pánev s pískovcovou oblastí, která dodává území její charakteristickou skalnatou podobu. Významným prvkem v krajině jsou řeky a říční síť, které jsou v tomto kraji hojně zastoupeny. Nejdůležitější řekou, která formuje celé území, je řeka Labe s pramenem v Krkonoších.¹⁹

Okres Hradec Králové se rozkládá kolem krajského města Hradec Králové. Charakteristický je svým územím středního Polabí, které je převážně rovinaté. Rozkládá se mezi Novobydžovskem, Jaroměří, Třebehovicemi pod Orebem a Pardubicemi.²⁰ Okres Náchod najdeme východně od Hradeckého při hranicích s Polskem. Náchodsko se dá svou přírodní charakteristikou rozdělit na dva celky. Pro jižní část jsou typické střední nadmořské výšky, tedy jde o rovinaté až mírně kopcovité území. Oproti tomu severní část je členitá až hornatá a rovněž typická svými skalnatými částmi.²¹ Třetí okres Rychnov nad Kněžnou se rovněž rozkládá na pohraničí s Polskem, jižně od Náchodska a východně od Hradecka. Typická je pro něj oblast Orlicka, která je ohraničená nivou Orlice až po vrcholy Orlických hor. Opět se území dá rozdělit na dvě části. Jihozápadní kopcovitá část a severovýchodní hornatá část.²²

---

¹⁸ K charakteristice Královéhradeckého kraje viz: RYBÁŘ, Petr. *Přírodou z Polabí k hraničním horám: vybrané kapitoly o přírodě, krajině a životním prostředí Královéhradeckého kraje*. Hradec Králové, 2008. ISBN 978-80-254-2736-1. s.14.

¹⁹ K přírodní charakteristice a zajímavostem Královéhradeckého kraje viz: *Královéhradecký kraj. Města a obce Královéhradeckého kraje: tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm, 2011. ISBN 978-80-904275-5-6. s.16.; dále: RYBÁŘ, Petr. *Přírodou z Polabí k hraničním horám: vybrané kapitoly o přírodě, krajině a životním prostředí Královéhradeckého kraje*. op. cit. s.14-16.

²⁰ Přírodní charakteristika okresu Hradec Králové viz: FALTYSOVÁ, Helena. *Královéhradecko*. Praha, Brno, 2002. ISBN 80-86064-45-X. s. 57-92.

²¹ Přírodní charakteristika okresu Náchod viz: FALTYSOVÁ, Helena. *Královéhradecko*. op. cit. s. 153-180.

²² Přírodní charakteristika okresu Rychnov nad Kněžnou viz: FALTYSOVÁ, Helena. *Královéhradecko*. op. cit. s. 181-216.

2. Hřbitovy a jejich typologie

Hřbitovy a pohřebiště jsou jedinečným prostorem vytvořeným lidskou činností pro jejich potřeby. Jsou místem, kde se metaforicky zastavil čas, kde se setkávají živí s mrtvými, přítomnost s minulostí. Lidé sem chodí vzpomínat, projevit své emoce a truchlení nebo najít klid v duši. „*Hřbitov je nedílnou součástí historického a kulturního dědictví.*“²³ Společným prvkem hřbitovů, napříč kulturami a náboženstvím, je právě jejich funkce. Jsou místem posledního odpočinku zesnulých. Zároveň se jedná o centrum dění pro pozůstalé, kteří je navštěvují a dříve hřbitovy sloužily také jako útočiště nebo místa obchodu a setkávání. Občané se zde mohli potkávat, obchodovat nebo hrát hry. Druhou rovinou hřbitova bylo jeho chápání jako posvátného místa. Půda zde byla vysvěcena a pozůstalí prováděli modlitby za duše mrtvých. Řádně pohřbeni byli pouze občané, kteří si to „zasloužili“. Proto například sebevrazi nebo zločinci byli pohřbíváni mimo hřbitovy, mimo posvátnou půdu, jelikož si nezasloužili být řádně pohřbeni.²⁴

Se zájem o hřbitovy a sepulkrální památky vznikají postupně příručky a studie o tom, jak má vypadat správný hřbitov a co všechno by měl splňovat. Jednou z takových příruček v českém prostředí je kniha *Hřbitov*²⁵ od architekta Emila Edgara z roku 1918. Autor se zabývá hodně o samotný vzhled hřbitova, jeho umístění a souhru s okolní krajinou. Vyjadřuje se rovněž k uměleckému ztvárnění náhrobků, co je vhodné a co není. Zjednodušeně řečeno, si v knize často stěžuje. Například říká, že „*naše hřbitovy trpí neporozuměním pro výtvarnou práci a preferují se kamenické závody a šablony.*“²⁶ Dochází ale také k řešení jednotlivých problémů, jak očistit nevzhledné hřbitovy a navrátit jim harmonii a klid. Rozlišuje přístup mezi hřbitovy městskými a venkovskými.²⁷ Velice podobná příručka s podobnými názory je od Josefa Kachníka *Výtvarné umění chrámové a hřbitovní*²⁸ z roku 1923. V závěru knížky se autor zabývá hřbitovy. Doporučuje správné umístění vůči vsi, což je na místě klidném a dál od zástavby. Kladně se přiklání k hřbitovům v lesích, na návrších. Měla by k nim vést alej, nejlépe lípy nebo

---

²³ KOVÁŘ, Jan – PEŘINKOVÁ, Martina – ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Hřbitov jako veřejný prostor*. Praha, 2014. ISBN 978-80-87079-44-7. s.14.

²⁴ Trendy pohřbívání a funkce hřbitovů viz: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. Brno, 2013. ISBN 978-80-7325-320-2. s.226-227.

²⁵ EDGAR, Emil. *Hřbitov*. Praha, 1918.

²⁶ Řeší dobový vzhled hřbitovů, jejich původní krásu a jako příklad krásného hřbitova uvádí Olšanský v Praze. Více viz: EDGAR, Emil. *Hřbitov*. op. cit. s.5-9.

²⁷ Uvádí přímo příklady hřbitovů s danými problémy a jejich řešením, viz: EDGAR, Emil. *Hřbitov*. op. cit. s. 17-20.

²⁸ KACHNÍK, Josef. *Výtvarné umění chrámové a hřbitovní*. Praha, 1923.

topoly.²⁹ Dále nahlíží na samotnou hřbitovní plochu a její vzhled. Důležitý je pro něj na hřbitově umělecký vkus a vztah k okolní krajině, jelikož se mají spolu vyvažovat.³⁰ Naposled se vyjadřuje k sepulkrálním památkám. Důležitý je pro něj centrální kříž, který představuje střed hřbitova a měl by být proto výrazně umělecky ztvárněný. Pohlíží na uměleckou tvorbu náhrobků a jejich symboliku. Hlásí se výrazně ke křesťanské tematice a symbolice.³¹ Jako poslední můžu zmínit příručku o hřbitovech a pohřbívání od J. Pauly *Hřbitovní a pohřební právo*³², která se přímo opírá o pohřební zákony a pravidla. Autor definuje různé druhy hřbitovů a jejich správu, vzhled hřbitovů a jejich pravidla.

Je zapotřebí si správně definovat hřbitovy a pohřebiště typická na území České republiky. Jedním z hlavních rozdílů je v přístupnosti veřejnosti na hřbitovy. Jejich přístupnost definuje zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví³³. Zákon definuje jejich správu, zacházení s lidskými ostatky, práva a povinnosti s provozováním pohřebních služeb, balzamování a konzervování ostatků a provoz krematorií.³⁴ Podle definice veřejná pohřebiště zabírají „*prostor, který je určený k pohřbení lidských pozůstatků nebo uložení zpopelněných lidských ostatků.*“³⁵ Obecně platí, že na veřejných pohřebištích se pohřbívají lidé bez ohledu na jejich náboženské vyznání či jiné odlišnosti. Oproti tomu existují neveřejná pohřebiště, která se definují jako „*pohřebiště veřejnosti běžně nepřístupná. Jsou určena výlučně pro uložení lidských pozůstatků nebo zpopelněných lidských ostatků členů řeholních řádů nebo kongregací a dále do této kategorie spadají prostory zřízené pro uložení lidských pozůstatků nebo zpopelněných lidských ostatků členů uzavřených skupin, zejména příbuzenských společenství před nabytím účinnosti zákona o pohřebnictví.*“³⁶ Obecně platí, že se zde pohřbívají a ukládají ostatky zemřelých, které patří k příslušnému náboženskému vyznání či jiným skupinám a není jim umožněn pohřeb na veřejném pohřebišti.

Hřbitovy lze ovšem členit podle řady dalších kritérií. Mezi tradiční rozlišování patří dělení podle náboženské víry a příslušnosti k určité skupině. Hřbitovy v evropském prostředí mohou

---

²⁹ Více ke správné poloze hřbitova podle J. Kachníka viz: KACHNÍK, Josef. *Výtvarné umění chrámové a hřbitovní*. op. cit. s.163-165.

³⁰ Detailněji k hřbitovní ploše a celkovému vzhledu: Tamtéž, s.166-173.

³¹ Detailnější pohled na funkci a vzhled centrálního kříže a k vzhledu samotných náhrobků: Tamtéž, s.174-187.

³² PAULY, Jan. *Hřbitovní a pohřební právo*. Praha, 1941.

³³ Zákon vyšel knižně a je doplněn komentáři viz: ŠEJVL, Jaroslav – VETEŠNÍK, Pavel – VETEŠNÍKOVÁ, Eva. *Zákon o pohřebnictví, Zákon o válečných hrobech*, 2. vydání. Praha, 2020. ISBN 978-80-7598-952-9.

³⁴ Výtah ze zákona, dále viz: KOVÁŘ, Jan – PEŘINKOVÁ, Martina – ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Hřbitov jako veřejný prostor*. Praha, 2014. ISBN 978-80-87079-44-7. s.36-37.

³⁵ Převzato z: STEJSKAL, David – ŠEJVL, Jaroslav a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. Praha, 2011. ISBN 978-80-7357-680-6. s.36.

³⁶ Tamtéž, s.36.

být křesťanské (ty se dělí dál podle církve na evangelickou, husitskou československou, katolickou, pravoslavnou), muslimské, občanské, vojenské nebo židovské. Definice některých typů hřbitovů podle náboženské víry jsou rozepsány v následujících podkapitolách. Trochu odlišné členění nabízí Keister Douglas, který definuje 3 ideální typy hřbitovů – tradiční, soukromé umístění zpopelněných ostatků a uložení v přírodě. Mezi tradiční hřbitovy řadí pro nás klasické hřbitovy, které dříve odrážely sociální postavení společnosti. Druhý typ je svázán pouze s jedním druhem pohřbívání, a to s kremací. Zde se jedná o osobnější a individuálnější přístup. Pozůstali si berou popel zesnulých na intimnější místo mimo hřbitov. Poslední typ je ve vývoji pohřbívání novinkou a jedná se o dnešní trend, který není ještě zcela rozšířený. Jde o tzv. zelený pohřeb, někdy zvaný jako eko-pohřeb.³⁷

K netradičním trendům v dnešní době patří ještě pohřbívání domácích mazlíčků a s tím spojený vznik malých hřbitovů pro ně. Je to proto, že dnešní vyspělá západní společnost si více pořizuje domácí mazlíčky a nahrazuje tím nebo oddaluje pořízení vlastních potomků. V České republice najdeme dvě oficiální krematoria pro zvířata, v Brně a v Praze.³⁸ Místa pohřbu domácích mazlíčků se většinou nachází v blízkosti oficiálních hřbitovů. Jedním takovým je například hřbitov pro domácí mazlíčky v Josefově vedle vojenského hřbitova (obr. 1).

2.1. Evangelické hřbitovy

Evangelická církev zvěstuje naději a víru ve vzkříšení a následnou úctu k tělu zemřelého. Pohřby zemřelých evangelické víry jsou pořádány hlavně pro pozůstalé. Během obřadu se vzpomíná na život zesnulého. I když se jedná o křesťanskou víru, evangelíci si zřizovali vlastní hřbitovy, pokud to bylo možné.³⁹ Na vznik prvních oficiálních evangelických hřbitovů mělo vliv vydání tolerančního patentu v roce 1781 Josefem II., kdy katolická církev nechtěla mít hřbitovy společné pro odlišné církve. Proto byl vydán dvorský dekret v roce 1782, který umožňoval evangelíkům si zakládat vlastní hřbitovy na své náklady.⁴⁰ Největší kumulaci protestantských komunit najdeme v České republice na území středního Polabí, v Podkrkonoší, ve Slezsku nebo ve Valašsku.

---

³⁷ Převzato z: KOVÁŘ, Jan – PEŘINKOVÁ, Martina – ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Hřbitov jako veřejný prostor*. op. cit. s.52.

³⁸ Je to trend, který je v poslední době opravdu na vzestupu, viz: KOVÁŘ, Jan – PEŘINKOVÁ, Martina – ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Hřbitov jako veřejný prostor*. op. cit. s.63-64.

³⁹ Podrobnější popis evangelického pohřbu viz: STEJSKAL, David – ŠEJVL, Jaroslav a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. op. cit. s.248-251.

⁴⁰ Podrobněji k vydání tolerančního patentu a zakládání nových hřbitovů viz: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. op. cit. s.228-229.

Vzhledově na první pohled evangelický hřbitov vypadá stejně jako tradiční katolický hřbitov. Součástí ohraničeného komplexu je většinou evangelický kostel a márnice. Hrobky a náhrobky jsou typologicky stejné, ovšem bývají chudší na výzdobě. Vyloučeny bývaly také rodinné hrobky. Jde o podstatu, kdy si mají být všichni rovni před Bohem, a to i po smrti. Dříve bylo typické, že se mrtví pohřbívali chronologicky podle data úmrtí. Zároveň se rozdělovali hroby podle pohlaví, kde muži bývali umístěováni od vchodu zleva a ženy zprava.⁴¹ Typickými evangelickými symboly doplňující náhrobky je hlavně kalich jako symbol české reformace, dále citáty veršů z Bible nebo hořící svíce jako symbol věčného života.⁴² Typický evangelický hřbitov⁴³ najdeme například v Černilově (obr. 2), kde se nachází řada starších náhrobků. Převážně se jedná o stély s lehkou výzdobou, kde hlavním symbolem je kalich.

2.2. Katolické hřbitovy

Jedná se tradiční hřbitovy a způsob pohřbu, který stylově převládá až do dnešních dní. Dnešní katolický pohřeb vychází z doporučení České liturgické komise ze 70. let 20. století. Od evangelického pohřbu se odlišuje v pojetí spásy, kteří nevěří na očistec a pohřební obřady jsou pouze symbolickým rozloučením pro pozůstalé.⁴⁴ Důležitou složkou křesťanských hřbitovů je vysvěcení půdy, čímž se území hřbitova svátá posvátným místem. Zpravidla byly na křesťanských hřbitovech zřizovány hřbitovní kostely a kaple, kde se konaly pohřební mše. Zároveň je nutné vést evidenci hrobů či matriku pohřbených.⁴⁵

Z katolických hřbitovů vychází dnešní způsob pohřbívání, jimiž jsou sekulární pohřby, zvané též jako občanské pohřební obřady. Jejich počátek spadá do období rozvoje kremace a modernizace pohřbívání na počátku 20. století. Nejvíce se rozvinuly během komunismu v 50. až 80. letech 20. století, kdy šlo o vymezení se proti náboženským praktikám. Pohřby tehdy měly plnit hlavně funkci pohřbení těla bez ohledu na jiné tradice. Sekulární pohřbívání nemění v podstatě vzhled hřbitovů. Zasahuje spíše do pohřebních obřadů, tradic a na vzhled sepulkrálních památek. Hlavním úkonem je poslední rozloučení před kremací a uložení popela

---

⁴¹ Podrobněji k evangelickým hřbitovům a pohřbům viz: NOLL, Jindřich. Několik poznámek k evangelickým hřbitovům konce 19. století. In.: LORENZO VÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. Praha, 2001. ISBN 80-85917-79-3. s.106.

⁴² Stručně k výzdobě evangelických hrobů viz: STEJSKAL, David – ŠEJVL, Jaroslav a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. op. cit. s.248-251.

⁴³ Seznam evangelických hřbitovů – okres Hradec Králové: Běleč nad Orlicí, Černilov, Klášter nad Dědinou, Svinary, Třebechovice pod Orebem; Okres Náchod: Bohuslavice nad Metují, Hronov, Jezbiny, Machov, Rokytník, Semonice, Šonov; okres Rychnov nad Kněžnou: České Meziříčí, Křivice, Mokré, Trnov.

⁴⁴ Více k průběhu evangelického a katolického pohřebního obřadu viz: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. op. cit. s.140-145.

⁴⁵ Povinnosti s pohřební činností u katolíků viz: PAULY, Jan. *Hřbitovní a pohřební právo. Příručka zákonitých předpisů o hřbitovech a pohřbívání pro obce, pro farní a patronátní úřady, pro pohřební ústavy a pro potřebu úřední i soukromou*. Praha, 1941. s.8-10, 14.

zesnulého za přítomnosti pozůstalých. Rozdíl oproti křesťanskému vedení obřadu je ten, že jeho součástí nejsou náboženská kázání, ale jde o proslovy. Zároveň je umožněno uložení těla mrtvého bez ohledu na jeho náboženské vyznání či původ.⁴⁶

2.3. Lesní hřbitovy a zelené pohřby

Dnešním trendem, který se začíná více rozšiřovat, jsou pohřby v přírodě, konkrétně v lesích. Zde nalezneme dva typy pohřbívání, které na první pohled nemusejí být odlišné. V prvním případě se jedná o lesní hřbitovy a přírodní urnové háje. Ty mají delší tradici a jsou více podobné tradičním hřbitovům, pouze se nachází v prostředí lesa.⁴⁷ Na našem území nalezneme první lesní hřbitovy v Novém Boru, Písku nebo ve Zlíně. V severovýchodních Čechách se oficiálně nachází pouze jeden. Najdeme jej v Hradci Králové v Malšovicích a založen byl roce 1939. V centru lesního hřbitova se nachází vysoký prostý dřevěný kříž. Pro náhrobky je typické, že nejsou bohatě zdobené ani monumentální, jsou z přírodních materiálů jako dřevo a kámen. Vše má harmonicky hrát, propojovat hřbitov s přírodou (obr. 3).⁴⁸

Druhým typem je méně známý eko-pohřeb. Jeho zrod a počátky spadají do Anglie 90.let 20.století. Typickým jevem a jejich hlavní odlišností od klasických hřbitovů je vysazení stromu či keře místo náhrobku. Postupně na místě vzniká památeční les, jakési přírodní posvátné místo. Tento trend souvisí opět s proměnou myšlení společnosti v moderní době, která se navrácí k tradičním zvykům. Zviditelňují smrt a zařazují ji jako přirozenou součást běžného života, kterou také je. Že se jedná o posvátná místa s pamětí nasvědčuje ochrana těchto hřbitovů, která zaručuje jejich neničení, stromy se nesmějí kácet ani jinak ničit.⁴⁹

2.4. Vojenské hřbitovy

Novým trendem od 19.století byly vojenské hřbitovy, které vznikaly vynuceně z válečných ztrát během válek v 19. a ve 20. století. Pohřby vojáků se odlišují napříč kulturami a odvíjejí se většinou od běžných pohřebních zvyklostí dané kultury. V Evropě se setkáváme s trendem, kdy se vojáci povětšinou pohřbívají na místě, kde padli. Vznikat tak mohou hřbitovy uprostřed krajiny.⁵⁰ Válečné hroby se totiž odlišují od běžných tím, že jsou zároveň symbolem padlých a jsou tak částečně pomníky. Pohřby vojáků jsou dvojího typu. Jedním jsou válečné hroby, kde

⁴⁶ Popis občanského pohřebního obřadu viz: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. op. cit. s.158-163.

⁴⁷ Ke vzhledu lesního hřbitova viz: KOVÁŘ, Jan – PEŘINKOVÁ, Martina – ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Hřbitov jako veřejný prostor*. op. cit. s.52-53.

⁴⁸ Více ke královéhradeckému lesnímu hřbitovu viz: DUŠKOVÁ, Lucie. *19. století na královéhradeckých hřbitovech*. Hradec Králové, 2009. ISBN 978-80-86472-40-9. s. 28.

⁴⁹ Více k eko-pohřbu viz: KOVÁŘ, Jan – PEŘINKOVÁ, Martina – ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Hřbitov jako veřejný prostor*. op. cit. s.52-53.

⁵⁰ K definici vojenských pohřebišť viz: STEJSKAL, David – ŠEJVL, Jaroslav a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. op. cit. s.339.

jsou uchovány ostatky vojáka. Oproti tomu pietní místo pouze připomíná válečné události a oběti.⁵¹

S vojenskými hřbitovy bývají často spojovány pomníky, které jsou jedním z nejčastějších způsobů o zachování paměti. Pomníky mají dvě roviny. Za první se vážou přímo k historické události, kterou mají připomínat. Za druhé na ně působí okolnosti jeho vzniku a jeho dějiny. Pomníky jsou tedy interpretací historické skutečnosti, ke které se vážou. Konstruují paměť a říkají nám, jak danou historickou skutečnost vnímat a vzpomínat na ni. Důležitou součástí je jejich umístění. Pro válečné pohřebiště a pomníky jsou typická místa bitev, která jsou většinou na vyvýšených místech. Čerpají tím autenticitu místa, atmosféru mýtu.⁵²

Krásným příkladem vojenských pohřebišť a pomníků⁵³ najdeme v královéhradeckém okrese z válek v roce 1866. Nahází se zde jedna z největších sbírek vojenských sepulkrálních památek v Evropě. Baterie mrtvých, válečné pomníky a vojenské hřbitovy se rozkládají na území kolem vsi Chlum a města Hradec Králové. Nejrozsáhlejší hřbitov najdeme ve Svíbském lese, kde se udál jeden z osudných bojů. Po celém lese jsou rozmístěny nejrůznější pomníčky a řada křížů označující hroby padlých.⁵⁴ Hned po válce vzniká spolek, který se snaží zachovat paměť o této bitvě a nese název Komitét. Zasloužil se o zbudování dnes nejvýraznějšího pomníku baterie mrtvých, monumentální sloup se sochou Asturie. Nedaleko vsi Chlum se nachází dále neogotické Ossarium a pruský vojenský hřbitov (obr. 4, 5).⁵⁵

Druhým klasickým, a možná více známým příkladem, je vojenský hřbitov v Josefově u Jaroměře. K němu vyšla již bohatá odborná literatura, která se zabývá jak historií pevnosti Josefova⁵⁶, tak přímo zdejším vojenským hřbitovem⁵⁷. O hřbitov se rovněž zajímá a pomáhá

---

⁵¹ Typy vojenských pohřbů viz: STEJSKAL, David – ŠEJVL, Jaroslav a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. op. cit. s.341-343.

⁵² Definice válečných pomníků a jejich význam viz: KESSLER, Vojtěch. *Paměť v kameni: druhý život válečných pomníků*. Praha, 2017. ISBN 978-80-7286-308-2. s.34-41.

⁵³ Seznam vojenských pohřebišť – okres Hradec Králové: Hradec Králové-Pouchov, Chlum, Máslojedy, Neděliště, Nechanice, Nový Bydžov, Svíb; okres Náchod: Česká Skalice, Josefov-Jaroměř, Martínkovice, Náchod.

⁵⁴ Více k pramenům, přehledu památek a k stručnému nastínění průběhu bitvy u Hradce Králové viz: KESSLER, Vojtěch. *Paměť v kameni: druhý život válečných pomníků*. op. cit. s.44-45, 217-245.

⁵⁵ K historii spolku Komitétu a jejich snaze o zachování válečné památky o bitvě u Hradce Králové v roce 1866 viz: Tamtéž, s. 245-268.; Spolek vydává rovněž časopis a spravuje oficiální internetové stránky: <https://komitet.1866.cz/>

⁵⁶ Historií pevnosti Josefov se zabývá: ŠTĚRBA, Cyril. *Z paměti města Josefova: od doby praehistorické až do samostatnosti státu československého*. Brno, 1926.; MERTLÍK, Pavel – MERTLÍKOVÁ, Olga. *Josefov: kapitoly z dějin pevnosti a města*. Liberec, 2019. ISBN 978-80-87607-94-7.

⁵⁷ Literatura k vojenskému hřbitovu v Josefově: NOVÁK, Václav. *Průvodce Masarykovými sady a hřbitovem v Josefově*. Jaroměř, 1994.; NOVÁK, Václav. *Pevnostní hřbitov v Josefově*. Jaroměř, 1999.; SKALICKÝ, Alexandr. *Vojenský hřbitov v Josefově*. In: *Stopami dějin Náchodska: sborník Státního okresního archivu Náchod*. Č. 9, 2003, s. 61-76.; SLAVÍK, Jiří. *Josefovský hřbitov a čtyři méně známé náhrobky*. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově*. 2013, s. 127-133.

s jeho péčí Komitét 1866 působící hlavně na hradeckém území.⁵⁸ Josefovský hřbitov je ve velmi dobrém stavu a je zde vidět zájem památkové péče o něj.⁵⁹

2.5. Židovské hřbitovy

Judaismus udává souhrn všech pravidel a zvyků, která utvářejí náboženský svět židovského národa. To se také odráží na hřbitovech, při způsobu pohřbívání a s tím spojenými přechodovými rituály. Proto byly židovské hřbitovy speciálně oddělené od těch křesťanských a sami si je Židé spravovali. V čem si jsou židovské hřbitovy podobné těm ostatním, je v jejich chápání jako posvátného místa. Židovský způsob pohřbu klade hlavně důraz na propojení se se zemí. Nejdůležitějším pravidlem je zajištění nedotknutelnosti hrobů. Jakmile je zemřelý pochován do země, nemá se s hrobem již nějak manipulovat a ani do něj zasahovat.⁶⁰ Setkáváme se proto s navyšováním úrovně terénu, tudíž hroby jsou kladeny postupně na sebe, aby se nezasahovalo do spodních hrobů.⁶¹

Také judaismus má vlastní ikonografii a symboliku⁶², kterou využívá ve funerálním umění. Mezi nejstarší a nejtypičtější symboly patří Davidova hvězda, dále kohenské ruce nebo levitská konvice. Později se rozvíjí nové symboly, které se odvozují od jmen a povolání (například lev, medvěd, jelen, vlk).⁶³ Známým zvykem pro pozůstalé je kladení kamínku na náhrobek, ne květiny. Představují totiž nezanikající a trvalou vzpomínku na zemřelého.⁶⁴ Co je však nevýhodou židovských hřbitovů, je jejich menší péče o ně, a hlavně smutné události ve 20.století. Řada židovských hřbitovů zanikla nebo byla zapomenuta a nikdo se o ně nestará. Jsou často opuštěné, rozpadlé a krajina je postupně pohlcuje. Připomínají tak trochu tradiční lesní hřbitovy. K takovým hřbitovům patří například židovský hřbitov⁶⁵ v Podbřezí (obr. 6).

---

⁵⁸ Od Komitétu vyšel článek zabývající se náhrobkem na josefovském hřbitově viz: BENDA, Vladimír. Tajemný náhrobek na josefovském hřbitově. In: *Bellum 1866: časopis Komitétu pro udržování památek z války roku 1866*. roč. 13, č. 1, 2004, s. 84-89.

⁵⁹ Památkovou péči dokládá článek o obnově hřbitova viz: CHLUMSKÁ, Věra. Josefovský hřbitov – celková obnova. In: *Ročenka knihovny a muzea v Jaroměři* 3. 1988, s. 56-58.

⁶⁰ Základní definice a charakteristika židovského pohřbu viz: STEJSKAL, David – ŠEJVL, Jaroslav a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. op. cit. s.286, 292-293.

⁶¹ K židovskému pohřbívání dále také: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. op. cit. s.228.

⁶² Vyšla řada odborné literatury zabývající se židovskými náhrobky a hřbitovy, například: STEINOVÁ, Iva. *Maceva: židovský náhrobek a symbolika výzdoby ve světle tradice*. Praha, 2011. ISBN 978-80-87104-65-1.; STEINOVÁ, Iva. Symbolika výzdoby židovských náhrobků v Čechách a na Moravě. In: *Epigráfica & Sepulkralia* 8. s. 349-372.; CHVÁTAL, Václav. *Metodika dokumentace a výzkumu židovských hřbitovů*. Praha, 2014. ISBN 978-80-86562-14-8.; HADLER, Jaroslav Achab. *Židovské hřbitovy a pohřbívání*. Praha, 2019. ISBN 978-80-271-0261-7.

⁶³ Podrobněji k židovské symbolice užitě ve funerálním umění viz: STEINOVÁ, Iva. Symbolika výzdoby židovských náhrobků. op. cit. s. 349-372.

⁶⁴ Převzato z: STEJSKAL, David – ŠEJVL, Jaroslav a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. op. cit. s.304.

⁶⁵ Seznam židovských hřbitovů – okres Hradec Králové: Hradec Králové, Chlumec nad Cidlinou, Nový Bydžov; okres Náchod: Jaroměř, Náchod, Velká Bukovina; okres Rychnov nad Kněžnou: Dobruška, Podbřezí, Rokytnice v Orlických horách, Rychnov nad Kněžnou, Vamberk

Nachází se zcela mimo zástavbu v lese, který ho postupně pohlcuje, i když se o hřbitov v rámci mezí pečuje.

3. Vývoj pohřbívání a sepulkrálních památek

Se smrtí a pohřby zesnulých se setkáváme už od pradávna. V každé etapě dějin byl přístup ke smrti odlišný. Ta samá odlišnost platila také pro různé kultury, společnosti či náboženství. Ovšem existuje jeden společný vliv v pohřbívání pro území České republiky, a vlastně pro celou západní společnost, kterým je křesťanství. V průběhu se křesťanské učení měnilo a vyvíjelo a snažilo se zastínit pohanské zvyky, což se ne úplně povedlo. Jediné, co zůstalo základním pravidlem je pohled na smrt. Křesťanství vnímá smrt ve smyslu spásy, slibuje vzkříšení těla a spásu duše.⁶⁶

Abychom mohli vyčlenit sepulkrální památky ikonograficky a umělecky odlišné, zajímavé a nové, je třeba nejprve si stanovit takové, které jsou naopak typické a opakující se. S tím souvisí znalost kontextu vývoje pohřbívání, který měl velký vliv na podobu a druh náhrobků. Shrnout tedy celý vývoj a všechny jeho odlišnosti by vydalo na samostatnou práci. Zde se podíváme pouze stručně na vývoj v evropském prostředí, a hlavně na území Čech. Čímž získáme lepší přehled a pochopení pro výběr náhrobků v katalogu.

První známé zmínky o pohřbívání, které byly regulovány zákony, jsou z antického světa, hlavně z Říma. Pohřbívat se mělo za hranicemi lidských sídlišť, oddělovali tím svět mrtvých a živých. Způsob pohřbu byl kostrový (inhumace) i žehem (cinerace). I když pohřby byly regulovány zákony, byl zde vliv regionálních tradic a zvyklostí. Těla a zpopelněné ostatky byly ukládány v kolumbáriích a v katakombách. Z antických prvků, které byly převzaty v mladších dobách v sepulkrálním umění patří například formy urny, stély, sarkofágy, pyramidy nebo mauzolea.⁶⁷

Důležitá změna v pohřbívání a sepulkrálním umění v Evropě spadá do období středověku s příchodem a s pronikáním křesťanství do společnosti. Vzniká zde standartní způsob pohřbu, který přetrval až do dnešních dnů téměř po celém světě. Pohřeb už nebyl rodinou záležitostí, ale spadl do rukou církve, byl nově kolektivní odpovědností.⁶⁸ Druhou zásadní změnou byl zákaz pohřbu žehem, povolena byla pouze inhumace. Tím křesťané navazovali na židovskou tradici ve víru zmrtvýchvstání. Hlavním vzorem křesťanského pohřbu bylo uložení těla Ježíše Krista do hrobu. Tento trend ovšem nevešel v platnost ze dne na den,

---

⁶⁶ Pohled na smrt a pohřbívání v dějinách viz: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. op. cit. s.60.

⁶⁷ Více k antickému pohřbívání viz: ROHÁČEK, Jiří a spol. *Sepulkrální památky v praxi památkové péče*. Josefův, 2020. ISBN 978-80-88226-24-6. s.8.

⁶⁸ O hřbitovy se nestaral ani stát, vše šlo na náklady církve. Zprvu se jednalo o katolickou církev, ovšem se vznikem dalších křesťanských církví, vznikají oddělené hřbitovy zvané konfesijní. Ty byly majetkem jednotlivých konfesí a sami je spravovaly. Viz: PAULY, Jan. *Hřbitovní a pohřební právo*. op. cit. s.7-8.

ale trval několik set let. Po nějakou dobu se tedy vyskytovaly oba způsoby pohřbu až zcela převládl jen jeden, pohřeb kostrový. Třetí změnou bylo pohřbívání pouze do svěcené půdy, která se nacházela okolo kostela. Tím se navrátily pohřby zpět do sídlišť.⁶⁹ Typické pro ranné středověké období byly náhrobní desky, které byly zapuštěny do podlahy kostela. Desky měly převážně figurální výzdobu představující pochovaného nebožtíka v ležící poloze, později se objevuje také postava stojící. Vedle toho se objevují náhrobní desky s heraldickou výzdobou a s doprovodným nápisem (obr. 7).⁷⁰ Od 14.století postupně převládá nový trend nástěnných náhrobků. S tím souvisí obliba epitafů, kdy náhrobní nástěnná deska je umístěna nezávisle vůči hrobu s ostatky.

Ve středověku se znovuobjevují reprezentativnější sepulkrální památky. Patří k nim původně antické tumby. Mají vysoký podstavec, na kterém leží svrchní deska s výzdobou. Typická byla nadále figurální výzdoba v ležící poloze, později se objevují postavy v klečící. Stěny tumby byly rovněž zdobené reliéfy s heraldickou a/nebo nápisovou složkou.⁷¹ Ikonografie a atributy v sepulkrálním umění ve středověku byly bohaté. Často se jednalo o různé bájně postavy a zvířata. Nejvíce vyskytovaným zvířetem byl lev. Většinou byl užíván u královský a šlechtických náhrobků. Symbolicky má více rovin, ale ve středověku představoval hlavně královskou moc, důstojnost, sílu, statečnost a válečné schopnosti.⁷²

V novověku se navazuje na středověkou tradici figurálních náhrobků (v poloze stojící nebo klečící). Bohužel z tohoto období se nedochovalo tolik náhrobků, jelikož bývaly druhotně využívány jako stavební materiál. Renesanční nástěnné náhrobky ovšem ustupují do pozadí s příchodem baroka, kdy začínají vznikat kvalitní volně stojící náhrobky. Zvyšují se také nároky zhotovitelů na umělce, čímž vznikají honosnější a monumentálnější náhrobky, které připomínají až pomníky a památníky.⁷³ Během 16. a hlavně v 17.století přicházejí další novinky v oblasti pohřbívání a sepulkrálního umění. Změny přišly s rychlým růstem počtu obyvatel a s medicínsko-hygienickými důvody. Například po zásahu morových epidemií začaly vznikat morové hřbitovy, které byly umístěny za hradbami města. Šlo o plánované hřbitovy, které byly architektonicky koncipované.⁷⁴

---

⁶⁹ Počátky křesťanského pohřbívání a vliv na změnu společnosti viz: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. op. cit. s 110-11. nebo dále: ROHÁČEK, Jirí a spol. *Sepulkrální památky v praxi památkové péče* op. cit. s.9.

⁷⁰ Příklady náhrobních desek v raném středověku a jejich detailnější popis viz: ROHÁČEK, Jirí a spol. *Sepulkrální památky v praxi památkové péče*. op. cit. s.16-17.

⁷¹ Podrobněji k tumbám ve středověku viz: Tamtéž, s.20-21.

⁷² K ikonografii a atributům v sepulkrálním umění ve středověku viz: Tamtéž, s.26.

⁷³ Situace v novověku detailněji viz: Tamtéž, s.32-35.

⁷⁴ Změny a trend morových hřbitovů viz: Tamtéž, s.10.

Zásadní změna přichází v druhé polovině 18.století a na počátku 19.století. Největším hybatelem byly na našem území josefínské reformy. Hlavní reforma z roku 1782 zakázala pohřbívání v kostelních hrobkách a v okolí samotného kostela. Následovala reforma v roce 1783, která zaváděla společné pohřbívání katolíků a nekatolíků na jednom hřbitově a zároveň došlo k přemístění zakládání hřbitovů za hranice měst a sídlišť. Odtud pochází kořeny dnešního způsobu pohřbívání.⁷⁵ S dále vzrůstajícími nároky na funerální umění, přichází vlna nových trendů v ikonografii náhrobků. Umělci se vracejí zpět k antickým typům jako urna, stéla, sloup, obelisk nebo sarkofág. Zároveň se objevují nové typy figurálních motivů jako plačky a géniové. Zlom přišel také v technologii a ve výrobě. Během 19.století začínají do funerálního umění pronikat průmyslově vyráběné náhrobky. Začíná se využívat i nových materiálů jako umělý kámen a litina.⁷⁶ Typické jsou formy náhrobku v podobě volně stojících soch, čímž jsou přístupné k divákovi ze všech stran. Zároveň se sochy umísťují na vyvýšené podstavce, které slouží druhotně pro umístění nápisových desek.⁷⁷ S rozvojem průmyslové výroby náhrobků souvisí také vznik drobných regionálních kamenických a svářečských dílen. Ty se vážou pouze k regionálním hřbitovům, takže jejich díla jsou rozprostřená pouze na určitém území. Odráží se to na vzhledu hřbitova a na funerálním umění.⁷⁸

Ke konci 19.století a na počátku 20.století dochází k poslednímu velkému zlomu v pohřební kultuře. Přechází se z kostrového pohřbu na kremaci z hygienických důvodů a z nedostatku místa na hřbitovech. S tím souvisí nové zákony nařízené státem, které regulovaly a určovaly celý proces kremace. Šlo především o hygienické podmínky a zamezení pohřbení zaživa, tudíž byla například nově nutná prohlídka mrtvého těla pověřeným lékařem.⁷⁹ První zmínky o kremaci pochází již ze 17.století, ale moderní způsob kremace a její rozvoj nastává až v druhé polovině 19.století. V 70 letech 19.století vznikají první kremační spolky v německých zemích a postupně ovlivňují území celé Evropy i prostředí České republiky. Na začátku se kremační spolky setkaly s odporem ze strany římskokatolické církve, která držela hlavní slovo v pohřbívání až do počátku 20.století. První kremaci, která vyvolala celoevropský skandál, byl pohřeb Augusty Braunerové v Paříži v roce 1890. V českém prostředí to byla

---

⁷⁵ Změny v pohřbívání viz: ROHÁČEK, Jiří a spol. *Sepulkrální památky v praxi památkové péče*. op. cit. s.11.; dále viz: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. op. cit. s.228-229.

⁷⁶ Více ke změnám viz: ROHÁČEK, Jiří a spol. *Sepulkrální památky v praxi památkové péče*. op. cit. s.36-37.

⁷⁷ Příklady změn v sepulkrálním umění viz: KALINOVÁ, Gabriela – HNOJIL, Adam a kol. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. Praha, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8. s. 88-90.

⁷⁸ Podrobněji k průmyslové výrobě náhrobků v Praze ve stručném článku: KUCHTOVÁ, Vladislava. Firemní a umělecká produkce náhrobků konce 19.století a první třetiny 20.století v Praze. In.: *Epigraphica & Sepulkralia* 3. s.263-271.

⁷⁹ Podrobněji k novým zákonům a povinnostem viz: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. op. cit. s.112-113.

kremace Vojtěcha Náprstky v roce 1894, jež byl prvním Českým občanem, který se nechal zpopelnit. Jednalo se o první skandál kremace na území Čech, který napomohl vzniku prvního českého kremačního spolku zvaný *Společnost pro spalování mrtvol* v roce 1899. Spolek byl výrazně proti církevním praktikám, propagoval a učil o kremaci. V roce 1909 vzniká další spolek zvaný *Krematorium*.⁸⁰ I přes všechny výhody kremace, to byla z počátku záležitost finančně nákladná, proto se někteří představitelé kremačních spolků nemohli nechat zpopelnit. Zlom přišel v roce 1919, kdy byla kremace oficiálně povolena, čemuž napomohl rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československé republiky.⁸¹ První krematorium na území České republiky bylo postaveno již v roce 1917 v Liberci. Rozmach krematorií však spadá až po roce 1919. Původní přechodná krematoria postupně nahrazovala nová krematoria, na které se vypisovaly architektonické soutěže.⁸² Ovšem největší posun v kremaci nastal po 2. světové válce. Kremace byla nástrojem komunistického režimu, vymezovala se tím vůči starému režimu a vůči křesťanům. Až v 60. letech 20.století povolila kremaci i samotná římskokatolická církev.⁸³

Od konce 19.století a hlavně během 20.století dochází k uniformitě a převažující průmyslové výrobě v regionálních kamenických dílnách. Zlomovým bodem, hlavně ve výzdobě sepulkrálních památek, přišel po skončení 2. světové války. Komunistický režim nebyl nakloněn jakýmkoliv náboženským vírám, což se odráželo na vzhledu hřbitovů a na funerálním umění. Hřbitovy byly často ničeny či přímo rušeny a nahrazovány novými, kde se uplatňovaly nově prosté a umělecky bezcenné náhrobky.⁸⁴

Dnešním trendem je úpadek tradičního způsobu pohřbívání, což způsobuje úpadek funerální kultury. Většina pohřbů na našem území je provedena kremací, takže se pouze ukládají do kolumbárií urny nebo se popel rozsype/vsype na loučkách. Výjimečně vznikají nové tradiční hroby s náhrobky, ale ani zde se nesetkáváme často o umělecké pojetí náhrobku.

---

⁸⁰ Podrobněji k trendu kremace a jejím počátkům ve společnosti viz: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. op. cit. s.116-118.; Tématem kremace se detailněji zabývá Markéta Svobodová. Popisuje zrod kremace, proměnu společenského myšlení a uvádí konkrétní příklady krematorií s jejich historií, viz: SVOBODOVÁ, Markéta. *Krematorium: v procesu sekularizace českých zemí 20.století. Ideové, stavební a typologické proměny*. Praha, 2013. ISBN 978-80-86890-51-7.

⁸¹ Dále ke kremaci: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. op. cit. s.120.

⁸² Příkladem může být krematorium v Pardubicích od Pavla Janáka z roku 1923. Stavěna byla v moderním stylu dané doby, což byl převážně funkcionalismus, konstruktivismus a purismus. Více: Tamtéž, s. 125-126.

⁸³ Největší rozmach kremace a její vliv na proměnu hřbitovů a pohřbívání viz: Tamtéž, s.122-123.

⁸⁴ Tento trend je patrný dodnes, kdy jsou hřbitovy zamořené jednoduchými leštěnými deskami bez většího uměleckého pojetí. Viz: POJSL, Miloslav. Hroby, hřbitovy a funerální plastika v problematice památkové péče. In.: MICHNA, Pavel – UNGER, Josef – NEKUDA, Rostislav. *Z pravěku do středověku. Aus der Urgeschichte zum Mittelalter: sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy*. Brno, 1997. ISBN 80-85048-72-8. s.307.

Převažují unifikované designy náhrobků a jedná se spíše o prosté desky různých materiálů, které nesou informace o pochované osobě.⁸⁵

---

⁸⁵ Více viz: KOVÁŘ, Jan – PEŘINKOVÁ, Martina – ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Hřbitov jako veřejný prostor*. op. cit. s.87.

4. Architektonické formy a symbolické motivy náhrobků

V této práci se setkáváme s náhrobky z konce 18. století až po moderní 21. století. Proto je vhodné si pro danou dobu, hlavně tu starší, vytyčit typické formy a motivy používané v sepulkrálním umění. Vytyčením trendů a opakujících se motivů totiž můžeme vyčlenit ty náhrobky, které se něčím odlišují nebo jsou jinak umělecky pojaté. Ovšem nelze použít nějakou obecnou typologii, jelikož neexistuje žádná oficiální daná typologie. Náhrobky můžeme třídit podle různých kritérií, například podle materiálu, doby vzniku, uměleckého slohu, ikonografie, motivu atp. Zde se zaměřím na členění náhrobku podle jeho uměleckého vzhledu, architektonické formy a ikonografie, které se nejvíce vyskytují nejen v severovýchodních Čechách. Některé náhrobky nejsou pouze sochařským dílem, ale představují stavby ve zmenšené velikosti. Jsou složeny z tektonických a funkčních částí, dále z výzdoby a symbolických prvků, které se mění podle tradic a doby vzniku. Tomu, že se jedná o stavby v malém měřítku nasvědčuje také metafora hrobu či hrobky jako dům zesnulých.⁸⁶

Důležité je definovat si pojem forma a motiv náhrobku. Formou se v mé práci rozumí hlavní hmota náhrobku. Jde o základní formu, na které jsou umístěné doprovodné motivy a prvky tvořící výzdobu, případně se náhrobek může skládat z více forem. Základní formy stanovil například Roman Prahel v knize *Umění náhrobků v českých zemích let 1780-1830*⁸⁷, ze které budu také vycházet. Konkrétně se jedná o formu v podobě stély, obelisku, pyramidy, kříže, vázy, sarkofágu, sloupu a figurální plastiky. Právě figurální forma náhrobku bývá doplňována dalšími motivy forem v symbolické rovině. Motívem náhrobku se pak rozumí jeho ikonografická výzdoba a symbolika. Jedná se o druhotnou rovinu, o jeho význam a co má divákovi říkat. Rozumí se tím čistě umělecká a symbolická výzdoba, která může mít podobu plastickou, reliéfní či malovanou. Forma a motiv náhrobků se dá také dělit na dva hlavní směry, ze kterých čerpají a postupně se různě prolínají – původ antický a křesťanský. Hezký a stručný přehled vývoje motivů ve funerálním umění v první polovině 19. století představuje článek od A. Hnojila. Zdůrazňuje zde nástup nové generace a tím příchod nových témat ve funerálním umění.⁸⁸

---

⁸⁶ K symbolickým formám náhrobku a jeho výzdobě více viz: PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha, 2004. ISBN 80-200-1188-9. s.163-165.

⁸⁷ PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha, 2004. ISBN 80-200-1188-9.

⁸⁸ Příchod nových motivů a jejich prolínání v sepulkrálním umění viz: HNOJIL, Adam. K několika motivům funerálního sochařství ve druhé čtvrtině 19. století. In.: *Zprávy památkové péče LXVII*, 2007, s.34-38.

4.1. Stéla

Forma stély je jedním z nejstarších a nejtypičtějších ve funerálním umění. Využívána byla již ve starověku a převzaly ji další epochy, stejně jako křesťanství. Stéla se definuje jako na výšku postavený opracovaný kámen označující hrob, který se směrem nahoru může zužovat. Vzhledově měly mít původně čistou podobu, pouze s nápisovou složkou, nebo byla často doplňována reliéfní a plastickou výzdobou v mladších dobách. Reliéfy měly převážně figurální výzdobu a navazovaly na antickou tradici. Typické jsou proto stély z dob klasicismu vycházející z tradice antického Řecka. Zprvu se stély objevovaly jako přizemní, až poté ve volně stojící formě. V sepulkrálním umění bývá někdy problém od sebe rozlišit stélu, obelisk a pyramidu. Všechny formy si jsou velice podobné a liší se například v typu průřezu, ve své šířce nebo v zužování. Druhým problémem je od přelomu 18. a 19. století průnik náhrobků v podobě edikul, které svou formou vycházejí ze stél, ale jsou bohatě architektonicky zdobené.⁸⁹

Jako příklad tradiční formy stély, tedy velmi jednoduchou a s jemnou rytou výzdobou, můžeme zmínit náhrobek rodiny Balcarovy na hřbitově v Hradci Králové v Kuklenách (obr. 8). Zprvu byly častější stély s reliéfní výzdobou a různou podobou zakončení. Takový menší náhled na to, jak se daly pojmout stély se většinou nachází na starších hřbitovech kolem kostelů, jako je tomu například na hřbitově v Hradci Králové na Pouchově (obr. 9). Příkladem stély s krásnými křesťanskými symbolickými motivy je náhrobek rodiny Jindrový v Rychnovku (obr. 10). Stéla je zakončena křížem, na kterém je pověšený smuteční věnec z růží. Tělo stély je polo zahalené látkou, dále ji zdobí reliéfní výzdoba, kde hlavním motivem je kotva a větvičky růží. Na náhrobku v Dobřanech (obr. 11) vidíme zase stélu s bohatou reliéfní výzdobou a s architektonickým pojetím. Výzdobu tvoří křesťanské scény v podobě světců a dalších křesťanských motivů. Zde se ještě nejedná o trend, kdy se stéla stává více architekturou, ale pouze ji architektonická část doplňuje. Často se architektonická výzdoba stély vytvářela v historizujících slozích. Nejtypičtějši jsou stély v neogotickém stylu, které najdeme na většině hřbitovů. Příkladem můžu uvést náhrobek rodiny Micherovy v Solnici (obr. 12).

Pro starší typy náhrobků, ke kterým se často řadí náhrobky ve formě stél, je nevýhodou jejich stáří. Jsou velmi často polorozpadlé a odklízejí se, aby uvolnily místo pro nové méně umělecky cenné náhrobky. Někdy se staré náhrobky odkládají podél hřbitovních zdí a vytváří menší lapidária. To se například stalo na hřbitovech v Hradci Králové na Pouchově a

---

⁸⁹ Škála typu a motivů ve výzdobě stél je opravdu bohatá a nedá se moc dobře stručně shrnout. Podrobněji se k vývoji stél v českém prostředí na přelomu 18. a 19. století zabýval Roman Prahl viz: PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit. s.203-208.

v Kuklenách, dále také v Opočně nebo Dobrušce (obr. 13). Ovšem ve větší míře se odklizejí úplně a nám tím pomalu zanikají sepulkrální památky.

4.2. Obelisk – pyramida

Obelisk má původ ve starověkém Římě a na naše území se dostává jako importovaný prvek. Býval spojován se sluncem, což měl vyjadřovat jeho tvar, který se postupně zužuje stejně jako paprsek slunce. Nejdůležitější část obelisku představoval jeho vrchol, který se nazývá *pyramidion*. Toto propojení se sluncem vychází ještě z egyptské mytologie, kdy tvar obelisku připomíná tvar pyramidy její propojení se sluncem.⁹⁰

Zároveň je nutné si stanovit rozdíl mezi obeliskem a pyramidou, i když se mohou zdát identické. Obě formy mají antický původ. Pyramida sloužila od počátku jako náhrobek či přímo jako samotná hrobka, oproti tomu obelisk byl považován za pomník a později se začal používat i ve formě náhrobku. V Evropě se více setkáváme s obeliskem než s pyramidou, a to hlavně od konce 18.století. Obelisk je tvarově jehlan bez špičky, jehož vrchol bývá zdobený či zakrytý věncem nebo jinou sochařskou vegetabilní výzdobou. Hmotově je obelisk širší než sloup (a oproti sloupu se zužuje směrem nahoru) a zároveň je užší než pyramida. Doplnovat ho mohla další sochařská výzdoba jako reliéfy, ornamentální výzdoba nebo mohl být vyvýšený na podstavci.⁹¹ Příkladem klasického obelisku je náhrobek spisovatele a městského lékaře MUDr. Otakara Jedličky ve Smiřicích (obr. 14). Vysoký obelisk stojí na podstavci členěným římsou. Stejně jako stéla nebo sloup, mohl i obelisk doprovázet další figurální typy výzdoby, čímž jim dodával větší hodnotu. Krásným příkladem je náhrobek Josefa Balthasara Edmunda z Esclevinu v Chlumci nad Cidlinou (obr. 15). Klasický obelisk na podstavci vedle doprovází stojící polonahá postava muže s křídly, který si podpírá hlavu rukou. Postava představuje klasický typ Génia-anděla. I když je forma obelisku charakteristická pro starší typy náhrobků, byl využíván i nadále v modernější době. Příkladem může posloužit náhrobek v Opočně rodiny Wolfovi (obr. 16). Jeden příklad náhrobku typu pyramidy najdeme na hřbitově v Jaroměři. Jedná se o náhrobek manželů Iblerových (obr. 17).⁹²

4.3. Sloup

Sloup jako takový je nejtradičnějším prvkem už od starověku a je jedním ze základních prvků nejen v antické architektuře. V antickém myšlení mohl sloup přímo nahrazovat sochu

⁹⁰ K vývoji a definici sloupu obelisku v umění viz: VESELÝ, Dalibor a spol. *Sloup, váza, obelisk*. Praha, 2005. ISBN 80-7319-032-X. s.35-41.

⁹¹ Podrobnější vývoj a rozdíl mezi obeliskem a pyramidou viz: PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit. s.187-194.

⁹² O náhrobku manželů Iblerových podrobněji v katalogu práce, viz podkapitola Jaromeř.

boha nebo místo jeho zjevení. Byl spojnicí mezi světem bohů a světem lidí.⁹³ V sepulkrálním umění se dostává více do obliby v 18.století. Od konce 18.století se setkáváme hlavně se zlomeným sloupem, který mohl být samostatně stojící nebo jej doprovázela další sochařská výzdoba, ať už vegetabilní, tak i figurální (například anděl, plačka). Zlomený sloup symbolizuje pomíjivost života a jeho konec.⁹⁴ Sloup tedy spíše doplňuje další formy nebo je součástí figurální scény.

Tradiční formu zlomeného sloupu nalezneme téměř na každém větším hřbitově. Jeden takový se nachází třeba v Běleči nad Orlicí u náhrobku Josefa Jarkovského (obr. 18). Jedná se o typický kanelovaný zlomený sloup na podstavci a na jeho vrcholu je položený věnec. Jak bylo zmíněno, sloupy velmi často doplňovaly figurální typy náhrobků, například společně s andělem, plačkou nebo géniem. Takovým příkladem je náhrobek na hřbitově v Kuklenách v Hradci Králové (obr. 19). Vedle zlomeného sloupu stojí ženská postava v šatech představující plačku. Na zdejších hřbitově najdeme více náhrobků tohoto typu, k nim se řadí také velmi jednoduchý náhrobek Františka Vnuka (obr. 20). Tvořen je pouze jednoduše kanelovaným sloupem bez dalších výzdob.

4.4. Urna – váza

Rozdíl mezi urnou a vázou⁹⁵ je pouze vzhledový a symbolický, i když postupem času spolu splývají. Urna⁹⁶ má oproti váze víko a je širší. Váza⁹⁷ byla využívána pouze symbolicky jako smuteční váza. Urna byla v archaických dobách prakticky využívána k uchování popela, ale s příchodem křesťanství a inhumací, dostává urna pouze symbolický význam a začíná splývat s vázou. Ovšem popel jako takový měl nadále svou váhu po celá staletí, byl přežívající metaforou pomíjivosti všeho živého a slibem pro vzkříšení. V 18.století se urna-váza stává opět

---

⁹³ Více k antickému pojetí sloupu viz: VESELÝ, Dalibor a spol. *Sloup, váza, obelisk.* op. cit. s. 26-30.

⁹⁴ Podrobněji se formou sloupu v sepulkrálním umění zabývá Roman Prahel viz: PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830* op. cit. s.195-201.

⁹⁵ Již v archaických dobách měla nádoba symbolický význam. Symbolizovala místo a prostor, stejně jako posvátné jeskyně a chrámy. Byla jejích metaforou, představovala úroveň života, smrt a znovuzrození. Více viz: VESELÝ, Dalibor a spol. *Sloup, váza, obelisk.* op. cit. s.30.

⁹⁶ Urna je v umění definována jako „velká váza džbánovitého tvaru s krátkým a dost širokým hrdlem.“ Urna neslouží pouze jako smuteční nádoba k uchování popela, ale byla využívána jako atribut pro řadu bohů, především spojených s vodou. Podrobněji viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění.* Praha, 2008. ISBN 978-80-7185-902-4. s.465-466.

⁹⁷ Váza je v umění definována jako bezuchá nádoba s úzkým hrdlem. Sloužila rovněž jako atribut pro různé posvátné postavy a personifikace. Více viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění.* op. cit. s. 472.

velmi oblíbeným motivem a často ji doprovází pilíř, sloup, později také anděl, génius nebo plačka. Zdobené rovněž mohly být draperií, květinami či vavřínovým věncem.⁹⁸

Krásným a klasickým typem náhrobku s urnou je německý náhrobek Anny Marie Havelkové v Opočně (obr. 21). Náhrobek je uložený ve venkovním lapidáriu s dalšími staršími umělecky významnými náhrobky. Urna je položena na vysokém podstavci a je zdobena na svém vrcholu lebkou a lemují ji hadi. Vidíme zde, že umělec symbolicky čerpal ze starších děl z dob baroka. Jednoduše pojatý náhrobek s formou urny najdeme na poučovském hřbitově v Hradci Králové u rodiny Exnerovy (obr. 22). Další příklad náhrobku naopak více připomíná vázu. Jedná se o náhrobek Josefa Novotného v Hradci Králové na Pouchově (obr. 23). Rozdíl oproti urně je v tom, že zde je váza vyšší a má dvě ucha po stranách. Jak již bylo zmíněno, urna nebo váza často doprovázely personifikace a plačky jako další smuteční atribut. K takovým příkladům patří náhrobek v Rychnově nad Kněžnou (obr. 34), dále v Ohnišťanech (obr. 38) nebo v Broumově (obr. 42).

4.5. Sarkofág – rakev – tumba

Jedná se o antickou formu, tudíž se opět řadí k těm nejstarším podobám ve funerálním umění. Sarkofág v antice byl odlišný tím, že se přímo do něj ukládala těla zesnulých. Tuhle funkci však postupem času ztrácí a dostává pouze symbolickou funkci, která se odkazuje k archaickým typům.⁹⁹ Sarkofág byl v antice vyroben z trvanlivého materiálu, z kamene, který se umístil na zem. Později začaly být sarkofágy zhotovovány ze dřeva a ukládány do země jako rakve a nad ně byly vztyčeny symbolické kamenné sarkofágy. Sarkofágy mohly být bohatě zdobené reliéfy na bocích, ať už rostlinou či figurální výzdobou, a doprovázené nápisy. Velmi podobná sarkofágu je tumba, která se převážně používala v době středověku. Od sarkofágu ji odlišuje její výzdoba a nápisy, které se soustředí na její vrchol, kdežto sarkofág má výzdobu na bocích.¹⁰⁰ Většinou se tak jedná o starší náhrobky, které jsou umístěny v prostorách kostela, v jeho kryptě nebo okolí. Sloužily především pro církevní představitele a vyšší zámožnější vrstvu. Dnes jich proto není příliš dochováno.

---

⁹⁸ K problematice urny a vázy více viz: PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit. s.179-181.

⁹⁹ Existuje několik typů sarkofágů a tumb podle D. Keistera, pro laika jsou však rozdíly nepatrné. Podle něj jsou sarkofágy v klasické podobě (chest tomb), oltářní (altar tomb), sudové (barrel tomb), balové (bale tomb), stolové (table tombs) nebo podstavcové (pedestal tomb). Více k typům a popisu sarkofágů viz: KEISTER, Douglas. *Stories in Stone. A Field Guide to Cemetery Symbolism and Iconography*. Salt Lake City, 2004. ISBN 1-58685-321-X. s.27-35.

¹⁰⁰ Podrobněji k problematice sarkofágu, tumb a rakve viz: PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit. s.169-171.

Příkladem tumby je náhrobek rodiny Záběhlických v Hrádku (obr. 24). Tumba je litinová a nese hlavní nápisovou složku na vrcholu, boky tumby druhotně zdobí ornamentální výzdoba. Oproti tomu zde zmíníme příklad sarkofágového náhrobku. Náhrobek v podobě sarkofágu v Chlumci nad Cidlinou (obr. 25) je pravděpodobně kenotafem¹⁰¹, jelikož je věnovaný zasloužilým občanům obce jako je starosta František Kreuzman nebo učitel Jan Šafránek. Co ho činí sarkofágem je to, že nese hlavní nápisovou složku na bocích a jeho vrchní část je zakončena tympanonem.

4.6. Kříž

Nejtypičtějším křesťanským motivem je právě kříž, symbol spásy věřících. Kříže označující hroby byly zprvu ze dřeva, později se začal využívat kámen a kov. Náhrobky mohly mít formu samostatného kříže, později s rozvojem funerálního umění kříž upadá a je pouze součástí většího celku. Kříže završovaly vrchol stély, mohly doprovázet figurální náhrobek v podobě génia, plačky, ale také v rámci scény Ukřižovaného. Kříž nemusel tvořit pouze samostatnou formu náhrobku, ale mohl doprovázet ve zmenšené podobě jiné formy náhrobků také ve výzdobě jako reliéf. S úpadkem o umělecké ztvárnění náhrobků se kříž na náhrobku vyznačuje pouze jako symbol.¹⁰² Kříž bývá velmi často také doplňován dalšími prvky, například společně s kotvou, s vegetabilní výzdobou, s rouškou a řadou dalších motivů typických v sepulkrálním umění. S větším využitím litiny v 19.století převažuje výroba litinových křížů a vzniká tím zcela nová typologie ve funerálním umění.¹⁰³

Na každém hřbitově se nachází řada náhrobků, jejichž hlavní formou je kříž. Na jejich popis a typologii by vystačila další studie. Zde zmíním zajímavý příklad zpodobnění kříže na náhrobku Anny Kholové v Novém Bydžově (obr. 26). Kříž je umělecky pojatý v neogotickém stylu na podstavci. Velmi často se setkáváme s kříži, které doplňují další symboly. Takovým je například náhrobek Josefa Jandy v Ohnišťanech (Obr. 27). Kříž je doplněn řadou symbolických motivů. Nejviditelnější je kotva, která v křesťanské víře symbolizuje naději.¹⁰⁴ Dále zde vidíme

---

¹⁰¹ Kenotaf je symbolickým náhrobkem. Bývají zbudovány pro zemřelé, jejichž pozůstatky jsou nezvěstné nebo jsou pohřbené na jiném. Definice z: STEJSKAL, David – ŠEJVL, Jaroslav a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. op. cit. s.83.

¹⁰² O vývoji kříže v sepulkrálním umění více viz: PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit. s.209-214.

¹⁰³ Podrobněji se tím zabývá J. Bělová na středoevropské úrovni. Vytýčuje hlavní centra svářečských dílen a zároveň tím vytváří typologii litinových křížů. Více viz: BĚLOVÁ, Jana. *Funerální litina ve střední Evropě*. Praha, 2011. ISBN 978-80-260-0928-3.

¹⁰⁴ K symbolice kotvy v křesťanském výtvarném umění viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 230.

ve vrchní části kříže hlavice máku¹⁰⁵ a ve spodní části rozevřenou knihu s překříženým vavřínovým listem a kolíkem. Vzhledově podobný mu je náhrobek na městském hřbitově v Náchodě u rodiny Hausdorfovy (obr. 87). Právě motiv kříže s kotvou je velmi typický v sepulkrálním umění. Nemusí se jednat o samostatnou formu, ale může například doprovázet truchlícího anděla jako u náhrobku Anny Zvolské na poučovském hřbitově v Hradci Králové (obr. 45) Dalším stylem bývá zobrazován překřížený kříž a kotva jako reliéfní výzdoba. Tento symbolický motiv najdeme například na náhrobku manželů Součkových na poučovském hřbitově v Hradci Králové (obr. 28). Z litinových křížů zde zmíním například náhrobek manželů Zmátlíkových ve Smidarech (obr. 29). Litinový kříž je v podobě Ukřižovaného a ve spodní části kříže se nachází smutnicí ženská postava představující plačku.

4.7. Architektura – historizující slohy

Na náhrobky má velký vliv, v jaké době jsou realizovány. Ovlivňují je totiž architektonické slohy dané doby, ale také se mohou různě prolínat. Nejvíce je to zřetelné právě od druhé poloviny 18.století a během 19.století. Vedle tradičních forem se dostáváme k novějším trendům, čímž byly náhrobky s architektonickou podobou, jimiž byly různé napodobeniny edikul a portálů, které vycházely tvarově ze stél. Principově se jednalo o ty samé formy, ale lišily se bohatou a monumentální výzdobou, kterou udával trend doby. Setkat se tak můžeme nejvíce s klasicistními a historizujícími slohy (neorománské, neogotické a neoklasicistní). Zlomovým rokem proto byl rok 1800, kdy si umělci více osvojují antické tvarosloví a začínají je využívat ve své tvorbě. Náhrobek začali vnímat jako samostatnou malou architekturu, kterou doplňovali tradiční dekorativní a symbolické motivy.¹⁰⁶

Velmi časté jsou edikuly, které jsou zakončené kladím a tympanonem. Stylově jsou klasicistní a později neoklasicistní. Prostor edikuly je buď prázdný nebo je zde umístěna figurální soška. Klasickým příkladem historizujícího náhrobku v podobě edikuly je náhrobek rodiny Klemery a Stammfestovy v Hořiněvsi (obr. 30). Doplněn je v tympanonu křesťanskou symbolikou (vavřínový list, věnec a kříž). Druhým příkladem je větší náhrobek, který více připomíná chrámové průčelí. Jedná se o náhrobek rodiny Zemanovy v Kostelci nad Orlicí (obr. 31). Strany náhrobku lemují polosloupky s korintskou hlavicí, které nesou kladí a tympanon, jež je zakončený křížem. Uprostřed se nachází edikula, v níž je umístěna socha modlícího se anděla. Velmi časté jsou náhrobky v neogotickém stylu, jedná se převážně o stély

¹⁰⁵ Maková hlavice představuje již od antiky symbol spánku, díky svým uspávacím účinkům. Více viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 254.

¹⁰⁶ Stručný přehled vývoje náhrobků s vlivem uměleckých slohů viz: PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit. s.215-216.

zakončené fiály a kříži. Stélu v neogotickém stylu najdeme téměř na každém hřbitově, například v Nechanici (obr. 32). Neogotický sloh byl hojně využit u výroby litinových křížů, jelikož mohli docílit složitějších tvarů a prvků. Litinové kříže v neogotickém stylu se vyskytují téměř na každém větším hřbitově. Jeden takový se nachází u náhrobku Josefa Bedrny v Kostelci nad Orlicí (obr. 33). Kříž s Ukřižovaným je umístěný na vysokém podstavci s gotickým zdobením. Náhrobek je zároveň oplocený litinovým plotem, který je rovněž stylizovaný v neogotickém slohu.

Jak bylo zmíněno, náhrobky pojaté jako architektura, byly často doprovázeny figurálními sochami, čímž je činily honosnějšími. Krásným příkladem takového náhrobku v klasicistním stylu je náhrobek rodiny Pivcovy v Rychnově nad Kněžnou (obr. 34). Jedná se o náhrobek v podobě portálu, jež je tvořen sloupy zakončenými korintskými hlavicemi nesoucí kladí a tympanon. V portálu se nachází sousoší tvořené ženskou postavou představující plačku nebo personifikaci (v ruce svírá vavřínový list), za ní se nachází sloup nesoucí smuteční vázu, která je překrytá rouchem. U patky sloupy je umístěna sova, která má ve svých drápech dřevěný prut omotaný hadem. Druhým příkladem honosných náhrobků jsou takové, které spíše připomínají menší chrám, zastřešují totiž krycí desku hrobu. K takovým patří hrob rodiny Benešovy v Chlumci nad Cidlinou (obr. 35).

4.8. Figurální motivy

Velmi rozmanitou složku ve funerálním umění zabírají figurální motivy. Rozdělit je můžeme opět do několika skupin, na antické, křesťanské a moderní. Řada figur v průběhu času mění svou podobu nebo se spojuje s jinými figurami, takže mohou mít více významů.¹⁰⁷ Figurální náhrobky představují vedle rodinných hrobek druhé nejvíce honosné náhrobky.

Už v dobách starověku, ale i později ve středověku, byly velmi typické tumby nebo sarkofágy, na jejichž víku byly zpodobněny postavy zesnulého v životní velikosti (viz kapitola o Vývoji pohřbívání a sepulkrálních památek). Historizující slohy mají vliv nejen na samotnou architekturu, ale zároveň na podobu a motivy figurálních náhrobků. Dobrým příkladem je zpodobňování stylizovaných ležících dětí na náhrobku. Odrážejí trendy gotických a renesančních náhrobků, které zobrazovali postavu mrtvého v ležící podobě.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ Stručný přehled vývoje figurálních motivů v první polovině 19.století viz: HNOJIL, Adam. K několika motivům funerálního sochařství ve druhé čtvrtině 19.století. In.: *Zprávy památkové péče* LXVII, 2007, s.34-38.

¹⁰⁸ Více viz: KALINOVÁ, Gabriela – HNOJIL, Adam a kol. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. op. cit. s.99.

4.8.1. Génius – anděl

Jednou z nejstarších figur ve figurálním umění je římský génius. Jednalo se o postavu mužského mladíka, který si podpíral hlavu. Později byl spojen a postupně nahrazen andělem, který zprvu měl neutrální pohlaví a během 19.století se umělci začali přiklánět k ženskému pohlaví. Umělci čerpali v antické tradici a propojili génia s jím známým andělem (dochází k propojení tradic archaických a křesťanských). Společným znakem jim bylo věčné mládí a oblečení. Zde ovšem nastává problém, kdy je anděl zpodobněn jako dítě či mladík. Jedná se tím už o eróse. Posledním typem, který je spojován s génielem, je postava putta. Jedná se o bezkřídou bytost a často byli zobrazováni ve dvojici, jako protiklady (například Eros a Anteros).¹⁰⁹ V českém prostředí se nejčastěji setkáváme s truchlícím andělem typu melancholie, kdy si anděl podpírá hlavu pravou rukou, čímž vychází od truchlícího génia.¹¹⁰

Vyobrazení antického génia představuje například náhrobek rodiny Tučkovy v Týništi nad Orlicí (obr. 36). Postava mladíka je oděna v šatu a podpírá si pravý loket o sloup. Truchlícího anděla, představující Melancholii, najdeme na náhrobku Josefa Balthasara Edmunda z Esclevinu v Chlumci nad Cidlinou (obr. 15). Anděl si zde podpírá hlavu pravou rukou, kterou má opřenou o římsu pod obeliskem a v druhé ruce držící pozoun¹¹¹ směřující směrem dolů. Dětských andělíčků najdeme ve funerálním umění ve velké míře. Na náhrobku rodiny Lhotských v Dobrušce (obr. 37) najdeme dvojici andělíčků symbolicky představující Erose a Anterose. Velmi krásný příklad sepulkrální ikonografie, bohužel ve špatném stavu, najdeme na hřbitově v Ohnišťanech (obr. 38). Náhrobek je tvořen podstavcem, který nese figurální plastiku představující truchlícího anděla. Anděl mužského pohlaví, si podpírá pravou ruku o smuteční vázu a doprovází jej výzdoba v podobě smutečního věnce a vavřínového listu. Hlava sochu je ulomená a leží na hrobové desce, nápisová deska je nedochovaná.

Jelikož postava génia nebo anděla s mužským pohlavím je jedním z nejstarších figurálních typů v sepulkrálním umění, jejich současný stav dochování není příliš dobrý. Většina z nich je navíc ve špatném stavu a rozpadající se nebo byla úplně zničena. Navíc postavu génia poměrně zastínily motivy s ženským pohlavím, které jsou na hřbitovech v největším počtu.

---

¹⁰⁹ PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit. s.139-140.

¹¹⁰ KALINOVÁ, Gabriela – HNOJIL, Adam a kol. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. Praha, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8. s.101.

¹¹¹ Andělům byl často přidáván do rukou zhasnutý pozoun, symbolizující konec života.

4.8.2. Personifikace – plačka

Podobně jako gένius v mužském provedení, se nacházejí ve funerálním umění figury ženského pohlaví, které postupně převládají. Zprvu se jednalo o alegorie a personifikace, které odkazovaly na archaické časy. K nejčastějším personifikacím v sepulkrálním umění patří zpodobnění Víry, Meditace, Naděje nebo Lásky¹¹². Personifikace se rozlišují podle přidávaných předmětů-atributů, které je symbolizují. Často se objevovaly dvou figurální náhrobky, které představovaly vždy protiklady (oslavující vůči truchlícím, dobré vůči špatnému). Motiv personifikací byl dříve jedním z nejrozsáhlejších motivů v sepulkrálním umění. Jejich umělecké zpodobnění je velmi různorodé. Dnes jsou ovšem často tyto sochy na náhrobcích ve špatném stavu, jelikož se jedná o starší motivy.

Personifikaci Víry najdeme na náhrobku rodiny Hanušovy a Žaludovy v České Skalici (obr. 39). Ženská postava v šatu stojí na podstavci, držící v jedné ruce knihu a druhou rukou objímá kříž a přidržuje knihu. Personifikaci Spravedlnosti byla zpodobněna na náhrobku rodiny Šumpíkovy v Nechanicích (obr. 40). Vznášející se ženská postava je zobrazena v reliéfu a má zavázané oči látkovou páskou. Postava ženy v šatu s vážným výrazem na hřbitově ve Starém Bydžově (obr. 41) představuje personifikaci Naděje. Stojící žena přidržuje jednou rukou u nohou položenou kotvu, která je symbolem naděje. V sepulkrálním umění jede o naději na spásu v posmrtném životě.

U figurálních postav ženského pohlaví ovšem nastává problém, když se začínají objevovat figury plačky a andělů. Na první pohled mohou být velmi podobné personifikacím, ale na rozdíl od nich, nemají žádné atributy nebo symboly, které by jim přiřazovaly nějakou vlastnost. Jedná se tak o prosté ženské postavy, které se hroutí a smutní nad hrobem zesnulého. Plačky mohly být zpodobňovány stojící, sedící nebo hroutící se, s křídly jako andělé nebo bez nich. Velmi často mají zakryté obličej a hlavu látkou nebo mohou mít hlavu skloněnou do dlaní. Často jsou doprovázené další formou sepulkrálních památek jako urna, kříž nebo zlomený sloup.¹¹³

Přechod a propojování personifikací a plaček nastává od roku 1800, kdy přicházejí nové ikonografické motivy v sepulkrálním umění. Cílem umělců bylo co nejlépe vyjádřit smutek a žal ve figurálním náhrobku. Nejlépe toho dosáhly právě zakrytím tváře a hroutícím se tělem.

---

¹¹² Personifikace Lásky, Naděje a Víry jsou základními křesťanskými ctnostmi. K definicím a atributům jednotlivých personifikací viz jednotlivá hesla ve slovníku viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit.

¹¹³ PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit. s.147-150.; dále k popisu některých alegorií a personifikací viz: KEISTER, Douglas. *Stories in Stone. A Field Guide to Cemetery Symbolism and Iconography*. op. cit. s.101-105.

Ovšem některé personifikace měly stejné charakteristiky při zpodobnění těla, například jako personifikace Smrti, Meditace či Melancholie. Hlavními pracemi tohoto přechodného období najdeme od umělců Matyáše Bernarda Brauna, Ferdinanda Maxmiliána Brokofa nebo od Ignáce Františka Platzera a jeho synů. Umělci totiž začínají zjednodušovat alegorie a symbolickou rovinu, pro jednoduší pochopení laiky.¹¹⁴ Jedním z nejznámějších příkladů tohoto období je náhrobek Anny Miseliusové od Matyáše Bernarda Brauna na městském hřbitově v Jaroměři.¹¹⁵

Jelikož motiv plačky je pravděpodobně nejčastějším typem na hřbitovech, jejich zpodobnění má opravdu velkou škálu. Příkladem plačky, připomínající typ Melancholie, najdeme na náhrobku v Broumově (obr. 42) podél hřbitovní zdi. Ženská postava si podpírá hlavu s loktem opřeným o podstavec, na němž se nachází smuteční váza. V Hradci Králové na městském hřbitově v Kuklenách se nachází náhrobek rodiny Markovy (obr. 19). Ten představuje typ stojící plačky doprovázené zlomeným sloupem na podstavci, o který se figura opírá. Plačku doprovázenou figurou obelisku najdeme na náhrobku rodiny Pacákovy v Studenicích (obr. 43). Jedná se o ženskou postavu sedícího anděla, jenž si jednou rukou podpírá hlavu a přidržuje si zároveň látku, aby byla část obličeje zakrytá jako symbol zármutku. Podobně na tom je další příklad okřídlené plačky na náhrobku v Petrovicích (obr. 44). Opět se jedná o ženskou sedící postavu s křídly, která si jednou rukou jakoby utírá slzy v očích a druhou přidržuje smuteční věnec. Doprovází ji v pozadí forma jednoduchého obelisku. Místo doprovodného obelisku nebo sloupu můžeme najít rovněž pokácený kmen stromu symbolizující konec života. K jednodušeji pojatým, ale s řadou doprovodných symbolů, patří například náhrobek v Kuklenách v Hradci Králové rodiny Zvolských (obr. 45). Na podstavci se nachází stojící postava anděla, který má podepřenou hlavu rukou, kterou si opírá právě o zlomený kmen stromu. Z poza kmene vychází veliký kříž, který je ověšený břečťanovým listím a kotvou.¹¹⁶

Ženské postavy však mohou symbolizovat čistě anděla jako božího posla. Nejsou tedy přímo propojené s motivem plačky. Jeden z velmi častých typů najdeme na hřbitově v ulici Husova v Novém Hradci Králové. Jedná se o náhrobek rodiny Korbelovy a Feyclovy (obr. 46).

---

¹¹⁴ Problematikou přechodu od personifikace k plačce se více zabývá Roman Prahel také v článku viz: PRAHL, Roman, Žal, melancholie a sepulkrální sochařství v Čechách kolem roku 1800. In.: LORENZOVA, Helena – PETRASOVÁ, Taťána. *Fenoméni smrti v české kultuře 19.století. Sborník příspěvků z 20.výročí symposia k problematice 19.století.* op. cit. s. 11-126.

¹¹⁵ Náhrobkem Anny Miseliusové se práce detailněji zabývá v části katalogu viz kapitola Jaromeř.

¹¹⁶ Břečťan je rostlina, která je po celý rok zelená. Právě pro tuto svou vlastnost je považovaná za nesmrtelnou a je symbolem nesmrtelnosti. Proto je hojně využívána v sepulkrálním umění a také jako rostlina na hřbitovech. Více k symbolice břečťanu viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění.* op. cit. s. 86.

Tvořen je obdélnou deskou v jejímž prostředku se nachází vznášející se anděl. Jiný příklad najdeme na městském hřbitově v Jaroměři na náhrobku rodiny Knížkovy (obr. 47). Zde se nachází ženská postava sedícího anděla, jež drží v ruce přesýpací hodiny¹¹⁷.

Právě motiv plaček je v sepulkrálním umění nejvíce dochovaný. Také se často setkáváme, že jejich zpodobnění jsou téměř stejná nebo velmi podobná. K takovým příkladům patří vyobrazení sedící plačky, která je natočená bokem k divákovi. Jednou rukou si přidržuje hlavu a druhou rukou svírá smuteční věnec. Takto velmi podobné náhrobky najdeme například v Chvalkovicích u rodiny Strouhalovy (obr. 48) a v České Skalici u rodiny Prokopovy (obr. 49). Obě plačky mají stejnou polohu a doprovází je v pozadí useknutý kmen stromu. Náhrobek v České Skalici je ovšem mnohem zdobenější, honosnější a doplnění další symbolikou jako kříž, břečťanové listí a je celý zastřešený kovovou stříškou s lehkou ornamentální výzdobou. Příklad téměř identických náhrobků najdeme na jedno místě, konkrétně na městském hřbitově v Jaroměři. Zde se nachází dva náhrobky, jeden rodiny Hofmanovy (obr. 50) a druhý rodiny Hlavovy (obr. 51). Oba náhrobky zdobí plastika sedící plačky s křídly, která má bohatě propracovanou draperii. Bohužel ani na jednom z náhrobků není signatura autora, tudíž se nedá říct, zda se jedná o díla z jedné kamenosochařské dílny nebo o kopie jiných umělců.

Plačky mohou mít ovšem i modernější podobu, některými se bude blíže zabývat tato práce v části katalogu. Modernější plačky mají více podobu skutečných dívek a jsou oděné do prostších šatů bez bohatě řešené draperie. K takovým příkladům patří náhrobek Jožka Šádka na hřbitově v ulici Husova v Novém Hradci Králové (obr. 52). Reliéfní figura plačky více připomíná skutečnou truchlící ženu nad svým manželem, která pokládá svazek květin na jeho hrob. Dalším příkladem je náhrobek v Kuklenách v Hradci Králové (obr. 53). Před hrubě opracovanou stélou se nachází stojící figura mladé dívky držící svazek květin. Posledním příkladem plačky je náhrobek rodiny Huškovy na hřbitově v Loučné Hoře (obr. 54). Jedná se o stélový náhrobek doplněný figurální plastikou. Tou je sedící dívka v šatech přidržující si jednou rukou růži na hrudi.

4.8.3. Křesťanské figury

V 19. století proniká do funerálního umění s romantismem opět více křesťanská tematika a s tím uplatnění staro-nové ikonografie. Jedná se hlavně o velmi časté zpodobnění Ježíše Krista v různých podobách.¹¹⁸ Zobrazován je buď jako žehnající Ježíš, kdy stojí s rozpaženými

---

¹¹⁷ Přesýpací hodiny jsou klasickým atributem Smrti a praotce času. Více viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 380.

¹¹⁸ KALINOVÁ, Gabriela – HNOJIL, Adam a kol. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. op. cit. s.90.

rukami, hledí před sebe a je oděn do prostého šatu. Tento typ najdeme na náhrobku rodiny Vomáčkovy v Častolovicích (obr. 55). Ježíš stojí na podstavci, na kterém je reliéfní výzdoba vázy s liliemi¹¹⁹. Dále podstavec zdobí smuteční věnec a vavřínové listí. Druhým typem je zobrazení pouze Ježíšovi hlavy s trnitou korunou nebo se svatozáří. Většinou tak zakončuje stélu anebo je vyobrazen jako reliéf. Náhrobek rodiny Pumrovy v Černilově (obr. 56) je ve formě obelisku, který je zakončený hlavou Ježíše Krista se svatozáří. Ve spodní části se nachází založené ruce jako symbol modlení se k Ježíši a ke spáse duše. Náhrobek manželů Drackových najdeme v Slonici (obr. 57). Zde je stéla opět zakončená hlavou ukřižovaného Ježíše Krista, který má na hlavě právě trnitou korunu. Jeho tělo je v dynamické poloze.

S postavou Ježíše Krista souvisí postava poutníka¹²⁰, která bývá též častým motivem ve figurální tvorbě náhrobků. V sepulkrálním umění bývá poutník zobrazovaná ve dvou polohách. Buď se jedná o postavu v polo lehu u kříže, který objímá, a doprovází jej vždy hůl, mušle a klobouk. Druhým zpodobněním je stojící či kráčející postava poutníka se stejnými předměty a oděvem. Právě motiv ležícího poutníka je velmi častý a téměř jsou dané náhrobky identické. K takovým náhrobkům patří rodiny Jahelkova v Dohalicích (obr. 58). Na architektonicky zdobené stéle se nachází socha Poutníka s křížem a držící hůl. Další takový náhrobek se nachází například na hřbitovech v České Skalici (obr. 59), Vřestarech (obr. 60) či na pouchovském hřbitově v Hradci Králové (obr. 61). Druhý typ poutníka najdeme například na náhrobku manželů Matějovských (obr. 62). Na stéle je poutník vyobrazen v reliéfu, kde klečí a modlí se. V pravém horním rohu je umístěný kříž. Nad nápisovou deskou se nachází dobové fotografie manželů. Poutník v podobě sochy se nachází u náhrobky německé rodiny Grof v Heřmanicích (obr. 63). Muž zde sedí u kmene stromu, o který si podpírá loket a rukou hlavu. Výzdobu jako stojícího poutníka na náhrobku najdeme v Doudlebech nad Orlicí u hrobu Emilie Staré (obr. 64).

Dalším častým křesťanským motivem je zpodobnění Panny Marie, která se objevuje jako volně stojící plastika nebo v reliéfu. Zpodobnění stojící Panny Marie může mít několik podob, s rozpaženými rukami k divákovi, se složenými rukami k modlení či stojící na zeměkouli.

---

¹¹⁹ Lilie je symbolem čistoty. Více je spojována právě s čistotou Panny Marie a s panenskými světlicemi. Zároveň je atributem archanděla Gabriela. Více k symbolice lilie viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 250.

¹²⁰ V umění bývá poutník doprovázen kloboukem, který může mít na hlavě nebo složený na zádech. Dále jej doprovází dřevěná hůl, mošna nebo ranec pověšený na holi nebo přes rameno. Někdy bývá doprovázen mušlí – hřebenatou svatojakubskou. Poutník může představovat několik osob, k nejčastějším však patří spojení s Jakubem Větším nebo jako Kristus na cestě do Emaus. Více k postavě poutníka viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 370-371.

Zobrazována bývá také s malým Ježíšem Kristem, kde metaforicky navazuje na vztah matky se svým dítětem. Na náhrobku rodiny Vágnerovy ve Smiřicích (obr. 65) je zpodobněna stojící Panna Marie na zeměkouli, kterou obepíná had¹²¹, a drží v náruči dítě Ježíše Krista. Druhým častým typem je stojící a modlící se Panna Marie na náhrobku Kabelové a Kožiškových v Petrovicích (obr. 66). Panna Marie stojí na podstavci, který zdobí pod jejími nohama květy růží. Zahalená je do šatů a nese na hlavě korunku. Tento typ Panny Marie je velmi častý, další takové náhrobky se nachází například dále v Chlumu (obr. 67), Skřivanech (obr. 68) a Smidarech (obr. 69). Objevuje se také motiv Piety, kdy Panna Marie drží v rukou tělo ukřižovaného Ježíše Krista.¹²² Ve Slatině nad Zdobnicí se nachází starší náhrobek rodiny Františka Bednáře (obr. 70), kde na vyvýšeném podstavci sedí Panna Marie držící tělo mrtvého Ježíše Krista. K monumentálním náhrobkům s plastickou výzdobou Piety patří náhrobek rodiny Polických v Jaroměři (obr. 71). Jedná se o bronzovou sochu, kde postavy jsou téměř v životní velikosti. Jako reliéf se motiv Piety nachází na náhrobku manželů Divišových v Malšově Lhotě v Hradci Králové (obr. 72).

4.8.4. Portréty a reflexe profese zemřelého

Poslední časté figurální zpodobnění souvisí s novými trendy od 19.století a hlavně ve 20.století. Jedná se o individuální motivy, kdy náhrobek symbolizuje pozůstalého. Postavy většinou zobrazují povolání zemřelého. Vyobrazení profesní činnosti zemřelých na náhrobcích je časté pomocí reliéfu, výjimečněji se využívá plastik. Náhrobky tohoto typu se bude práce více zabývat v části katalogu u jednotlivých náhrobků. K dalším individuálním prvkům patří přítomnost bust na náhrobcích. Opět se může jednat o busty volně stojící na náhrobku nebo jako reliéfy či jako samostatné umělecké portréty.¹²³ Portréty na náhrobcích jsou spjaté převážně s čestnými, významnými a zámožnými osobnostmi na regionálních úrovních. K takovým příkladům patří náhrobek Jana Říhy v Chlumci nad Cidlinou (obr. 73), který byl významným československým ovocnářem, pomologem a zahradníkem. Na náhrobku se nachází kromě jeho portrétu z profilu, také dva košíky naplněné ovocem, představující jeho profesní činnost a zájmy. Náhrobek rodiny Čížkovy v Náchodě (obr. 74) zdobí busta JUDr. Josefa Čížka. Busta mu byla vystavena, jelikož byl „čestným občanem města Náchod, dlouholetým starostou města i okresu, starosta jiráskovy sokolské Župy podkrkonošské a M. J.

---

¹²¹ Had je typickým symbolem zla. Ve scéně, kdy Panna Marie šlape na hada, lze vidět symbol přemožení počátečního hříchu. Někdy se jedná také o personifikaci Země. Viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*.

¹²² KALINOVÁ, Gabriela – HNOJIL, Adam a kol. *Malostranský hřbitov*. op. cit. s.120.

¹²³ KALINOVÁ, Gabriela – HNOJIL, Adam a kol. *Malostranský hřbitov*. op. cit. s.120.

Sokol, ředitel občanské záložny, ředitel spolku Div. Ochotníků, předseda a čestný člen mnoha národ. A kultur. Spolku v Náchodě a to. ¹²⁴

S portréty souvisí doprovodné umístění dobových fotografií na náhrobcích. Fotografie jsou hlavně černobílé a menšího formátu, buď oválné nebo obdélné. Fotografie se využívaly více v 19. století a postupně jejich užití upadalo. Proto se často setkáváme, že jsou fotografie již ve velmi špatném stavu či jsou úplně nedochované. Lidé jsou na nich vyfocené pouze po ramena, někdy po pás. Oblečení jsou většinou do svých nejlepší šatů a krásně upravení. Příklad náhrobku s oválnými fotografiemi je u rodiny Valáškových v Králově Lhotě (obr. 75). Zde jsou krásně dochované dvě fotografie, ale třetí je již nedochovaná. Obdélné fotografie najdeme například na náhrobku Heinzlových a Harmanových v Polici nad Metují (obr. 76). Celá neogotická stěla náhrobku musela projít rekonstrukcí, spolu s fotografiemi, jelikož je ve velmi dobrém stavu. V dnešní době se opět fotografie zemřelých stávají oblíbenou výzdobou. Ovšem nejedná se o fotografie, ale o jakési rytiny do hladce opracovaného a leštěného kamenného náhrobku. Příkladem je dodatečná kamenná stěla pro Antonína Kupku na hřbitově v Pohoří (obr. 77). Více dobových fotografií doprovází rovněž náhrobky v katalogu.

4.9. Atributy a symboly

Atributy a různé symboly nám lépe pomáhají pochopit umělecké zobrazení, co tím umělec chtěl říct a co má dané dílo vyjadřovat. S některými klasickými atributy jsme se setkali v předchozích kapitolách u personifikací a u křesťanských symbolů. Ale s individuálním zobrazováním na náhrobcích souvisí také netradiční zobrazování věcí, které měl mít mrtvý rád nebo mu byly nějak osudné. Reprezentují jejich zájmy a záliby ze života.¹²⁵ Tato symbolická výzdoba má dlouhé kořeny a byla využívána již od vzniku sepulkrálních památek. Zprvu se jednalo o symboly, které nesly nějakou vlastnost nebo význam. V moderní době se ale setkáváme s jejich úpadkem a nahrazují je spíše osobní individuální věci a symboly. Tyto atributy nám pak lépe napomáhají poznat zesnulou osobu, aniž bychom museli druhotně hledat složitě informace v pramenech.

K tradičním individuálním symbolům patří ty, jež představují povolání zesnulého. Například hrob lékaře nesel motiv okřídlené hůlky s dvojicí hadů, obchodníci byli označováni motivem balíku nebo lodě převážející zboží, spisovatele symbolizovalo pero nebo husí brk a

---

¹²⁴ Text citace opsán z náhrobku Josefa Čížka a jeho rodiny.

¹²⁵ KUČTOVÁ, Vladislava. Atribut zesnulého jako výzdoba náhrobku v 19. a 20. století. In.: *Epigraphica & Sepulcralia* 3. s.253.

kniha, pro malíře to byla paleta a štětec nebo pro právníky motiv vah a meče. Tyto a další atributy symbolizující povolání byly pouze doplňkem k výzdobě náhrobku.¹²⁶

Krásným příkladem je náhrobek rodiny Štauberovy v Rychnově nad Kněžnou (obr. 78). Pochován zde byl stavitel Josef Štauber a jeho rodina. Boky náhrobku lemují dva pilíře, jejichž hlavice jsou zakončené jako koruny stromů. Tělo pilíře zdobí jedno figurální reliéfy. Na levé straně je vyobrazena stojící žena držící prkno, na kterém je antický chrám. Praví pilíř zdobí opět stojící žena, natahující ruce směrem ke koruně stromu, pod níž jsou položeny knihy a stavařské kružítko. Zmíněné atributy jsou typickým symbolem architektů a stavitelů. Velmi podobně je koncipován další náhrobek rodiny Hakovy v Hořiněvsi (obr. 79). Hmotou jsou si velmi podobné, ovšem na tomto se nachází jiná reliéfní výzdoba. Na levém pilíři je zobrazen muž držící zemědělské nářadí. Na pravém pilíři je vyobrazena žena stojící v obilovinách a je zde postavené pravděpodobně mlynářské kolo. Z výzdoby je patrné, že se mělo jednat o rodinu zemědělců a mlynářů. Pravděpodobně mohli být významná lokální rodina.

Jiným stylem, a více častým, je pojatý náhrobek Antonína J. Sládečka na kuklenském hřbitově v Hradci Králové (obr. 80). Jedná se o jednodušší stélu, kterou zdobí symbol profese zemřelého. Měl být inženýrem severozápadní dráhy železnic. V poškozeném reliéfu však můžeme rozeznat pravděpodobně železniční kolo. Podobným způsobem byly vytvořena výzdoba na náhrobku Karla Hejzlara v Náchodě (obr. 81), který byl absolventem varhanické školy. Na nápisové desce, která je stylizovaná do podoby papírového listu, se nachází notová osnova. Že jsou osobní atributy stále aktuální složkou vypovídá náhrobek manželů Štěpánkových ve Slatině nad Úpou (obr. 82). Náhrobek je velmi prostý, pouze se jmény manželů, a zdobí jej dvě herecké masky, které jsou atributem divadla už řadu staletí. Mohlo se tak jednat o herce, nebo o jiné povolání společné s divadlem.¹²⁷

4.10. Rostlinné a zvířecí symboly

Ve funerálním umění hrály velkou roly také různé symboly, které představovaly nebo přímo odkazovaly na různé vlastnosti. Je tedy důležité zmínit ikonografii, kterou představují rostlinné a zvířecí symboly, jelikož většinou nejsou na první pohled patrné. Můžou tedy nést nějaký hlubší symbolický význam, ale rovněž se může jednat čistě o výzdobný prvek.

---

¹²⁶ Popis dalších atributů viz: KUČTOVÁ, Vladislava. Atribut zesnulého op. cit. s.253-254.

¹²⁷ K náhrobku Karla Hejzlara v Náchodě a k náhrobku manželů Štěpánkových ve Slatině nad Úpou podrobněji viz Katalog.

Rostlinná výzdoba patří pravděpodobně k té nejčastější. Je jednoduchá, na první pohled vypadá hezky a krásně propojuje náhrobek s krajinou. Zároveň mohou nést velmi silné symbolické významy. Mezi rostlinnými motivy najdeme nejrůznější květiny, porosty a stromy. Zobrazeny mohou být v celé své podobě (celá rostlina či strom) nebo může být vyobrazena pouze jejich část (pouze květ, list nebo větev). K nejtýpčtějším a nejrozšířenějším křesťanským rostlinným motivům patří palmová ratolest¹²⁸ a vavřínový věnec, které představují Kristovo vítězství nad smrtí. Z rostlin je hojně využíván květ girlandy, máku¹²⁹ nebo růže¹³⁰, dále vinná réva¹³¹ či břečťan¹³². Ze stromů to je nejčastěji lípa jako národní strom. S vyobrazením stromů se často setkáváme, že mají osekane větve nebo jsou polámané. Představují tím rodokmen, který byl ukončen něčí smrtí.¹³³

Jednoduchou rostlinou výzdobu nalezneme na náhrobku rodiny Štěpařovy v Českém Meziříčí (obr. 83). Na stélové desce, kterou lemují dva sloupy nesoucí kladí, je reliéfní výzdoba v podobě stromu, konkrétně se jedná o lípu. Jak bylo zmíněno, lípa je symbolickým národním stromem. Náhrobek manželů Skálových v Hradci Králové-Pochov (obr. 84) nese jemnou detailní reliéfní výzdobu. Je zde vyobrazena sedící plačka, která v ruce svírá tři hlavice máku symbolizující věčný spánek. V pozadí ruky se ovšem nachází další jemné reliéfní vyobrazení růží. Na pouchovském hřbitově se nachází další náhrobek rodiny Malých (obr. 85). Jedná se o menší stélu, kterou zdobí pouze celá rostlina růže v reliéfu. Krásné příklady tradiční symboliky se nachází na broumovském hřbitově. Zde zmíním příklad náhrobku Petera Bernharda Ehspannera (obr. 86). Stélový náhrobek zdobí strom palmy a popadané palmové ratolesti. Náhrobek nesoucí řadu symbolické výzdoby, nejen rostlinné, patří rodině Hausdorfové na městském hřbitově v Náchodě (obr. 87). Stélový náhrobek zakončuje kříž s kotvou. Bohatá je však rostlinná výzdoba. Konkrétně se jedná o břečťan, lilie¹³⁴, makovice, růže a vavřínový list.

---

¹²⁸ Palmová ratolest nese širší škálu symboliky nejen v křesťanském světě. Více viz. HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 320.

¹²⁹ Mák či makovice je klasickým atributem personifikace Noci právě pro své údajné uspávací účinky. Více k symbolice Máku viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 256.

¹³⁰ Růže je nejvíce spojována s Pannou Marií. Více k symbolice růže viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 390-391.

¹³¹ Vinná réva je klasickým symbolem Ježíše Krista a celkově křesťanské víry již od svých počátků. K symbolice vinné révy a vína viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 482-483.

¹³² Břečťan je pro svou vlastnost, být zelený po celý rok a neuvadat, atributem Nesmrtelnosti. Více viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s.86.

¹³³ PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit. s.134.; dále k významu jednotlivých rostlin viz: KEISTER, Douglas. *Stories in Stone*. op. cit. s.44-66.

¹³⁴ Lilie je symbolem čistoty, a proto je spojována s Pannou Marií a s dalšími panenskými světlicemi. Více k symbolice lilie viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 250.

Zvířecí atributy nejsou tak časté, jako rostliny, předměty nebo figury. Nejčastěji se jedná o zvířata spojována s křesťanskou tematikou a dále se zvířaty jako atributy personifikací. K častým příkladům patří sova vyjadřující moudrost, had zakusující se do svého ocasu jako symbol věčnosti, motýl jako symbol odcházející duše či orel, který má doprovázet duše k nebi.¹³⁵ Ovšem od 19.století mají některá zvířata přidanou další symbolickou rovinu nebo to jsou jednoduše osobní záležitosti.

Typickou rostlinou a zvířecí symbolickou výzdobu nese náhrobek Romana Vítka v Machově¹³⁶ (obr. 88). Z rostlin zde vidíme větve vrby, lístky lípy, a hlavně vinné hrozny, které se nachází nad kalichem¹³⁷. Ze zvířat to jsou dvě holubice čelem k hroznovému vínu. Další náhrobek Václava Praska v Hradci Králové-Kukleny¹³⁸ (obr. 89) nese také symboliky rostlinnou a zvířecí. Konkrétně se jedná o sokola, který drží v pařátech činku. Zde se jedná právě o novou symbolickou rovinu, jelikož sokol je symbolem národního spolku Sokol. Druhou hlavní výzdoby tvoří větve lípy, opět jako symbol národní stromu a symbol vlastenectví. Ve Smiřicích na náhrobku rodiny Vágnerovy (obr. 65) najdeme hada kolem země, kterého přišlapuje nohou Panna Marie. Motiv sovy¹³⁹ se nachází na náhrobku rodiny Pivcovy v Rychnově nad Kněžnou (obr. 34), kterou najdeme ve spodní části u nohou ženské postavy.

4.11. Rodinné hrobky

Úcta k mrtvým postupně přerostla v kult smrti, čímž majetné vrstvy chtěli honosné hrobky, které se pomalu stávaly posmrtnými chrámy a vznikají velké rodinné hrobky a pohřební kaple. Zde se jedná přímo o architekturu, jelikož už to není pouze náhrobek označující hrob, ale opravdu malý chrám zasvěcený rodině.¹⁴⁰ Na vznik prvních rodinných hrobek měl velký vliv dekret Josefa II. Z roku 1783, který zakazoval pohřby v kostelích a výstavbu hřbitovů ve městech. Největší rozmach hrobek proto spadá do konce 18. století a do 19.století, kdy si je nechávají budovat bohatší měšťanské rodiny, šlechtické rody nebo rodiny průmyslníků. Stavěny bývají převážně v historizujících slozích, hlavně v neorománském, novogotickém

---

¹³⁵ PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit. s.134; dále k symbolice jednotlivých zvířat a mýtických postav viz: KEISTER, Douglas. *Stories in Stone* op. cit. s.75-95.; nebo dále jednotlivá hesla zvířat ve slovníku viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit.

¹³⁶ Náhrobek Romana Vítka je detailněji rozebrán v části Katalogu.

¹³⁷ Kalich je tradičním symbolem křesťanské víry, hlavně víry protestantské evangelické. Evangelíci převzaly symbol kalicha jako hlavní ozdobný prvek v sepulkrálním umění, vedle kříže, aby se tím lehce odlišili od tradičních katolických. Více k další symbolice kalicha viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit.s. 210.

¹³⁸ Náhrobek Václava Praska je detailněji rozebrán v části Katalogu.

¹³⁹ Sova je hlavním atributem Moudrosti. Jako noční pták se sova stala dále atributem personifikace Noci a Spánku. Více viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 424.

¹⁴⁰ PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit.s.277.

nebo v klasicistním slohu.¹⁴¹ Běžný návštěvník se často nedostane dovnitř rodinných hrodek, ale zpravidla se v nich nacházejí nápisové desky se jmény zesnulých a jejich daty. Interiér bývá zdobený lehkými freskami nebo obrazy s křesťanskými motivy. Většinou bývá naproti vchodu umístěn kamenný stůl-oltář, kde se zapalují svíce a pokládají květiny a jiné dary.

Ke klasickým historizujícím rodinným hrodkám patří například hrobka rodiny Malburgovy ve Smiřicích (obr. 90). Hrobka je postavena z červených cihel v neorománském stylu. Rodinnou hrobku v neogotickém stylu najdeme u rodiny Caivasovy na poučovském hřbitově v Hradci Králové (obr. 91). Opět je postavená z červených cihel doplněných pískovcovými prvky. Rodinné hrobky byly natolik oblíbené, ale finančně velmi nákladné, že se setkáváme dokonce se stejnými hrodkami, ve kterých je pochováno i více rodin. K takovým příkladům patří dvojice rodinných hrodek na městském hřbitově v Novém Bydžově (obr. 92, 93). Hrobky jsou postavené v historizujícím románském slohu a jsou zcela identické. Zájem o rodinné hrobky a změnu ve společenském myšlení potvrzují také evangelické hřbitovy, kde se objevují výjimečně rodinné hrobky. K takovým příkladům patří menší hrobka rodiny Kupkovy na evangelickém hřbitově v Klášteře nad Dědinou (obr. 94).

Rodinné hrobky mohou mít také formu kaplové hrobky. Součástí hrobky je pak tzv. pohřební komora, která je většinou umístěna pod kaplí, která se nachází na povrchu země. Kaple může být využívána jak k pohřebním obřadům dané rodiny, tak k jiným obřadům na hřbitově. Období hrodek končí zhruba v polovině 20. století, kdy se přechází k jednodušším a průmyslovým náhrodkům.¹⁴² Krásný příklad kaplové hrobky, zvané Dlabolovo mausoleum, se nachází ve Chvalkovicích¹⁴³ (obr. 95). Hrobka s kaplí je postavena ve stylu neogotickém. Je dvoupodlažní, kdy v nadzemní části, kam se přistupuje po dvojitém schodišti, se nalézá kaple. V polo podzemní části se nachází krypta s hroby příslušníků rodiny a jejich náhrobky jsou v podobě symbolických sarkofágů.

Obliba rodinných hrodek přetrvává i do moderní doby a najdou se také hrobky, které jsou ve stylu secesním nebo zcela moderním¹⁴⁴. K takovým patří zcela netradiční hrobka rodiny

---

¹⁴¹ Na území České republiky vznikla první rodinná hrobka v klasicistním stylu v Moravském Krumlově pro Liechtensteinů v roce 1789, následovaly hrobky v Čimelicích (1817) nebo ve Vranově (1819). Trendem v té době bylo nově propojování symbolů antických a křesťanských, což se také odráželo na výzdobě prvních hrodek. Více: PETRASOVÁ, Taťána. Utopie a pragmatismus osvícenské kultury: klasicistní hrobky a hřbitovy. In.: LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. Sborník příspěvků k problematice 19. století. Praha, 2001. ISBN 80-85917-79-3. s.65-78.

¹⁴² STEJSKAL, David – ŠEJVL, Jaroslav a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. op. cit. s.82-83.

¹⁴³ Podrobněji se rodinnou kaplovou hrodkou ve Chvalkovicích zabývá práce v části Katalogu.

¹⁴⁴ Dalšími rodinnými hrodkami v moderním stylu se bude práce zabývat v části katalogu.

Wenkovy a Šulcovy v Jaroměři¹⁴⁵ (obr 96). Hlavním prvkem je socha Ježíše Krista, s rozpaženými rukami k divákovi, stojícího nad vchodovými dveřmi. Ovšem netradiční jsou dva pilíře vedle vchodu v podobě soch strážců v egyptském stylu.

4.12. Pomníčky u silnic

Novým trendem v dnešní době jsou specifické pomníčky u silnic. Nejedná se o typické náhrobky, ale spíše mají připomínat danou nehodu. První takové pomníčky vznikají na konci 20.století a rozvíjejí se po celém světě. Zpravidla jsou nejvíce připomínány oběti tragických dopravních nehod, kteří na místě zahynuli. Ovšem existuje řada dalších takových pomníčku, například při úmrtích v horách, leteckých katastrofách a jiných. Na místech se nacházejí menší pomníčky, které mají nejčastěji podobu kříže nebo se jedná o kamenné náhrobky a desky. Za jejich správu a zhotovení převážně zodpovídají jejich zhotovitelé, což jsou pozůstalí zemřelého. Jejich funkce se tak liší od náhrobků na hřbitovech, jedná se totiž čistě o potřebu pozůstalých. Chtějí tím vyjádřit pouze smutek a kritiku tragické a nesmyslné smrti, která se nemusela přihodit. Liší se tím od válečných hrobů a pomníků, které staví padlé vojáky prostřednictvím pomníku na hrdiny.¹⁴⁶

---

¹⁴⁵ Rodinnou hrobkou v Jaroměři se podrobněji zabývá práce v části Katalogu.

¹⁴⁶ Detailněji se o trend pomníčků u silnic zabývá kapitola viz: NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. op. cit. s.263-265.; dále se Nešporová napsala rozsáhlou studií k tématu pomníčků u silnic: NEŠPOROVÁ, Olga. Veřejná připomínka smrti – pomníčky u silnic obětem dopravních nehod. In.: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. Vol. 44, No. 1, 2008, s. 139-166.

Katalogová část

1. Okres Hradec Králové

1.1. Černilov

Manželé Hofmanovi

Náhrobek manželů Hofmanových se nachází na katolickém hřbitově v Černilově. Zde pochovaný Václav Hofman byl státním nadhajným a je pochován společně se svou chotí Annou Hofmanovou. Na podstavci s nápisovou deskou se nachází stéla s bohatou výzdobou a několika motivy. Tvar stély tvoří useknutý kmen stromu, na kterém je nahoře zavěšený věnec z růží a dalších květin. Pod ním se nachází puška v dubovém listí a brašna. Právě tyto dva atributy symbolizují povolání hajného, kterým Václav Hofman byl. Propojuje se nám zde jak křesťanská symbolika, tak individuální prvky vztahující se k zesnulým. Výzdoba je velmi detailně provedena, bohužel není znám autor. Nápisová deska je s největší pravděpodobností novější. Součástí byly také dobové portrétové fotografie manželů, které nejsou dochované.

Nápis:

Zde v pánu odpočívá

Václav Hofman

státní nadhajný v. v.,

* 23. 9. 1868 † 28. 9. 1936

jeho choť

Anna Hofmanová

* 12. 7. 1878 † 31. 5. 1961

Manželé Kopečtí

Na evangelickém hřbitově v Černilově najdeme moderně pojatý náhrobek manželů Kopeckých a pravděpodobně jejich syna Bohuslava. Jedná se o kamennou stélu, jež je tvarována do kalicha jako atribut evangelického vyznání. Náhrobek je poměrně malý, ale významný tím, že pro evangelíky nejsou příliš typické moderní či nějak výrazněji umělecky pojaté náhrobky. Pravděpodobně zde mohl stát náhrobek starší, který byl vyměněn za aktuální. I když je vidět, že se o hrob někdo stará, stav náhrobku začíná být znečištěný. Není zde signatura autora.

Nápis:

Václav Kopecký

1844 – 1895.

Anna Kopecká

1848 – 1925.

Bohuslav Kopecký

1906 – 1987

„Bůh láska jest“

1.2. Dohalice

Václav Groh

Na hřbitově v Dohalicích se nachází menší stélový kamenný hrob náleží řídícímu učiteli Václavovi Grohovi. Na první pohled charakteristickým prvkem náhrobku je chlapec klečící na jednom kolenu, s rukami založenými před sebou a sklánějící hlavu k nim. Před chlapcem se nachází složený klobouk a zpoza něj vyrůstá strom lípy. Co není na první pohled viditelné, je pozadí náhrobku. Zpoza klobouku je lehce vyryté slunce s paprsky a u něj nápis „BLAZE!“.

Jak je zmíněno na nápise, jedná se o poctu učitelů, což představuje právě chlapec, smutnicí nad jeho hrobem. Náhrobek představuje reflexi povolání zesnulého a symbolickou poctu jeho práci. Náhrobek bohužel nenese signaturu sochaře, ale zřejmě se jedná o dílo z lokální kamenosochařské dílny. Náhrobek je neopečovávaný a degraduje. Hrobové místo je neupravené a zarostlé travním porostem.

Nápis:

Zde v pánu odpočívá

Václav Groh

řídící učitel

n. 22. 11. 1858

z. 9. 12. 1906

1.3. Dolní Přím

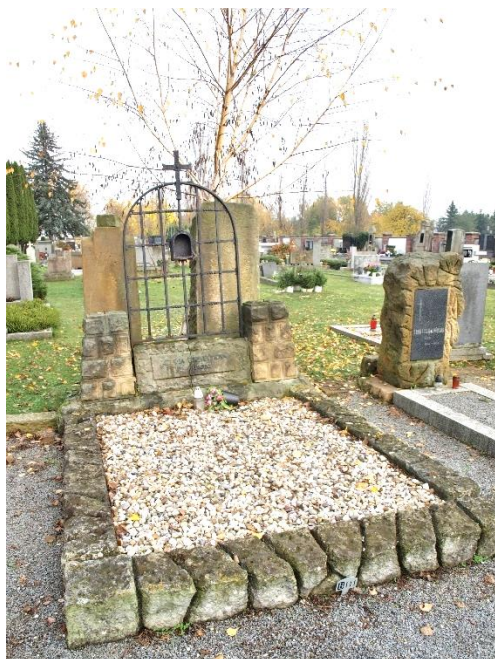
Rodina Všeťčkova

Velmi jednoduše pojatý má náhrobek rodina Všeťčkova na hřbitově v Dolním Přímě. Náhrobek tvoří nízká kamenná podstavcová část, na které je posazena litinová mříž. Mříž je nahoře zakončena do půloblouku a je zde umístěný křesťanský kříž. Uprostřed se nachází malá schránka, která se dá otvírat. Schránka je bohužel prázdná, ale pravděpodobně se zde mohla nacházet dobová fotografie zesnulých nebo nějaký křesťanský motiv. Hrobové místo je ohraničené kamenným patníkem s oblázkovou výplní. Náhrobek začíná být lehce v chátrajícím stavu a pravděpodobně mu chybí některé části (ve schránce a na bočních pilířích u podstavce). Není zde signatura autora.

Nápis:

Rodina Všeťčkova

ze Střesetic.

1.4. Habřina

Kateřina Andrejsová a Anna Veverkov

Kamenn nhrodek patřící dvou pbuznm ženám, Kateřině Andrejsová a Anně Veverkov, se nachází na hřbitov v Habřin¹⁴⁷. Nhrodek tvoří figurální kompozice dvou postav, kter jsou umělecky dbře popracovan. Jedná se o dvě stojící postavy, kter k sobě vzhlz. Na levé straně se postava muže lehce naklání k ženě a objímá ji levou paží pod zády. Žena k muži vzhlz s rukami založenými na poprsí. Představovat mohou symbolicky postavu Ježíše držící ženu, kterou čeká spása. Nasvdovat by tomu mohlo zobrazení muže jako většího a také jeho vzhledov podoba, kter je velmi podobn k zpodobněním Ježíše v sepulkrálním umění. Oděv postav a drapérie je detailn propracována. Postavy doplňuje z boku kamenn deska, kde se na levé straně nachází výzdoba v podob kvtn. Jedná se tedy o klasickou křesťanskou scénu, ale umělecky propracovanou. Nhrodek jíž začíná degradovat a být znečištn. Nn zde signatura autora.

Nápis:

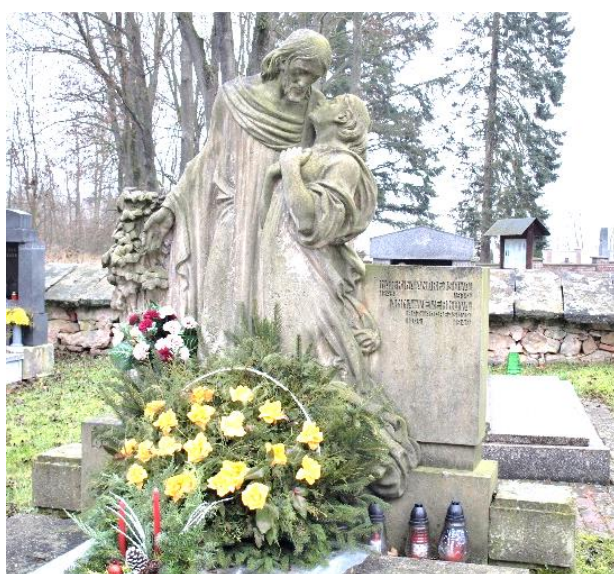
Kateřina Andrejsová

1848 1930

Anna Veverkov

roz. Andrejsová

1904 1940

¹⁴⁷ V Habřin se nachází dva hřbitovy vedle sebe. Zde se jedná o starší hřbitov u kostela sv. Václava.

1.5. Hněvčeves

Rodina Horáková

Poměrně klasický má náhrobek rodina Horáková na hřbitově v Hněvčevsi u hřbitovní zdi. Jedná se o typický stélový náhrobek s moderním architektonickým pojetím jako portál. Tvořen je dvěma hranatými sloupy s lehkým kanelováním, které nesou římsu. Uprostřed se však nachází reliéfní výzdoba, která spojuje jak křesťanský motiv, tak reflexi rodinné profese. Vidíme zde muže se záprahem dvou koní orající pole. V jejich pozadí stojí další postava představující Ježíše Krista, který žehná zemědělcům na dobrou úrodu. Náhrobek je znečištěn a degraduje, zároveň reliéfní výzdoba začíná být poničena. Na boku se nachází signatura autora, která není k přečtení, ale kamenosochař měl mít dílnu ve Vojicích.

Nápis:

Rodina

Horáková

Sovětice

1.6. Hradec Králové – Kukleny¹⁴⁸

Jiří Bis a Eva Maratová

Malý kamenný náhrobek na hřbitově v Hradci Králové v Kuklenách patří zesnulému Jiřímu Bisovi a Evě Maratové. Náhrobek je pravděpodobně novodobý, ale čerpá z historických motivů. Na hrobové desce je umístěna malá figurální socha. Jedná se o stojícího rytíře, držícího štít před hrudníkem a v pravé ruce svírá kopí. Postava má na shlížející hlavě k zemi helmu a není mu vidět do obličeje. Hrobové místo je ohraničené kamenným patníkem a jsou zde vysazené rostliny. Není zde signatura autora.

Nápis:

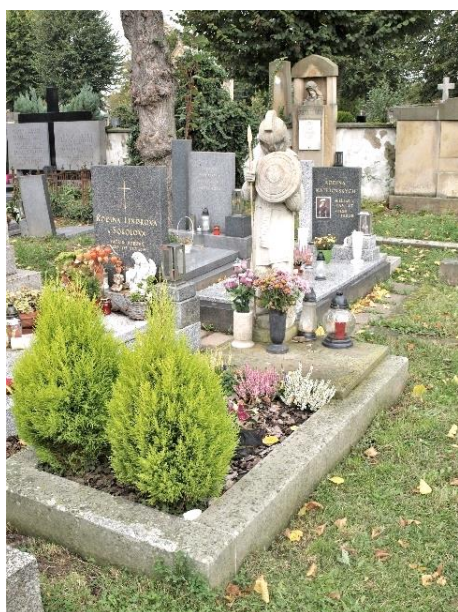
Jiří Bis

9. 2. 1952 14. 8. 2005

Eva Maratová

19. 3. 1952

20. 11. 2013

¹⁴⁸ Schématický plán hřbitova s umístěním náhrobků v obrazové příloze Mapa 1

Rodina Kopfsteinova

Rodinný náhrobek Kopfsteinových v Kuklenách v Hradci Králové vykazuje jak prvky secese a moderny, tak zároveň čerpá z historických forem. V podstatě se jedná o chrám v moderním stylu. Složen je z kruhové dvou schodové podesty, na níž je postavena skeletová konstrukce složená ze 6 hladkých obdélných sloupů, které nesou kruhové kladí. Prostřední část je zastřešená skleněnou trojúhelníkovou výplní v oranžové barvě. Hrobka je v chátrajícím stavu a obrostlá zelení. Prosklená část střechy má vypadané skleněné desky. Doprovodný text již začíná být také poničený. Není známé autorství hrobky.

Nápis:

Štěpánka Kopfsteinová

* 29. 12. 1881 † x. y. 1955

Otto Fuchs

ředitel

narozen 31. 5. 1885

zemřel 4. 7. 1909

Otto Kopfstein

prezident financ. Sen. Nejv. Spr. S. v. v.

* 19. 9. 1868 † 21. 6. 1945

„In memoriam

mých ubohých umučených

sourozenců.“

Elza Komersová

Jindřiška Bienerová

Viktor Fuchs

„Hluboce žalem sklíčení
těžce oplakávají svého syna
matka – bratři – sestry. „

Julča Klinkáčková

Kamenný stélový náhrobek v Kuklenách v Hradci Králové patří Julii Klinkáčkové. Stélový náhrobek se skládá ze dvou polovin. Levá část je ve formě stély zakončenou orámovaným reliéfem. Zde se nachází hlava ženy, pravděpodobně představující zde pochovanou mladou ženu. Pravá část je opět tvořena formou stély, ale je zakončena zdobnějším reliéfem a plastikou. Jedná se o postavu malého nahého dítěte v ležící poloze. Dítě lemuje mohutná větev s listím a květy růží, které zároveň tvoří jakousi postýlku, ve které polehává. Stav náhrobku je chátrající, reliéf i nápisové složky jsou poničené a celkově degradují. Autor je neznámí.

Nápis:

Julča

Klinkáčková

* 1. 10. 1901

† 19. 8. 1925.

„Nežil nejdéle ten, jenž
nejvíce čítá let, ale ten
který život cítil nejvíce.“

Adolf Kozel

Secesní náhrobek Adolfa Kozla najdeme na hřbitově v Kuklenách v Hradci Králové. Jedná se o vysokou formu kamenné stély obdélného tvaru, kterou po straně lemují pilíře s lehkou secesní ornamentální reliéfní výzdobou. Hlavní výzdobný prvek se nachází na vrcholu stély. Jedná se o velký kovový kahan či smuteční vázu. Nápis na stéle doprovází dobová fotografie zemřelého a dále jemně vyrytá písmena „PAX“¹⁴⁹. Náhrobek je již v horším se stavu. Vyrytý nápis je z malé části špatně čitelný a ve spodní části zcela chybí jeden ozdobný kovový pás. Autor zde nezanechal signaturu.

Nápis:

Adolf Kozel

ze Svob. Dvoru

posluchač architektury

na Vysoké škole technické v Praze.

1887 – 1912.

¹⁴⁹ V latině slovo nese význam „mír“.

Václav Prask

Bratrská jednota Sokol věnovala tento náhrobek svému členovi Václavu Praskovi v květnu 1921 na hřbitově v Kuklenách v Hradci Králové. Forma stély je zakončena větví s lipovým listím, na níž stojí hlavní symbol náhrobku. Jedná se o dravého ptáka sokola, který je symbolem právě bratrské jednoty Sokol, o čemž vypovídá samotný doprovodný nápis. Sokol má napůl roztažená křídla a v pařátech svírá činku. Činka opět napomáhá symbolice sportovního spolku. Jelikož se jedná o dobu vzniku Československa, byly ve výzdobě použity právě listy lípy jako symbol národního stromu. Náhrobek je neopečovávaný a zarůstá postupně břečťanem. Zároveň postupně degraduje a vyrytý nápis je z části ve špatném stavu. Autor není znám.

Nápis:

„... bratru

Václavu

Praskovi

věnuje bratrská

jednota Sokol

v Kuklenách

v květnu 1921.“

Rodina Chourova

Rodinný hrob Chourových na hřbitově v Hradci Králové-Kukleny je půdorysně tvořen půlobloukem z pískovcových desek, které zakončují pilíře s reliéfní výzdobou. Uprostřed se nachází kovová lucerna a kříž. Hlavní prvek, který zaujme na první pohled je právě reliéfní výzdoba na pilířích. Čelo pilíře je zdobeno obličejovou částí lví hlavičky¹⁵⁰, ovšem je vidět pouze jeden, jelikož druhá půlka náhrobku je zcela zarostlá břečťanem. Umělecký styl náhrobku se nese v duchu secese. O hrob se nejspíše nikdo nestará, jelikož je z poloviny zarostlý břečťanem a také mechem. Zároveň kámen již degraduje a je znečištěný. Autor je bohužel neznámí.

Nápis:

Rodina Chourova

¹⁵⁰ Lev má v ikonografii mnoho významů. Zde se nám vyplatí srovnání se středověkou symbolikou, která měla lva za symbol vzkříšení. Více nejen ke křesťanské symbolice lva viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit.s.249.

Rodina Aloise Nejedlého

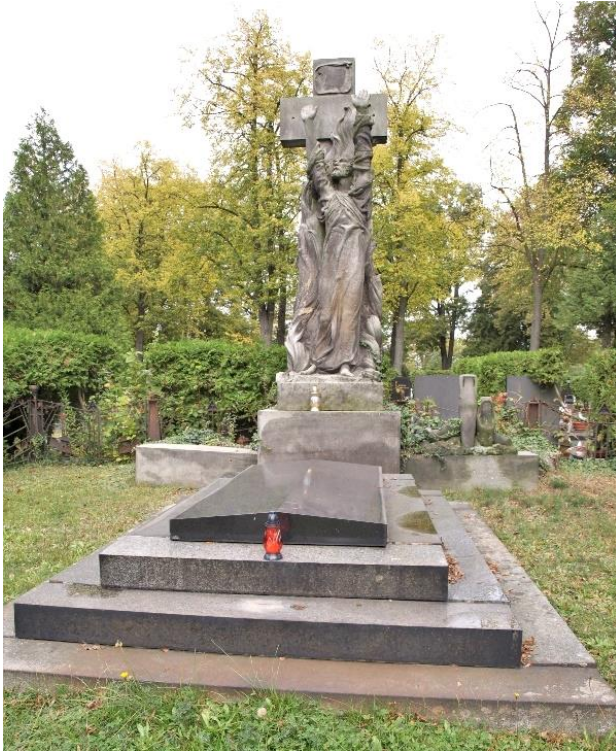
Naproti památníku rodiny Kulhánkových se nachází další monumentální náhrobek. Na první pohled vypadá náhrobek jako někoho neznámého, jelikož zde nenajdeme žádnou nápisovou desku s informacemi zde pohřbených. Jedná se však o rodinný hrob Aloise Nejedlého mladšího a jeho rodiny.¹⁵¹ Formu kamenného náhrobku tvoří kříž s figurální sochou nadměrné velikosti. Stojící postava muže má zdvižené obě ruce k nebi a taktéž mírně vzhlíží směrem nahoru. Postava představuje Ježíše Krista, jehož šaty mají detailně zpracovanou vlající draperii. Za ním se nachází pozadí, které připomínají plameny ohně nebo můžou představovat rozšířenou draperii. Na pravé straně se na podstavci nachází ještě několik smutečních váz. Celý pozemek hrobu je ohraničen železným plotem, který je ve velmi špatném stavu. I když na náhrobku není signatura, návrh díla spadá Františku Bílkovi, ale o provedení se zasloužil sochař Václav Škoda. Dílo nese název „*Já přemohl svět*“ a pochází z roku 1920.¹⁵² Jedná se o klasické křesťanské téma v sepulkrálním umění, ovšem je umělecky a monumentálně pojaté. Náhrobek začíná být znečištěn, degraduje. Podstavcová část a oplocení zarůstá porostem.¹⁵³ Zároveň dochází k hroucení oplocení a k upadávaní některých částí, čímž se narušuje komplex a celkový vzhled hrobového místa.

---

¹⁵¹ Alois Nejedlý (* 22. 8. 1858, † 1. 1. 1929) byl významný podnikatel a průmyslník nejen ve Východních Čechách. V roce 1884 založil společně s bratrem Josefem koželužský závod A. & J. Nejedlý v Hradci Králové v Kuklenách. V roce 1911 založili novou firmu KAN na výrobu osobních automobilů, bohužel jejich výroba byla ukončena již v roce 1914. Převzato z: Wikipedie. Alois Nejedlý. Online [cit. 26. 02. 2022]. Dostupné z URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Nejedlý>.

¹⁵² Dílo vedeno v seznamu sepulkrální tvorby Františka Bílka: FILIP, Aleš a kol. *František Bílek (1872-1941)*. Galerie hlavního města Prahy, 2000. ISBN 80-7010-079-6. s.377.

¹⁵³ Vidíme ovšem pokrok v péči o náhrobek. Na dobové fotografii v knize *František Bílek (1872-1941)* od Aleše Filipa je zachycen náhrobek v zcela zarostlém stavu, nejen břečťanem, ale také vysokými stromy, které jej zcela zakrývaly. Dnes je plocha hrobového místa vyčištěna.

Rodina Kulhánkova

Monumentální náhrobek rodiny Kulhánkovi se nachází v blízkosti nové obřadní síně na hřbitově v Hradci Králové v Kuklenách. Tvořen je ze tří hlavních částí. Spodní kruhové podestové části se schody a horní částí s obloukovou skořepinou pod níž je umístěna figurální socha. Nejdůležitější je socha, která nám řekne více o zde pochované rodině. Jedná se o stojící postavu muže, oděného pouze do pracovních kalhot. Pravou ruku má zdviženou a drží v ní kladivo, levou rukou si přidržuje u nohou položené ozubené kolo, jež bylo pro rodinu symbolické v profesi. Rozhodně se tedy jedná o rodinu průmyslníků. Na podestě se dále nachází kolem okraje nápis:

„CHCI BÝTI POHRBEN V TÉ PŘEKRÁSNE ČESKÉ ZEMI, KTEROU JSEM TAK NEVÝSLOVNĚ MILOVAL!“.

Náhrobek pochází pravděpodobně z roku 1933 (rok napsán na podlaze před sochou), ale není znám autor.¹⁵⁴ Použito bylo více druhů kamene, které jsou odlišné i barevně. Celý náhrobek je ve velmi zachovalém stavu.

Ve stylu náhrobku vidíme prvky českého nacionalismu. Tomu napovídá nápis na podestě a také hrdost českého rodinného průmyslového podniku. Zakladatelem rodiny totiž byl Vojtěch Kulhánek, který žil na přelomu 19. a 20. století a v jeho práci následně pokračoval syn Vojtěch Kulhánek. Firmu strojně zámečnickou a umělecko-kovářskou založil otec Vojtěch Kulhánek v roce 1856 v Hradci Králové. Jeho syn Vojtěch pokračoval v podniku, který rozšiřoval. Otevřel například první obchod s velocipеды, motocykly, automobily, šicími stroji, odstředivkami a pneumatikami ve Východních Čechách.¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ Na zadní straně podstavce sochy se nachází pravděpodobně signatura autora, buď je ve velmi špatném stavu a k nepřečtení nebo se jedná pouze o nedostatky v hruběji opracovaném kameni.

¹⁵⁵ I přes velké úspěchy rodinného podniku jim byl v roce 1941 konfiskován veškerý majetek a dílny. Syn Vojtěch byl vězněn komunisty a na následky mučení zemřel v roce 1951. K restituci majetku došlo v roce 1991, kdy byl podnik obnoven a funguje dodnes. Více viz: Kam po Česku. Vojtěch Kulhánek-založeno 1856. Online [cit. 26. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.kampocesku.cz/clanek/29938/vojtech-kulhanek-zalozeno-1856>>.

Rodina Komárkova

Tvorbu velmi moderního náhrobku na hřbitově v Kuklenách v Hradci Králové představuje náhrobek rodiny Komárkových. Černá mramorová hrobová deska zabírá celou plochu místa hrobu. Dominantou je zde socha stojící ženy, která má na sobě přiléhající šaty obepínající její postavu. Žena hledí lehce vzhůru, ruce má podél těla a jednu dlaň natočenou směrem dopředu. Druhým zdobným prvkem na náhrobku je mramorová koule. Informace o zde pohřbených jsou umístěny na hrobové desce. Jedná se o moderní způsob náhrobku, který čerpá ze starších tradic. Vzorem ženské postavy byl symbol plačky v dřívějších dobách. Vzhled náhrobku je v dobrém stavu a pravděpodobně může nahrazovat starší nedochovaný náhrobek, soudě podle data prvních zemřelých. Autorem díla je F. F. Oit z Doupí.

Nápis:

Zbyněk Komárek

14. III. 1933 12. V. 1934

Ing. František Komárek

7. XI. 1892 19. II. 1958

Bohumila Komárková

5. IV. 1905 17. VIII. 1989

Václav Flegl

21. IX. 1944 12. III. 2016

Alena Šestáková-Komárková

* 5. XI. 1931 † 11. III. 2006

Prof. Ing. Jiří Šesták

* 4. X. 1930 † 18. XI. 2011

Bohumil Kubišta

Památkově chráněný kamenný náhrobek v nové části hřbitova v Hradci Králové v Kuklenách patří významnému českému malíři Bohumilovi Kubišтови. Náhrobek tvoří obdélná stěla s reliéfní figurální výzdobou a na bocích se nachází dodatečné kamenné desky s informacemi o zde pochovaných příbuzných. Na reliéfu vidíme polo nahou postavu muže s delšími vlasy, která píše/kreslí do knihy. Jednat se má o múzu zapisující do knihy osudů.¹⁵⁶ Autorem je významný sochař František Bílek, jehož signatura se rovněž nachází v dolním pravém rohu reliéfu. Dílo nese název: „*Obsáhnouti život silným tahem*“ a vytvořeno bylo v roce 1919.¹⁵⁷ Jedná se o tradiční scénu, ale umělecké zpracování je detailní a v duchu secese. Náhrobek je v dobrém stavu, ale již lehce znečištěný a rovněž reliéf začíná být lehce poškozený.

Nápis:

„Obsáhnouti život silným tahem“

„Akad. Malíř Boh. Kubišta – setník 1 čsl. dělostř. pl.“

* 21. 8. 1884 † 27. 11. 1918

Doprovodný nápis na bocích:

Rodina	Rodina
Kubištova	Charvátova
z Vlčkovic	z Kuklen
Stejskalova	Knejpova
ze Zdechovic	z Hradce Král.
	Halamkova
Věra	Jarmila
Halamková	Halamková
1924 – 2016	1968 – 1970

¹⁵⁶ Více k odbornému popisu náhrobku a k životě umělce Bohumila Kubišty viz: KOVAŘÍK, Petr – FRAJEROVÁ, Blanka. *Klíč k českým hřbitovům*. op. cit. s.273-275.

¹⁵⁷ Seznam sepulkrální tvorby Františka Bílka viz: FILIP, Aleš a kol. *František Bílek (1872-1941)*. op. cit. s.377.; Informace z památkového katalogu a ke hřbitovnímu kostelu viz: Památkový katalog. Kostel sv. Anny. Online [cit. 01. 03. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.pamatkovykatalog.cz/kostel-sv-anny-13425795>>.

1.7. Hradec Králové – Lesní hřbitov

Jan Chudý

V Lesním hřbitově Hradce Králové se nenachází příliš mnoho umělecky ztvárněných náhrobků. K výjimkám patří náhrobek Jana Chudého. Vyhotoven byl dětmi pro drahého tatínka, o čemž nás informuje nápisová část. Pískovcovou stélou zdobí figurální reliéf. Jedná se polo postavu muže, který v ruce drží řemeslné nářadí, pravděpodobně hoblík, a rovněž přidržuje vavřínový věnec. Jednat by se mohlo o reálné zpodobnění muže a jeho profesní činnosti jako řemeslníka. Z boku je vyrytá signatura autora J. Deyl Hořice. Náhrobek představuje individuální ztvárnění jak samotné osoby, tak jeho profese v době života. Stav náhrobku začíná být znečištěný a reliéfní část již lehce chátrá.

Nápis:

Zde v pánu odpočívá

náš drahý tatínek

Jan Chudý

24. VI. 1897 22. IV. 1948

Rodina Mariánkova

Pravděpodobně rodinný hrob rodiny Mariánkovi se nachází mezi stromy Lesního hřbitova v Hradci Králové. Skládá se celkem ze tří dřevěných křížů. Boční kříže mají pouze řezanou výzdobu v místě křížení. Prostřední, a o něco větší kříž, má řezanou výzdobu po celé své ploše. Motivem křížů je rostlinná a ornamentální výzdoba. Dochází tak k propojení tradičního křesťanského motivu kříže s abstraktní rostlinou a ornamentální tematikou. Zároveň materiál a výzdoba krásně zapadá do kontextu lesního hřbitova a udržuje tím přírodní harmonii. Pouze na prostředním kříži se ve spodní části nachází nápis „Mariánek“. Stav náhrobku je již lehce znečištěn. Není zde signatura autora.

1.8. Hradec Králové – ul. Husova

Hrob neznámé rodiny

Jedná se o poměrně malý kamenný stélový náhrobek na hřbitově v Novém Hradci Králové v ulici Husova. Bohužel náhrobek již nenese žádné informace o zde pochované osobě či rodině. Obdélná stéla s horizontálním opracováním je zakončena figurální plastikou. Jedná se o hlavu ženy, která se sklání k malému dítěti a jednou rukou se ho dotýká. Dítě má zavřené oči a matka má truchlící, ale zároveň klidný výraz. Scéna by mohla představovat truchlící matku nad svým zemřelým dítětem. Jednat by se tedy mohlo o hrob právě čerstvě narozeného dítěte. Náhrobek je zatím v celkem dobrém stavu, ale začíná být znečištěný. Není zde signatura autora.

Rodina Drahých

Nad rodinným hrobem Drahých, na hřbitově v Novém Hradci Králové v ulici Husova, se tyčí vysoký volně stojící figurální náhrobek. Jedná se o postavu ženy v šatech, která vzhlíží vzhůru a drží v rukou před hrudníkem pravděpodobně vojenskou přilbici. Žena má spletené vlasy do dvou copů, které jsou ozdobené listem lípy. Přilbici rovněž zdobí z poloviny větvička s listy. Postava stojí na menším podstavci, kde jsou jemně plastickou výzdobou zpodobněny lipové listy. Náhrobek mohl být zhotoven jako pocta členu rodiny, který byl na vojně nebo zahynul ve válce. Napovídá tomu přilba, kterou drží v rukou žena a také dobová fotografie prvního pochovaného, Adolfa Drahého, který má na sobě vojenskou uniformu. Zároveň postava ženy v sobě reflektuje klasický motiv plačky. Náhrobek je celkem znečištěný a je viditelná degradace. Autor není známí.

Nápis:

Adolf Drahý

1895 – 1924

František Drahý

1860 – 1933

Anna Drahá

1864 – 19..

Oldřich Drahý

1902 – 1927

Emilie Drahá

1885 – 1949

1.9. Hradec Králové – Na Zámečku

Rodina Nováková

Kamenný secesní náhrobek rodiny Novákovi najdeme na hřbitově v části Nového Hradce Králové, zvané Na Zámečku. Jedná se o stélový náhrobek zakončený do oblouku. Doplněný je uprostřed reliéfní výzdobou. V reliéfu je vyobrazena horní část postavy, pravděpodobně muže, která zdvihá rukami nahoru hořící kahan. Ikonograficky se jedná o tradiční motiv pro sepulkrální památky. Ovšem co je zajímavé na náhrobku, je jeho textová část v zadní části stély, která byla doplněna pravděpodobně později. Náhrobek sice patří rodině Novákových, ale z druhé strany se nachází řada dalších jmen zesnulých lidí. Jedná se hlavně o ženy, které byli přivdané do rodiny Novákových a o jejich příbuzné. Řada z nich měla něco společného s válkou nebo byla ve věznění. Náhrobek již degraduje a není udržovaný. Text na zadní straně stély je ve spodní části velmi špatně čitelný a červené zvýraznění textu rovněž mizí. Ani signatura autora není moc k přečtení, ovšem jedná se o kamenosochaře Hilse.

Přední nápis:

Rodina Nováková.

Antonín Novák

* 9. VI. 1859

Václav Novák † 23. IV. 1899

* 21. II. 1889

František Novák

* 28. XI. 1891

Ludvík Novák, oběť rak.

persekuce, * 21. XI. 1896 † 27. XII. 1915.

„Nejkrásnější sny o svobodě

zdají se v žaláři.“ L. N.

Zadní nápis:

Matěj Andres, dobrák souseď ze Třebeše,

* 21. 1. 1813 † 30. 11. 1870 č. 41.

Anna Andresová, roz. Karlová,

* 30. 5. 1828 † 20. 9. 1892 Vysoké č. 47.

Barbora Nováková, roz. Andresová,

* 4. 2. 1862 † 11. 4. 1933 ze Třebše č. 41.

památce Františka Selichara, vězně nacist. koncent. táborů

* 15. 4. 1901 ve Třebši č. 41, popraven v Mnichově 6. (10). 1942

památce Václava Selichara, vězně nacist. koncent. táborů

* 31. 3. 1885 ve Třebši č. 31. v Holandsku v r. 1945.

Památce Julie Brandové

roz. Novákové čl. II. Odboje

* 6. 5. 1895 ve Vysoké n./L. č. 5

† 26. 10. 1955

Anna Selicharová

roz. Nováková * 14. 5. 1887

ve Třebši č. 41 † 18. 10. 1972

Marie Královská

roz. Nováková, členka II. odb.

* 25. 3. 1898 ve Vysoké č.5

památce Karla andresa

rus. Leg. A pl. Bachmač. Anabaz.

* 17. 10. 18.. ve ... č.41

roz. Leková, * 23. III. 1919

ve Vlčetinci, 27 ... Hradec

† 30. 5. 2006

František Královský

vězeň koncent. nacist. táborů

* 14. 4. 1898 v Hr. Kr. † 15. 9. 1974

Alois Novák, rus. Leg. 1. roty 1. pl.

rozvřed. zborov. bachmač.

anabaz. a part. II. odb.

* 12. 11. 1893 ve Třebši č. 5

† 17. XI. 1977.

pplk.. Oldřich Selichar

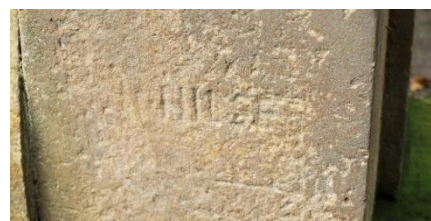
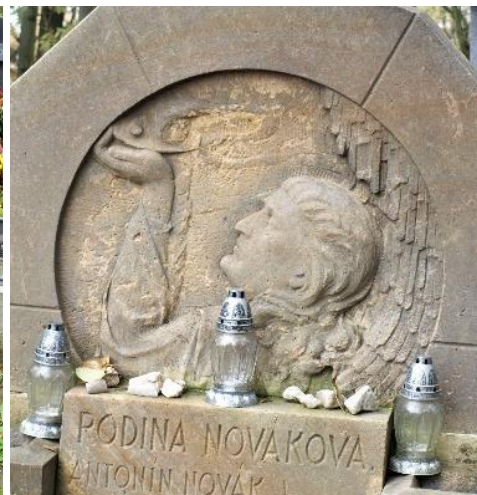
velit. Protitank. Batexxneerbrig.

ve španěl. Fran. Partizan. Člen 31Z

let. Peruti v ... 1908

† 16. 8. 1992

Emilie Selicharová

1.10. Hradec Králové – Pouchov¹⁵⁸

Rodina Peškova

Kovový náhrobek rodiny Peškovi najdeme na Pouchovském katolickém hřbitově v Hradci Králové¹⁵⁹. Netradičně provedený náhrobek je složen z malé kamenné podstavcové části, ze které vychází hlavní kovová výzdoba natřená černou barvou. Jedná se o stélovou formu s ornamentální výzdobou zakončenou mísou s plajícím ohněm. Vrcholem výzdoby je však pták s rozevřenými křídly vznášející se nad ohněm. Symbolizovat by mohl mýtického ptáka fénixe¹⁶⁰, který byl symbolem nesmrtelnosti a znovuzrození, což se propojuje s posmrtnou tradicí křesťanů. Náhrobek je v dobrém stavu a pravděpodobně se jedná o novější dílo, které nahradilo původní náhrobek. Autor je neznámí.

¹⁵⁸ Schématická mapa hřbitova se zakreslenými náhrobky v obrazové příloze Mapa 2

¹⁵⁹ Na Pouchově v Hradci Králové se nachází ještě sousední hřbitov vojenský a židovský.

¹⁶⁰ Fénix jako bájný pták byl vnímán už v antickém světě. První křesťané si ho přisvojili jako symbol Kristova vzkříšení, čímž ho využívali ve funerálním umění. Viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit.s. 136.

Neznámá rodina

Lehce netradiční historizující rodinný náhrobek se nachází na poučovském hřbitově v Hradci Králové. Náhrobek nemá tradiční formu, ale je složen z balustrády¹⁶¹ zakončené nízkými pilíři nesoucí rostlinou reliéfní výzdobu. Na zábradlí je umístěný plasticky zobrazený erb, v němž byly původně vyryté informace o pochovaných. Ty jsou již zničené a zbylo zde pouze pár číslic, ze kterých vyčteme úmrtí během 20.století. Podoba náhrobku je sice stylizována v klasickém historizujícím slohu, ale má zajímavou formu. Jeho stav je špatný, reliéfní výzdoba a nápis jsou poničené, kámen degraduje. Zároveň chybí některé části výzdoby na bočních pilířích. Najdeme zde signaturu autora kamenosochaře Samka, který hojně působil na území Hradce Králové a v jeho okolí.

---

¹⁶¹ Balustráda je typ kamenného zábradlí složeného z tvarovaných sloupků nesoucí překlád. Architektonického prvku se využívalo hojně v renesanci a v baroku, následně v historizujících stylech.

Rod Formánků a Cengrů

Náhrobek rodin Formánků a Cengrů má jednoduchou reliéfní výzdobu. Nachází se na hřbitově Pouchov v Hradci Králové při hřbitovní zdi. Formou kamenného náhrobku je stéla, jež se směrem nahoru lehce zužuje. Na stéle se nachází velká černá nápisová deska, pod níž se nachází reliéfní výzdoba. Tou jsou dvě zdvižené ruce držící kahan, které obepíná rukáv s drapérií. Stélu doplňuje na pravé straně kamenná urna, s vyrytými písmeny HF. Pod ní se na podstavci nalézá signatura autora, kterým byl sochař Škoda. Náhrobek je celkem v dobrém stavu, avšak je viditelná degradace a lehké znečištění.

Nápis:
Rod
Formánků
a
Cengrů

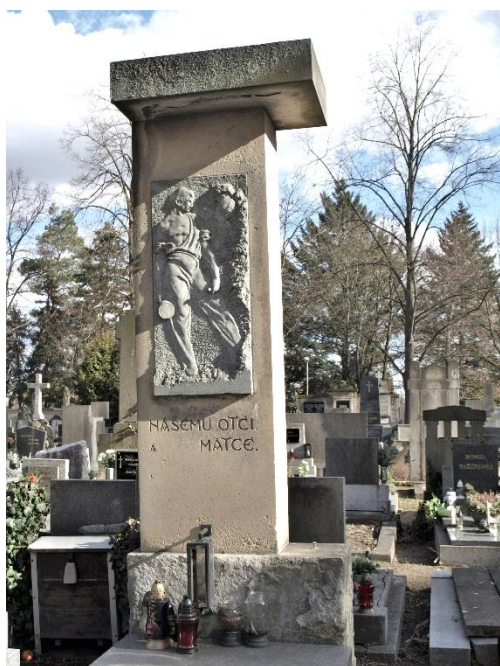

Hrob bez jména

Náhrobek na poučovském hřbitově v Hradci Králové nenesé žádné informace o jménech či datech zde pochovaných. Pouze víme, že se mělo jednat o rodiče, což nám dokládá doprovodný nápis na náhrobku. Jedná se ovšem o moderně pojatou stélu s reliéfní výzdobou. Pilířová stéla je zakončena plochým kvádrem, který ji zastřešuje. Do stély je vsazený reliéf s figurální scénou. Vyobrazena je polo oblečená postava stojícího muže držící dřevěnou palici. Představovat by mohl profesi řemeslníka či kameníka. Stav je pořád zachovalý, pouze v horní části začíná být znečištěný. Autor nezanechal signaturu.

Nápis:

„Našemu otci
a matce.“

Rodina Holá a Srpova

Hrob rodiny Holých a Srpových, na hřbitově Hradec Králové-Pouchov, se skládá ze dvou částí náhrobku. Levou část tvoří moderní prostá kamenná deska s informacemi o zesnulých a vzhledově splývá s hrobovou deskou. Druhá část tvoří hlavní náhrobek s uměleckou výzdobou. Skládá se z kruhového podstavce, ze kterého vychází část náhrobku ve tvaru vejce, jehož horní část je zdobená do podoby zavřeného květu (vzhledově připomíná poupě tulipánu) zakončeného malým křížem. Na něm se nachází reliéfní výzdoba, která je opět umístěna v kruhovém medailonu, který je olemovaný nápisem. Reliéf je tvořen postavou anděla držícího v lehce zdvižených rukách kahan. Dílo je proto také nazvané „*Anděl s kahancem*“, jehož autorem je František Bílek a vzniklo v roce 1902.¹⁶² Bohužel signaturu F. Bílka na náhrobku nenajdeme. Reliéf je poměrně poškozený a částečně znečištěný.

Nápis na uměleckém náhrobku:

„Já jsem vzkříšení i život – kdo věří ve mne – byť pak i umřel – živ bude.“

Marie Srpová

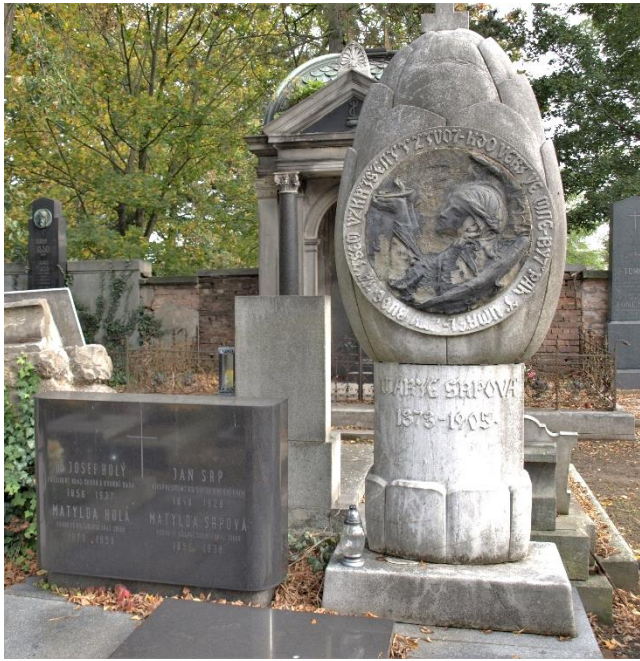
1878 – 1905

Nápis na kamenné desce vlevo:

Dr. Josef Holý	Jan Srp
president kraj. soudu a dvorní rada	vícepresident kr. soudu dvorní rada
1856 1937	1848 1928
Matylda Holá	Matylda Srpová
vdova po presidentu kraj. soudu	vdova po vicepresidentu kraj. Soudu
1876 1958	1856 1938

---

¹⁶² Vedeno v seznamu sepulkrální tvorby Františka Bílka: FILIP, Aleš a kol. *František Bílek (1872-1941)*. op. cit.s.377.

Jan Drábek a rodina Hájkova

Kamenný náhrobek pana Drábka a rodiny Hájkovi se skládá ze dvou částí. Jedná část je tvořena vysokým hladkým sloupem na podstavci, který je zakončený malým domečkem připomínající holubník. V něm se ale nachází reliéfní výzdoba dvou figur. Jedná se konkrétně o ženskou polo postavu v šatech držící malé dítě. Figury představují klasický křesťanský motiv – Pannu Marii držící malého Ježíše Krista. Druhým prvek náhrobku je figurální socha před sloupem. Jedná se o postavu sedícího muže oděného v kabátu, který se sklání k zemi opírajíc se o svou hůl. U nohou má dále položený klobouk. Symbolizovat může truchlící postavu, podobně jako postava plačky. Propojují se nám zde dva motivy sepulkrálního umění, křesťanské a moderní. Náhrobek je v poměrně dobrém stavu, ale již začíná lehce degradovat. Není zde signatura autora.

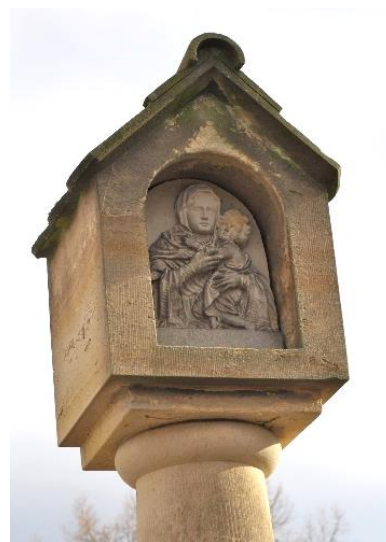
Nápis:

Jan Drábek

* 1896 † 1965

Rodina

Hájkova

Rodina Škodova

Náhrobek Emy Škodové a její rodiny, na hřbitově v Hradci Králové-Pouchov, je památkově chráněn od roku 2006. Jedná se o kamennou obdélnou desku s detailním reliéfem, který nese název „*Neumřela, jenom spí*“. Vyobrazena je zde polo postava ležící dívky, která si jednou rukou zakrývá čelo a vzhlíží k polo postavě muže, jenž se dotýká jednou rukou dívky a v druhé ruce drží kus látky. Pozadí postav dotváří lehce zvlněná draperie. Scéna představuje křesťanský motiv a zobrazuje „*Vzkříšení dcery Jairovy*“. Umělecké provedení reliéfu je secesní. Napovídá tomu například čapka, kterou má na sobě dívka a rovněž styl písma. Náhrobek bohužel nese signaturu, ale jedná se o dílo sochaře Františka Bílka. Návrh reliéfu pochází z roku 1916 a realizován byl až v roce 1922.¹⁶³ Forma a styl náhrobku se podobá druhému uměleckému náhrobku od Františka Bílka, a to v Hradci Králové-Kukleny na náhrobku Bohumila Kubišty. Stav je poměrně dobrý, ale začíná být lehce znečištěný.

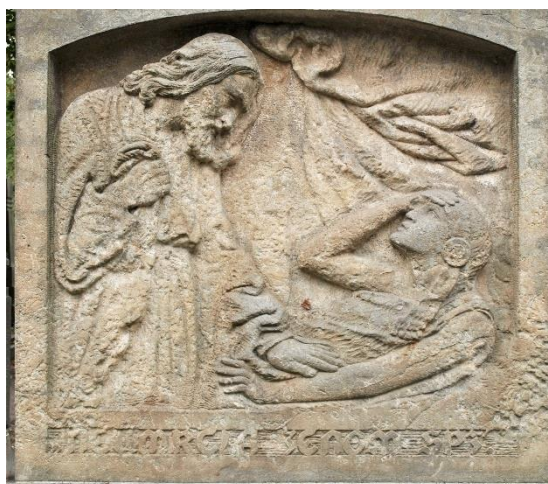
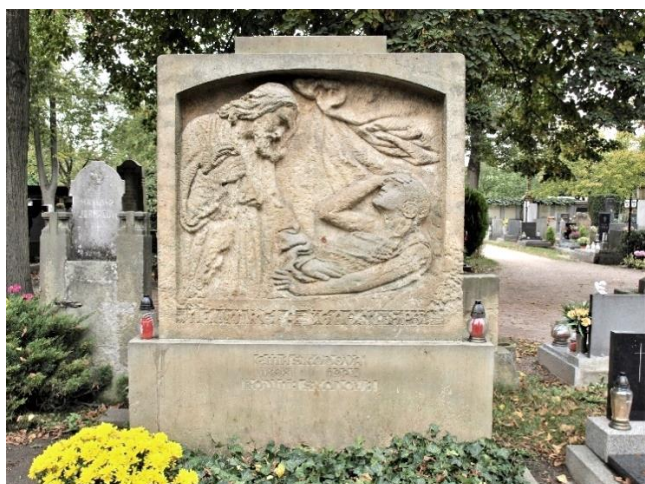
Nápis:

„Neumřela, jenom spí.“

Ema Škodová

1898   1921

Rodina Škodova

¹⁶³ Emma Škodová byla dcera sochaře a kameníka Václava Škody, jež byl významným regionálním umělcem nejen v sepulkrálním umění. Ve Škodově dílně pracoval právě autor náhrobku František Bílek. Náhrobek je památkově chráněn a evidován v památkovém katalogu. Viz: Památkový katalog. Hrob – náhrobek rodiny Škodovy. Online [cit. 09. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.pamatkovykatalog.cz/hrob-nahrobek-rodiny-skodovy-2282974>>.; Zároveň je náhrobek v seznamu sepulkrální tvorby Františka Bílka: FILIP, Aleš a kol. *František Bílek (1872-1941)*. op. cit. s.378.

Václav Velkoborský

Monumentální a jednoduchý kamenný náhrobek na hřbitově v Hradci Králové-Pouchov patří Václavu Velkoborskému. V podstatě se jedná o dva kamenné monolity opracovaného kamene, kde jeden kus tvoří hrobovou desku a druhý kus tvoří samotný náhrobek. Kamenná stéla je doplněna bronzovým medailonem s portrétním reliéfem muže. Zobrazuje zde pochovaného muže, který byl pravděpodobně významným členem sokolské župy, čemuž napovídá doplňující text. I když se jedná o velmi jednoduše pojatý náhrobek, jeho opracování je důkladné a v moderním duchu. Stav je dobrý, ale měděný nápis na medailon již začíná být znečištěný. Autor nezanechal signaturu.

Nápis:

Bratr Václav Velkoborský

1867 1935

„Svému

náčelníkovi

sokolská župa

orlická“

Rodina Kavalírova

Rodina byla evangelického vyznání, čemuž napovídá výzdoba náhrobku. Ovšem náhrobek se nachází na původně katolickém pouchovském hřbitově v Hradci Králové.¹⁶⁴ Jedná se o kamennou stélou desku zakončenou střechovitě. Prostřední část je lehce prohloubená v polokruhovém ohraničení, kde se nachází hlavní reliéfní výzdoba a kolem dokola doprovodný text. Hlavním symbolem výzdoby je kalich s pozadím jakéhosi květu. Náhrobek je lehce znečištěný, začíná degradovat a zarůstat břečťanem. Ze signatury vyčteme, že návrh pochází od architekta R. Němce a proveden byl Z. Ježkem.

Nápis:

„Kdož věří ve mne máť život věčný.“

Jana Kavalír

1836 – 1907

Julie Kavalírová

1850 – 1926

JUDr. Jaroslav Kavalír

1869 – 1939

¹⁶⁴ Na pouchovském hřbitově jsou dvě části, které jsou od sebe rozdělené zdí. První část se nachází kolem kostela a nachází se zde hlavně původní starší katolické náhrobky. Druhá půlka hřbitova je doplněna spíše novějšími hroby a najdeme zde hodně hrobů s evangelickou symbolikou v podobě kalicha.

1.11. Hrádek

Manželé Pražákovi

V celku typický náhrobek mají manželé Pražákovi na hřbitově v Hrádku, ale je zde jeden netradiční motiv. Formou kamenného náhrobku je stéla, kterou z boku lemují kmen stromu a jehož koruna s lipovým listím završuje stélu. Pod korunou stromu se nachází dobové fotografie manželů a černá nápisová deska. Ve spodní části se nachází zpodobnění ležícího psa.¹⁶⁵ Pes by mohl odkazovat na individuální symboliku, takže manželé pravděpodobně vlastnili psa, ke kterému si vybudovali hlubší vztah. Náhrobek nenesou signaturu, je poměrně znečištěný a začíná degradovat.

Nápis:

Zde v pánu odpočívá

Antonín Pražák

zesnul 12. července 1924

ve věku 55 let.

Jeho manželka

Marie

zesnula 23. ledna 1936

ve věku 74 roků.

¹⁶⁵ V umění dříve pes doprovázel personifikaci Věrnosti. Značit mohl zároveň například manželskou věrnost ženy, anebo ženskou věrnost manželově památce. Viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s.348.

Rodina Sadilova

Poměrně malý náhrobek, ale zdobný, má rodina Sadilova na hřbitově v Hrádku. Formou se jedná o kamennou stélu, která je složená z více částí se secesní výzdobou. Přední část tvoří nápisová deska, kterou lemují dva pilíře s reliéfní rostlinnou výzdobou, kterými jsou větvičky s lipovým listím. Z poza pilířů vychází kruhová deska, jejíž okraj lemuje text a uprostřed se nachází reliéf s otevřenou knihou a větvíčkami s lipovým listím. Kniha by mohla odkazovat na profesi spisovatele nebo jinou činnost v knižním odvětví.¹⁶⁶ Lípa zase přidává nádech českého vlastenectví. Signatura uvádí za autora kamenosochaře Mejštríka. Náhrobek je v poměrně dobrém stavu, ale začíná již lehce zacházet.

Nápis:

„Život je práce, smrt je klid, nutno dříve žít než mřít.“

Rodina Sadilova

¹⁶⁶ Kniha byla dříve symbolem spisovatelů a učenosti, vzdělaných osob. Zároveň byla atributem několika personifikací, více viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 223.

1.12. Chlum

Heinrich Richard von Reuss

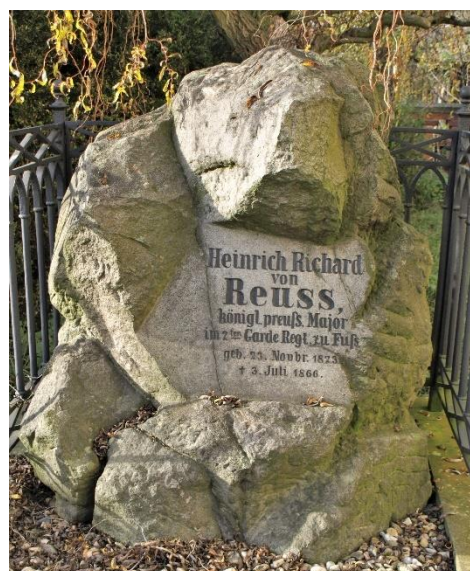
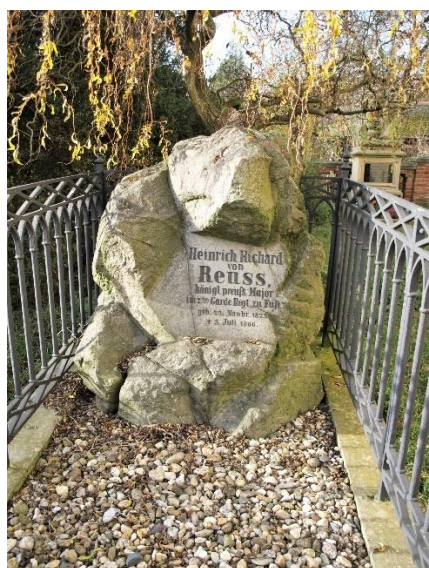
Velmi jednoduchý náhrobek patří německému vojákovvi Heinrichu Richardovi von Reussovi na hřbitově ve Chlumu. Stěla je tvořena pouze jedním kusem kamene, který je opracovaný do podoby skály. Uprostřed se nachází místo pro text o zesnulém vojákovvi.¹⁶⁷ Hrobové místo je obehnané litinovým plotem a na vstupních vrátkách se nachází další doplňující text. Není zde signatura autora.

Nápis:

Heinrich Richard
von
Reuss,
königl. Preufs. Major
im 2 ten Garde Regt. Zu Fufs.
geb. 23. Nobr. 1823
† 3. Juli 1866.

Text na vrátkách:

Hier ruhen in Gott
2 preußische Offiziere
gefallen am 3. Juli 1866.
Jesus spricht:
Ich bin die Auferstehung
und das Leben.

¹⁶⁷ Z doprovodného textu se dozvíme, že se jedná o poctu památce dvou padlých pruských vojáků a generálovi. V okolí Chlumu se nachází rovněž několik vojenských hřbitovů a pomníků, o které se zasloužil spolek Komitét 1866. Viz kapitola Vojenské hřbitovy.

1.13. Chlumec nad Cidlinou

Rodina Bartošova

Rodina Bartošova má náhrobek na městském hřbitově v Chlumci nad Cidlinou připomínající holubník. Jedná se formou o kamennou stělu natřenou bílou barvou. Tvořena je sloupem, na jehož vrcholu se nachází malý domeček jako holubník. Ten nese reliéfní křesťanskou výzdobu jak z čela, tak z boku. Na čele domečku je vyobrazen reliéf hlavy malého chlapce, pravděpodobně představujícího andělíčka či erose. Z boku se nachází holubice¹⁶⁸, což by odpovídalo tezi holubníku. Pod domečkem se nachází z čela reliéfní nápisová deska s dobovou fotografií a z boku jsou umístěné malé konzoly zdola zdobené dubovým listím. Spodní část stély zdobí reliéf makových hlavic a dva dubové listy. Náhrobek začíná být znečištěný, jinak je v dobrém stavu. Není zde signatura autora.

¹⁶⁸ Holubice je tradičním křesťanským symbolem Ducha svatého. Zároveň holubice symbolizuje lásku nebo stálost. Viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s.162-163.

1.14. Jeníkovice

Rodina Mackova

Poměrně novodobý náhrobek, který čerpá z historických motivů, má rodina Mackova v katolické části hřbitova v Jeníkovících.¹⁶⁹ Stéla má hranatou podstavcovou část, na které se nachází hrubě opracovaný kámen, z něhož vylézá hluboký figurální reliéf působící až jako plastika. Jedná se o polo postavu sedící ženy, která se sklání a opírá rukami a hlavou o neurčitý prvek. Zároveň ji přepadávají vlasy přes ruce. Má smutný, přitom klidný výraz v obličeji. Postava ženy představuje starší motiv plačky, ale v moderním pojetí. Autor není znám a náhrobek je v dobrém stavu, ale horní část začíná být lehce znečištěná.

---

¹⁶⁹ Hřbitov v Jeníkovících je rozdělený na katolický, v pravé části, a na evangelický v levé části. Každá část má svůj vchod a centrální kříž, ale zároveň nejsou od sebe rozdělené hřbitovní zdi.

1.15. Měník

Josef Hladík

Monumentální a netradiční náhrobek Josefa Hladíka najdeme na hřbitově v Měniku.¹⁷⁰ Jedná se o vysoký kamenný stélový náhrobek s bohatou symbolickou výzdobou, která přibližuje život zesnulého a jeho zájmy. Z rostlinné výzdoby se jedná o dubové listí, pařez stromu s větvičkami s lipovým listím a také větev smuteční vrby. Druhy listů nám odkazují na českého vlastence a na zármutek. Dále ve spodní části najdeme lebku¹⁷¹, která je typickým atributem smrti, ale jelikož byl zesnulý archeologem, může rovněž nést druhou vrstvy symboliky pro archeologa. S profesí archeologa dále souvisí zobrazení keramických váz s liniíovou výzdobou typickou v pravěkých kulturách. Silným a klasickým atributem je vyobrazení sovy stojící na listech papíru, která představuje tradičně symbol moudrosti a vzdělání¹⁷². Posledním výrazným prvkem je kamenný kříž vyobrazený jako ze dřeva. V horní části stély se nachází v kruhovém medailonu podobizna zesnulého Josefa Hladíka, kterou lemují šála a květiny. Hrobové místo je ohraničené nízkými kamennými pilíři. Zajímavé je rovněž autorství náhrobku podle signatury, kterým byl A. Loos starší s kamenosochařskou dílnou v Brně¹⁷³. Náhrobek je ve velmi dobrém a zachovalém stavu.

Nápis:

„Na nebi je tolik hvězd,
ale pro mne žádná,
zhasla mi a zapadla
moje hvězda jasná.
Světlem půjdu samotna,
vždyť je život krátký,
a má hvězda _ pouhý sen,
jenom prelud vrátký.“

---

¹⁷⁰ K náhrobku byl vydán malý článek, čímž se dostal trochu do podvědomí odborné společnosti, viz: ADAMCOVÁ, Kateřina. Náhrobek Josefa Hladíka v Měniku a Adolf Loos. In: *Zprávy památkové péče*. Roč. 78, č. 4, 2018, s. 367-380.

¹⁷¹ Lebka jako tradiční symbol smrti, bývá někdy doplňována hadem či ropuchou. Má připomínat pomíjivost pozemského života. Zároveň je atributem Melancholie, která byla v sepulkrálním umění hojně využívaným motivem. Viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 247.

¹⁷² Sova byla v antickém Řecku spojována s Athénou jako symbol moudrosti. Jelikož je sova nočním ptákem, bývá také připojována k personifikaci Noci a Spánku. Více viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s.424.

¹⁷³ Více k životu Adolfa Loose staršího viz (cit. 2. 3. 2022): Wikipedie. Adolf Loos starší. Online [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Adolf_Loos_star%C5%A1%C3%AD>.

Zde očekává svého vzkříšení

pan

Josef Hladík,

ředitel c. k. paedagogia

v Příboře na Moravě,

archeolog a spisovatel.

Zemřel dne 26. února 1910

v 65 roce věku svého.

Kéž mu Bůh milosti své,

neodepře!

1.16. Nový Bydžov

Rod Sedláčků

Zajímavě pojatý kamenný a dynamický náhrobek má rod Sedláčků na městském hřbitově v Novém Bydžově. Tvoří jej dvě plastiky a pozadí z hrubě opracovaného kamene. Spodní sousoší náhrobku tvoří podstavec, na kterém jsou celkem tři postavy. Na pravé straně sedí v polo lehu mužská postava s plnovousem, která hledí mírně dolů. Uprostřed se nachází spící děťátko opět v polo lehu s jednou rukou nataženou do klína muže. Na levé straně je žena v polo klečící poloze, jednou rukou se dotýká brady a druhou má nataženou nad hlavou muže. Celou kompozici uzavírá polokruhový závěr. Postavy jsou polo zahalené šatem a dítě je nahé. Druhá část náhrobku se nachází v horní části. Na první pohled se může zdát, že se nejedná o nic konkrétního. Při bližším a pečlivějším pohledu lze však spatřit křivky lidského těla, které je zahalené v látce. Celá scéna může představovat truchlící rodinu a odchod na onen svět. Horní plastika je velmi dynamická a mohla by zobrazovat odcházející duši. Náhrobek je neopečováván, ale zatím v dobrém stavu. Na místě hrobové desky se nachází pouze plazící se břečťan, který pomalu začíná dosahovat na náhrobek. Signatura nám uvádí autorství kamenosochaře Opatrného.

Nápis:

Rod Sedláčků

„Nám nadešel již blahý míru den,
v němž dosněny jsou vše sny života,
v němž tělo zpět se vrací v zem,
a duše zbavena pouť jeho odlétá,
v neznámo šeré tiše vesmírem.“

1.17. Ohnišťany

Rodina Ježkova

Stélový kamenný náhrobek rodiny Ježkovi se nachází při zdi na hřbitově v Ohnišťanech. Hlavní reliéf, s přechodem do plastiky, se nachází na rozšiřujícím se podstavci a je zakončen poloobloukem, představující pozadí. Na podstavci se nachází postava ležící a spící dívky v šatech, která si pravou rukou přidržuje svazek květin na hrudi. Jemné pozadí je tvořené hornatou krajinou v noci. Pravděpodobně se jedná o výhled na Krkonoše, jelikož se obec nachází na pomezí Podkrkonoší a Polabí. Dívka by mohla představovat první zde pochovanou osobu a odkazovat na nejstarší typy náhrobku, kdy se na sarkofázích tumbách zobrazovali zesnulí v ležící poloze. Náhrobek je vcelku zanedbaný s lehkou degradací. Zajímavý je jeho původ, jelikož nese krásně viditelnou signaturu. O návrh se postaral architekt V. Kvasnička a o provedení F. Bílek z Újezdu P.¹⁷⁴

¹⁷⁴ O provedení se měl zasloužit F. Bílek. Zda se jedná o známého sochaře Františka Bílka je spekulativní. Od Bílka se sice nachází čtyři sepulkrální památky na hřbitovech v Hradci Králové, ale všechny jsou zaznamenány a vedeny v jeho sepulkrální tvorbě v knize: FILIP, Aleš a kol. *František Bílek (1872-1941)*, ale toto dílo v ní není zaznamenáno.

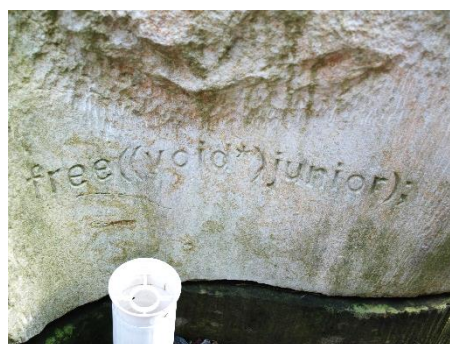
1.18. Stará Voda

Radomír Nosek

Moderně pojatý náhrobek má Vladimír Nosek na hřbitově ve Staré Vodě. Jedná se rozměrově o velmi malou kamennou stélu s hrubším opracováním. Stéla nemá pravoúhlý půdorys, ale je zatočená do mírné vlny. Náhrobek na levé straně zakončuje silueta ženské postavy. Zajímavou symbolickou, ale velmi malou výzdobu, najdeme při spodním kraji stély. Nachází se zde číselná řada z nul a jedniček. Jde o dvojkovou soustavu využívanou binárním kódem v informatice, který komunikuje právě prostřednictvím jedniček a nul.¹⁷⁵ Pochovaný pravděpodobně pracoval v IT nebo měl velmi blízký vztah k počítačům. I když je náhrobek moderně pojatý, nese prvky tradičních sepulkrálních památek. Zprvu se jedná o vyrytý křesťanský kříž nad jménem zesnulého. Za druhé by mohla ženská postava představovat tradiční postavu plačky nebo anděla. Zajímavá je taktéž signatura autora: `free((void*)junior);`.

Nápis:

Radomír Nosek
z Janských Lázní
1976 – 2001

¹⁷⁵ K binárnímu kódu a dvojkové soustavě viz: Wikipedie. Binární kód. Online [cit. 10. 02. 2022]. Dostupné z URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Bin%C3%A1rn%C3%AD_k%C3%B3d>.

1.19. Třebechovice pod Orebem

Rodina Štorkova

Velmi netradiční a poměrně složitý má náhrobek rodina Štorkova na městském hřbitově v Třebechovicích pod Orebem. Jako první zde byl pochován otec rodiny František Štork v roce 1960. Pravděpodobně s jeho úmrtím mohl vzniknout tento náhrobek na návrh jeho syna Františka Štorka, jenž byl uznávaným českým sochařem, a je zde také pochován. Bílý kamenný náhrobek je tvořen jednou hmotou ve formě stély, ovšem je velmi členitý, dynamický až téměř nečitelný, pokud nepoznáme blíže rodinu Štorkových. Otec František vlastnil spolu s bratrem kovářskou dílnu, která vyráběla secesní dekorativní prvky. Syn František po smrti otce dílnu zdědil, takže měl velmi blízko k práci s kovem.¹⁷⁶ Na náhrobku je lehce rozpoznatelná rukavice, která se používá při svářečské práci s kovem. Dále by se zde mohly nacházet secesní dekorativní prvky. I když náhrobek nenese na sobě signaturu autora, mohl jím být právě syn František, který jej vytvořil na počest svého otce. Stav náhrobku je v dobrý, ale začíná být lehce znečištěn.

Nápis:

František Štorek

1888 – 1960

Karla Štorková

1911 – 1973

František Štorek

sochař

1933 – 1999

Jaroslava

Štorková-Pešicová

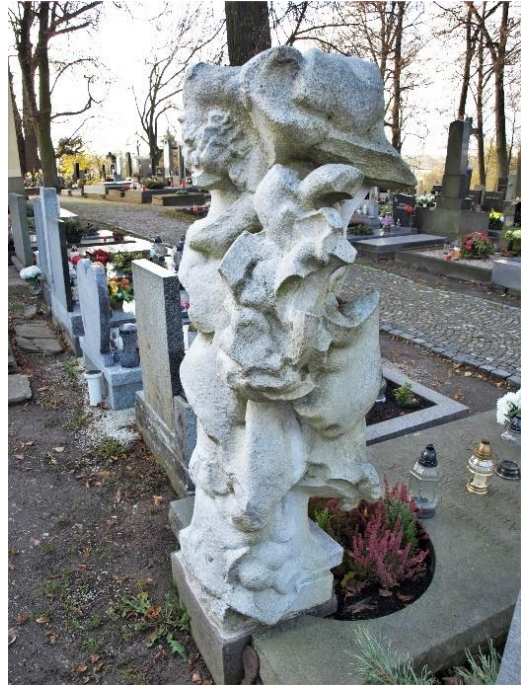
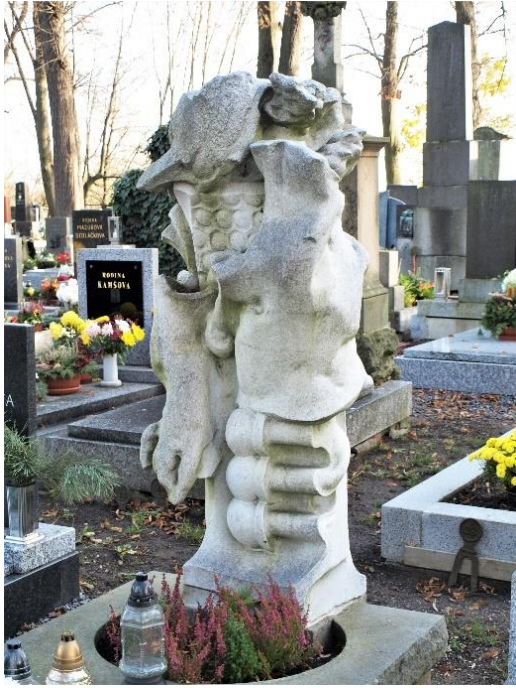
malířka

1935 – 2015

---

¹⁷⁶ K životu Františka Štorka viz: Wikipedie. František Štorek [cit. 10. 02. 2022]. Dostupné z URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_%C5%A0torek>.

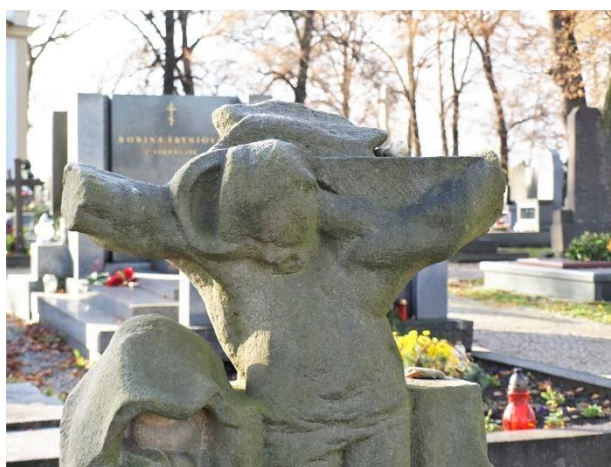
Jiří Simon

Moderně, zároveň tradičně, je pojatý náhrobek doktora Jiřího Simona v Třebechovicích pod Orebem. Formu náhrobku tvoří kamenná stéla propojená s křížem. Plasticky je zde vyobrazený ukřižovaný Ježíš Kristus. I když se jedná o klasický křesťanský motiv, náhrobek je moderně a umělecky pojatý. Postava Ježíše není realistická, například nemá dokončené celé ruce, část hlavy a je jakoby zdeformovaný. Jeho postavu lehce zakrývá kus látky přes klín a pak se dále svěšuje po stéle. Plastika je dynamická a výškově poměrně malá. Náhrobek je zatím v dobrém stavu. Není zde signatura autora.

Nápis:

MUDr. Jiří Simon

1927   1968

1.20. Vysoký Újezd

Josef Meiner

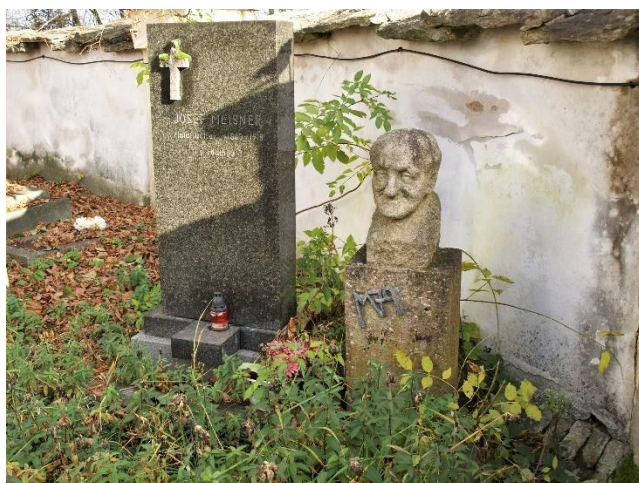
Malý náhrobek Josefa Meisnera najdeme na hřbitově ve Vysokém Újezdě. Jsou zde umístěny dva náhrobky. Pravděpodobně mladší je prostá kamenná stéla nalevo s údaji o zesnulém. Napravo je umístěna další kamenná stéla, která se skládá z podstavce a z busty. Busta je kamenná a je zde zobrazena hlava muže staršího věku s lehkým úsměvem, mohlo by se jednat o reálné zpodobnění zesnulého Josefa Meisnera. Celé hrobové místo je zarostlé a náhrobky začínají být znečištěné. Na náhrobku s bustou najdeme pouze nápis M79. Mohlo by se jednat o signaturu umělce a rok vzniku náhrobku, který byl dodán dodatečně později. Jinak zde není umístěna jiná signatura kamenosochaře.

Nápis:

Josef Meisner

řídící učitel * 1863 † 1918

s rodinou

2. Okres Náchod

2.1. Červený Kostelec

Rodina Jirkova

Náhrobek rodiny Jirkovy se nachází na městském hřbitově v Červeném Kostelci. Je tvořen kamennou jedno figurální plastikou na nízkém podstavci, před kterým se nachází lucerna a hrobová plocha s kamínkovou výplní a se stromky. Na pohled se jedná o moderně zpracovaný náhrobek, který však čerpá ze starších tradic sepulkrálního umění. Jedná se konkrétně o figuru polo ležícího až hroučícího se muže. Připomíná tím postavu génia nebo plačky, ale v mužském provedení. Muž si jednou rukou podpírá hlavu, má lehce zamhouřený výraz a je zabalen do látky. Roucho má detailně provedenou draperii. Náhrobek je v dobrém stavu, ale začíná být lehce znečištěný. Autorství značí signatura Pr. Vejs a J. Deyl Hořice.

Nápis:

Rodina Jirkova

z Bohdašína

Rodina Šustova

Náhrobek patří hlavně rodině Šustově, ale zároveň také rodině Mýlově, a najdeme jej na městském hřbitově v Červeném Kostelci. Vzhledem hrobového místa se podobá předchozímu náhrobku rodiny Jirkovi, liší se však ve výzdobě náhrobku. Jedná se o stélový kamenný náhrobek rozdělený na tři části. Boční křídla v podobě desek vybíhají z prostřední části a nesou na sobě pouze data a informace o zesnulých. Hlavní je prostřední část, která nese reliéfní výzdobu a vypovídá nám více o rodině. Jsou zde zobrazeny tři polo postavy mužů s helmicemi a jedna držící krumpáč. Postavy jsou umístěny v důlní šachtě zpevněné dřevěnými rámy. Rozhodně se jedná o tři muže, důlní horníky, kteří symbolizují profesi rodinných příslušníků zde pochovaných. Tuto tezi podporuje rovněž doprovodný nápis na náhrobku, že se jednalo o rodinu důlních dělníků. Náhrobek nese reflexi rodinné profese, ale zároveň vidíme křesťanský symbol kříže. Náhrobek nemá signaturu autora, začíná být znečištěn a degradovat.

Nápis:

Rodina	Rodina Mýlova	Šustova
Václav Šusta * 18. IX. 1873		* 27. IV. 1901 Karel Šusta
důlní správce † 8. VI. 1927	† 11. VII. 1927	technický úředník

„Podporu a radost si náš
paprsek ten pokrývá
pomník jenom místo
kde syn a otec spočinou.“

Rodina Vlčkova

Náhrobek rodiny Vlčkovi na městském hřbitově v Červeném Kostelci spojuje jak tradiční, tak moderní vlivy. Tradiční se jeví kamenná stélová forma náhrobku se třemi dobovými fotografiemi zesnulých v horní části. K typickým symbolům patří přesýpací hodiny¹⁷⁷, které jsou vyobrazeny v horní části náhrobku u názvu rodiny. K modernějšímu vlivu patří figurální socha umístěná v čele stély. Jedná se o postavu nahého muže, který klečí a je skácený čelem k zemi, kde si vkládá hlavu do dlaně. Druhou rukou se drží nahoře madla. Z postavy je cítit velký zármutek a smutek. V podstatě by se mohlo jednat o vzor plačky v mužském a moderním provedení, nebo také o génia. Černé nápisové destičky byly přidány dodatečně, jelikož v pravé spodní části vidíme ještě vyryté jméno a data prvního zde pohřbeného, Ferdinanda. Náhrobek nese signaturu Špatenka Trutnov. Stav začíná být znečištěn a náhrobek pomalu degraduje.

Nápis:

Rodina Vlčkova

Zde v klidu dřímají věčný sen

František

Ferdinand

1897 1918

1899 1930

Jaromír

Marie Vlčková

1905 1926

roz. Nývltová 1876 1944

¹⁷⁷ Přesýpací hodiny jsou klasickým atributem smrti. Viz definice: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s.380.

2.2. Česká Skalice

Rodina Holzbecherova

Moderní náhrobek na hřbitově v České Skalici má rodina Holzbecherova. V podstatě se jedná o velmi jednoduchou a plochou betonovou desku, kterou doplňují na bocích dva podstavce se smuteční vázou. Obě vázy nesou na čele figurální reliéfní výzdobu. Jedná se o stojící postavy žen s nataženými rukami a otočenými dlaněmi směrem dopředu. I když je náhrobek mladšího stáří, již začíná být lehce znečištěn. Není známí autor.

Nápis:

Rodina

Holzbecherova

ze Zlíče

Růžena Holzbecherová

* 26. 3. 1889 † 28. 7. 1966

Anna Holzbecherová

* 20. 12. 1945 † 27. 10. 1992

Jana Ouředníková

* 8. 2. 1942 † 20. 2. 2020

Marie Holzbecherová

* 16. 10. 1919 † 19. 1. 2006

Josef Holzbecher

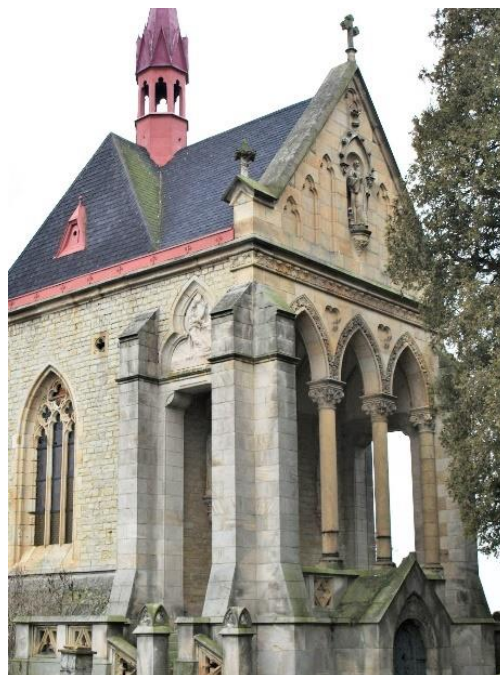
* 15. 6. 1915 † 18. 2. 2009

2.3. Chvalkovice

Mauzoleum rodiny Dlabalovy

Na mladším chvalkovickém hřbitově se nachází monumentální rodinná hrobka zvaná jako mauzoleum rodiny Dlabalovy¹⁷⁸. Jedná se konkrétně o dvoupodlažní kaplovou hrobku provedenou v neogotickém stylu. V podstatě připomíná malý kostel či kapli. I když se jedná o klasický příklad sepulkrální památky, zaslouží si pozornost právě kvůli své nadrozměrnosti a ztvárnění. Do kaple se vstupuje po dvojitém schodišti spojujícím se na podestě, která je zastřešená, ale otevřená do prostoru. Interiér kaple není výrazně zdobený ani malovaný, nachází se zde pouze kamenný oltář. Samotný prostor hrobky se nachází v podzemní části, kam se vstupuje dveřmi v průčelí. Interiér hrobky je opět velmi prostý a nachází se zde kamenné tumby, představující hroby zesnulých. Exteriér hrobky doplňuje křesťanská výzdoba, ať už v podobě soch nebo reliéfů. Hrobka je v dobrém stavu, ale začíná být znečištěná. Autorem návrhu byl architekt prof. Hofman.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Do paměti se dostala rodina v roce 1892, kdy začal podnikat Vilém Dlabal. Původně byl synem továrníka, avšak vypracoval se, zbohatl, a dokonce se stal místním starostou. Více viz: Chvalkovice. Památky v obci. Online. [cit. 28. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.chvalkovice.cz/obec/pamatky-v-obci/>>.

¹⁷⁹ Více k obci Chvalkovic a zdejším památkám viz: Královédvorský. Chvalkovice. Online. [cit. 28. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.kralovedvorsko.cz/historie/mista/chvalkovice.html>>.

2.4. Jaroměř¹⁸⁰

Anna Miseliusová

Náhrobek Anny Miseliuové na městském hřbitově v Jaroměři¹⁸¹ sice patří typologicky k těm tradičním, ale zaslouží si zde místo díky uměleckému ztvárnění. Kamenný náhrobek je složen celkem ze tří částí položených na sobě. Spodek tvoří jednoduchá podesta s římsou, která nese na sobě hladkou tumbu, na níž leží figurální socha. Právě postava ženy je tím hlavním zdobným prvkem. Na první pohled připomíná zhroucené tělo ženy, jež si zakrývá jednou rukou tvář, postavu plačky. Ovšem když se podíváme blíže, je vidět, že se žena sklání nad Krucifixem s Ukřižovaným Ježíšem. Představovat by proto měla personifikaci Meditace či Víry. Ve figuře ženy se nám tak prolínají dva typy v sepulkrálním umění, starší typ personifikace a na ní navazující nový typ plačky.¹⁸² Oděna je do šatu s propracovaně ztvárněnou drapérií. Náhrobek byl zhotoven kolem roku 1721, kdy umřela zde pochovaná. Autorem náhrobku byl slavný barokní český sochař Matyáš Bernard Braun, ale nezanechal zde signaturu. Zde pochovaná Anna byla umělcovou tchýní. Dnes je na místě hřbitova umístěna pouze kopie a originál najdeme v lapidáriu josefovské pevnosti.¹⁸³

Nápis:

„Léta 1721

Usnula v pánu paní Anna

Miseliusowa dne 30. mart

a na tom místě w swatem

pokogi odpočíwa.“

---

¹⁸⁰ Schématická mapa hřbitova se zakreslenými náhrobky v obrazové příloze Mapa 3

¹⁸¹ Na zdejším hřbitově se nachází řada významných a památkově chráněných náhrobků, k nimž patří také náhrobek Anny Miseliuové. Viz Památkový katalog. Sochy hřbitovní – soubor včetně náhrobků. Online [cit. 17. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.pamatkovykatalog.cz/sochy-hrbitovni-soubor-vcetne-nahrobku-2147440>>.

¹⁸² K prolínání postav personifikací a plačky napsal stručnou kapitolu Roman Prahel, kde nejdříve charakterizuje samotný typ personifikace a poté přechod a vznik typu k typu plačky. Viz: PRAHL, Roman. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. op. cit. s.147-154.

¹⁸³ Viz: Technické služby města Jaroměř. Náhrobek Anny Miseliuové. Online [cit. 11. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.tsm-jaromer.cz/placici-zena-matyas-braun>>.

Rodina Novákova

Malý, přesto zajímavý a moderní pískovcový náhrobek má rodina Novákova v přední části městského hřbitova v Jaroměři. Skládá se z nízké podstavcové části, na které je umístěna menší plastika. Socha je tvořena několika prvky, které se vzájemně prolínají a je nutné se na ni dívat z více stran pro jejich lepší rozpoznání. V pozadí se nachází strom, jehož koruna se valí dopředu a vytváří tím jakousi střechu nad figurami, které se nachází pod stromem. Zepředu se jedná o koně, který má kolem sebe dva psy a za ním stojící jelen. Najdeme zde také postavu muže, který je schovaný pod stromem a držící v ruce malou harfu. Celý náhrobek by mohl představovat vztah rodiny k lesu a k hudbě. Jelikož se jedná o nový náhrobek, je v dobrém stavu. Není zde signatura autora.

Rodina Kodešova a Karlova

Poměrně velký náhrobek rodin Kodešových a Karlových se nachází v přední části městského hřbitova v Jaroměři. Figurální kamenný náhrobek je doplněn na hrobovém místě keřem a dodatečnou nápisovou deskou. Hlavní postavou je stojící žena v šatech s jemnou draperií dívající se směrem dolů a podpírající si hlavu jednou rukou. Motivem se jedná o postavu plačky. Druhou figuru najdeme v pravé části. Nachází se zde postava sedící mladé holčičky v šatech, opět hledící mírně dolů. V rukách přidržuje ptáčka, který by mohl symbolizovat odchod duše, konkrétně rodičů dítěte. Před postavami se nachází symbolická kamenná urna nesoucí další data o zesnulém. Náhrobek propojuje jak tradiční, tak modernější prvky a je umělecky propracovaný. Náhrobek sloužil původně rodině Kodešových, ale našel druhotné využití pro rodinu Karlovu, která nechala přidat nápisovou deskou do přední části hrobového místa. Stav náhrobku začíná být znečištěný a lehce degraduje. Oproti tomu hrobové místo je dobře udržované. Autor nezanechal svoji signaturu.

Nápis:

Boža Kodešová

* 6. VII. 1887 † 27. IX. 1912

Václav Kodeš

* 1. V. 1872 † 14. VI. 1950.

Karla Kodešová

* 1889 † 1927.

Václav Karel

* 24. IX. 1871, † 18. X. 1931

Emilie Karlová

* 4. XI. 1877, † 17. VIII. 1957

Ing. Vladimír Karel

* 23. V. 1898, † 21. IV. 1975

Božena Karlová

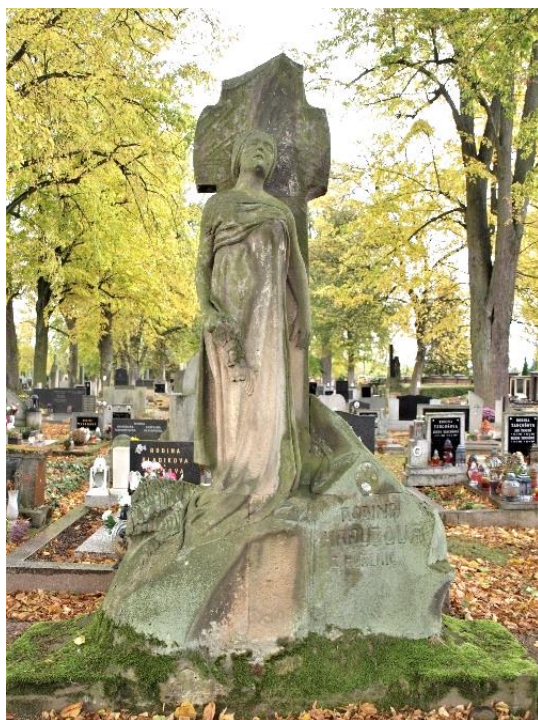
* 21. I. 1908, 17. III. 1978

Rodina Krauzova

Kamenný náhrobek s tradiční formou, ale umělecky provedený, má rodina Krauzova v Jaroměři. Tvoří jej podstavec, ze kterého vychází vysoký kříž, před nímž stojí ženská postava. Žena se jednou rukou mírně přidržuje kříže za sebou a druhou svírá větvičku vrby. Výraz má zamhouřený, ale zároveň klidný a vzhlíží hlavou lehce nahoru. Oděna je v šatech s jemně provedenou drapérií. Ve spodní části u nápisu byla umístěna dobová fotografie, která se již nedochovala. Náhrobek nenese žádnou signaturu autora. Jelikož není opečovávaný, začíná být náhrobek znečištěný a degraduje.

Nápis:
Rodina
Krauzova
z Hořenic

Rodina Stárkova

Secesní náhrobek patřící rodině Stárkových a dalších najdeme na městském hřbitově v Jaroměři. Kamenný monolitický náhrobek ve tvaru obdélné stély, má rozšířenou spodní část. Uprostřed se nachází reliéfní měděná výzdoba. Vyobrazena je zde truchlící polo postava muže z profilu a za ním se nachází krajina a stromy. Stejně stylizovaný strom najdeme jako reliéfní výzdobu v levé části stély. Dochází tak k propojení tradičních a moderních motivů. Náhrobek je již znečištěný a začíná degradovat. Signaturu najdeme pouze na měděné rytině: J. V. Pekárek, tudíž by mohl stát za návrhem celého náhrobku.

Nápisové desky:

Františka Stárková	Josefa Stárková
* 2. IV. 1899 † 11. IV. 1967	* 19. III. 1852 † 19. VIII. 1905
Gonička Stárková	Václav Stárek
* 26. XI. 1921 † 8. 11. 1922	* 31. XII. 1841 † 23. II. 1907
MUDr.	Jindřiška Stárková
Jindřich Stárek	* 23. II. 1878 † 4. VII. 1920
* 15. VII. 1875 † 25. XII. 1921	Marie Stárková
Ing. Josef Stárek	* 15. 8. 1895 † 11. 9. 1933
* 1883 † 1926	Václav Stárek
Antonie Stárková	* 16. 6. 1889 † 30. 11. 1971
* 1882 † 1943	
Jan Patrný	Marie Patrná
* 6. II. 1877 † 18. III. 1929	* 13. XI. 1887 † 24. V. 1961
Jaroslav Patrný	Dalibor Patrný
* 8. V. 1907 † 29. X. 1945	* 18. IX. 1908 † 24. X. 1962
Františka Havlíčková	
* 10. II. 1880 † 16. II. 1954	
Ludvík Kupka	
* 19. VIII. 1898 † 30. I. 1950	
Věra Kupková	
roz. Stárková	
* 9. II. 1905 † 25. XII. 1977	

Anna Studená

* 12. XI. 1881 † 11. XI. 1946

Božena Příbilová

* 19. VI. 1890 † 27. VII. 1953

Ing. Viktor Studený

* 26. XI. 1877 † 21. II. 1960

Karel Příbyl

* 5. VIII. 1881 † 17. VIII. 1964

Drahomíra Jenčíková

* 18. V. 1908 † 26. III. 1935

Pavla Třísková

* 29. VI. 1885 † 13. VI. 1953

Bohdan Tříška

* 24. III. 1882 † 20. VI. 1954

Josef Kalkus

* 9. XII. 1908 † 5. V. 1970

Květa Kalkusová

* 5. VII. 1906 † 18. VI. 1977

Rodina Wenkova a Šulcova

Monumentální a zajímavou secesní rodinou hrobku rodiny Wenkovy a Šulcovy najdeme na městském hřbitově v Jaroměři. Ta je od roku 2010 památkově chráněná. Hrobku zdobí plastiky a reliéfy s různou ikonografií a stylem. Na první pohled upoutá pozornost velká socha Ježíše Krista s rozpřáhnutými rukami nad vchodovými dveřmi představující dominantní křesťanský motiv. Vchodové dveře do hrobky lemují dva pilastry s figurální reliéfní výzdobou. Jsou jimi postavy jakýchsi strážců držící meč a zpodobněny jsou v duchu egyptského umění. O secesi nám napovídá například výzdoba vchodových dveří a celkový vzhled hrobky a zpracování kamene. Netradiční je rovněž zastřešení pomocí kupole, ale jinak se jedná o obdélný půdorys hrobky. Hrobka byla v minulosti již dvakrát opravována, ale opět začíná být znečištěná a kámen degradovat. Původně na ní byla umístěna pamětní deska s informacemi o jejím vzniku: „*Tato hrobka jest postavena nákladem pí Anny Venkové starší vdovy po továrníku a velkoobchodníku v Jaromeři roku 1906 – 1907*“. Signatura nám udává autora návrhu sochaře J. V. Pekárku, ovšem za provedením stojí lokální kamenosochař J. Svoboda.¹⁸⁴

Nápisy:

„Já jsem vzkříšení
i život.“

Rodina Wenkova
a Šulcova

---

¹⁸⁴ Další podrobnosti a detailnější popis rodinné hrobky najdeme v seznamu památkového katalogu viz: Památkový katalog. Wenkeova hrobky. Online [cit. 28. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.pamatkovykatalog.cz/wenkeova-hrobka-12286523>>.

Náhrobek bez jména

Zajímavý kamenný náhrobek, který bohužel nenese na sobě žádné informace o zde pochovaných, se nachází v novější části městského hřbitova v Jaroměři. V podstatě se jedná o náhrobek s klasickými prvky a čerpající z antických tradic. Formu náhrobku tvoří dva sloupy nesoucí kladí složené z architrávu a vlysu¹⁸⁵. Mezi sloupy jsou umístěné dvě vázy a celá soustava se nachází na podestě s pár schody. Jedná se o zpodobnění čistého dórského řádu – sloupy jsou kanelované, hlavice dórské a vlys tvoří triglyfy a metopy s reliéfní scénou. Scény vždy zobrazují dva peroucí se polo nahé muže, pouze v jiných polohách. Vázy jsou zdobené dekorativní rytinou. Celý náhrobek působí chátrajícím dojem, jelikož vrchní část architrávu je jakoby ulomená a nedokončená. Zároveň vedle u schodů podesty se nachází kusy zhrouteného sloupu. Náhrobek je v horším stavu, znečištěný a zarůstá zelení.

Signatura:

M. Vávra ... ..

Bárta-Wagner Provedl

¹⁸⁵ Sloup představuje v náboženské symbolice duchovní sílu a pevnost, spojuje se rovněž s tradicemi země a měst, jako jejich patron. K symbolice sloupu viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s.411-412.

Rodina Šlampa a Rubášova

Na hřbitově v Jaroměři jsou ve zdejší hrobě pochovány dvě rodiny, Šlampa a Rubášovi. Kamenný náhrobek opět nese typologické prvky a je složen z více částí. Dominantu představuje zhroucená hlavice antického sloupu v korintském slohu. Ta je opřena pravděpodobně o část kladí a z pravé strany vyhlíží dvě urny. Třetí kamenná urna se nachází samostatně v levé části náhrobku. Pozadí je tvořeno hřbitovní zdí, kde jsou umístěny nověji přidané černé nápisové desky. Náhrobek uzavírají na bocích rostoucí tůně. Stav je celkem zanedbaný a náhrobek začíná zarůstat zelení. Autor nezanechal svoji signaturu.

Text na nápisových destičkách:

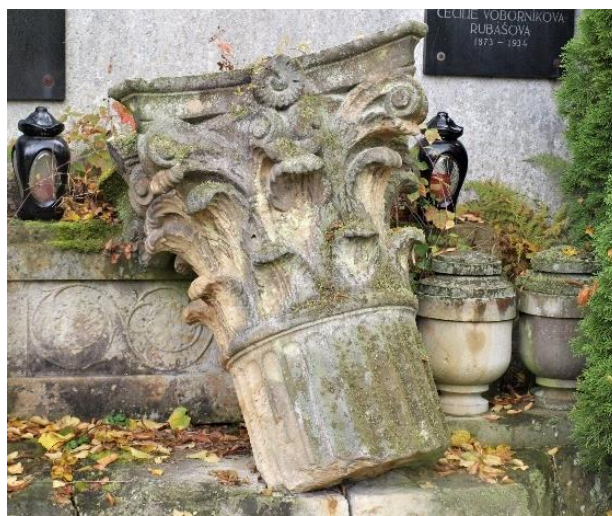
Lidunka Šlampová	Ludvík Rubáš
literní učitelka	1866 – 1916
* 15. III. 1896 † 7. I. 1920	Cecilie Voborníková
Rodina	Rubášová
Šlampa	1873 – 1934
a	
Rubášova	

Nápis na levé urně:

„Prst z hrobu
nezapomenutelného
syna Oty“

Nápis na pravé urně:

Bedřich Šlampa
vet. Rada
* 15. 8. 1863

Manželé Iblerovi

Náhrobek manželů Iblerových, v pomalu chátrajícím stavu, je umístěný v nové části městského hřbitova v Jaroměři. Forma náhrobku patří k těm tradičním. Jedná se o kvádrový podstavec, na němž je položena tvarově pyramida. Nese lehkou reliéfní ornamentální výzdobu. Po stranách je geometrická výzdoba, avšak hlavním prvkem je pod špičkou umístěný symbol Božího oka – oko v trojúhelníku ze kterého vyzařují paprsky.¹⁸⁶ Ve spodní části se nacházel doprovodný nápis, ze kterého jde dnes přečíst pouze počáteční slovo „blahoslavení“ a poté „...zjev. Sv. Jana...“. Celkově je stav náhrobku špatný a výzdoba je značně poničená. I když má náhrobek tradiční formu, je zpracován v modernějším stylu s vlivem kubismu. Autor je neznámí.

Nápis:

Cecílie Iblerová

Jan Ibler

* 23. XI. 1856? † x. IX. 19..

... ..

¹⁸⁶ Oko symbolizuje Boží vševědoucnost a trojúhelník Svatou trojici. Viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 311.

2.5. Machov

Roman Vítek

Kamenný stélový náhrobek Romana Vítka se nachází v přední části evangelického hřbitova v Machově. Stélu zdobí rostlinná a zvířecí reliéfní výzdoba, která má typickou křesťanskou symboliku, ale umělecké provedení je v modernějším stylu. Hlavní výzdoba se nachází v horní části, kterou uzavírají větve smuteční vrby. V popředí jsou umístěny dvě letící holubice čelem k sobě¹⁸⁷. Mezi holubicemi je postaven kalich na otevřené knize s doprovodným textem a nad ním hrozný vinné révy. Pod knihou se nachází další listí, tentokrát lipové, a šerpa s doprovodným nápisem. Náhrobek tedy nese tradiční křesťanské symboly, ale je umělecky moderně pojaté. Stav je celkem dobrý, ale reliéfní výzdoba začíná být lehce poškozená a náhrobek degraduje. Není zde signatura autora.

Nápis:

„Nevzali jsme po všem je
s sebou nic, veta,
na shledanou!“

Roman Vítek,
obchodník v Bělem.

* 16./I. 1873

† 24./VIII. 1926.

¹⁸⁷ Holubice jsou tradičním křesťanským symbolem Ducha svatého. Dvě holubice naproti sobě symbolizují rovněž Svornost. Viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 162-163.

Vlasta Hofmanová

Náhrobek Vlasty Hofmanové se nachází na evangelickém hřbitově v Machově. I když nese tradiční křesťanské prvky, dochází zde k propojení s individuální symbolickou výzdobou. Jedná se o kamenný stélový náhrobek s figurální výzdobou a dalšími prvky. Postava ženy stojí na levé straně, kde si jednou rukou lehce podpírá hlavu a v druhé ruce drží holubici s nataženými křídly ke vzletu. Holubice je klasickým křesťanským symbolem. Dalším křesťanským prvkem je vrba, vycházející zpoza ženy. Individuální symbolickou výzdobu najdeme v pravé části náhrobku. Na podstavci se nachází reliéfní zpodobnění tradičního venkovského domu z 19. století. Pravděpodobně se jednalo o dům, kde zesnulá dívka žila. Vedle domu se nachází dobová fotografie dívky. Náhrobek začíná lehce degradovat v horní části, jinak je dobře zachovalý. Autor zde nezanechal signaturu. Svým uměleckým ztvárněním se však podobá předešlému náhrobku Romana Vítka v Machově. Mohlo by se tak jednat o dílo jednoho lokálního kamenosochaře.

Nápis:

„Kde
domov můj?“

Vlasta Hofmanová

drahá dcera

a sestra,

* 1900 – †1925

2.6. Náchod

Rodina Hejzlarova

Prvně se jednalo o náhrobek Karla Hejzlara, následně celé rodiny Hejzlarů, umístěném na městském hřbitově v Náchodě. Formu náhrobku tvoří kamenná stéla, která nese bohatou reliéfní výzdobu, jak figurální, tak rostlinou. Z rostlin se jedná konkrétně o lilii a vavřínovou větvíčku, ve spodní části náhrobku. Horní část lemují po okrajích jakési malé voluty, připomínající poupata růží. Stěžejní figurální výzdoba se nachází v prostřední části stély. Konkrétně jde o polo postavu mladého chlapce v kroji, kolem něhož poletují tři malí andělíci. Dva z nich jsou na levém boku, z nichž jeden hraje na kytaru a druhý na housle. Třetí andělíček na pravém boku drží před sebou velký papírový list. Na něm jsou napsané údaje o zesnulém a rovněž v horní části jej zdobí notová osnova. Z výzdoby je jasné, že se jednalo o muzikanta, což potvrzuje doplňkový text u jména. Náhrobek tedy nese tradiční křesťanské, tak individuální symboly reflektující profesi či zájmy zesnulého. Náhrobek je neopečovávaný a degraduje. Reliéfní výzdoba začíná být poškozená. Autorem je V. Bydžovský, jak značí jeho signatura z boku náhrobku.

Nápis:

„Smil nade – mnou, Bo – že!
pod velikého milosrdenství Své – ho.“

Karel Hejzlar

absolvent varhanické školy

v Brně,

* 9. IX. 1882 † 19. XI. 1907.

Rov Hejzlarů

Anna Hejzlarová

Karel Hejzlar

Marie Bartoňová z Dobenína

Monumentální náhrobek z bílého mramoru náleží Marii Bartoňové z Dobenína na městském hřbitově v Náchodě. Na hrobové podestě se nachází architektonicky moderně pojatá stéla, která je završená stylizovaným tympanonem. Uprostřed před stélou stojí odstupňovaný pilíř s useknutým sloupem v popředí, nad kterým je umístěna reliéfní výzdoba v podobě erbu. Na erbu se nachází čtyři pole a značí nám tím lokální rod Bartoňů z Dobenína, kteří byli textilními průmyslníky na Náchodsku.¹⁸⁸ Náhrobek je v dobrém stavu a pravděpodobně prošel v nedávné době čištěním. Najdeme zde hned tři signatury: sochař O. Spaniel, architekt F. Vahala, kameník F. Palouž Praha.

Nápis:

Marie

Bartoňová z Dobenína.

* 10./11. 1871. † 30./10. 1912.

¹⁸⁸ Více k rodu Bartoňů z Dobenína a jejich činnosti na Náchodsku viz: MAŠEK, Petr. *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v Českých zemích*. 2. vydání, Praha, 1999. ISBN 80-204-0760-X.

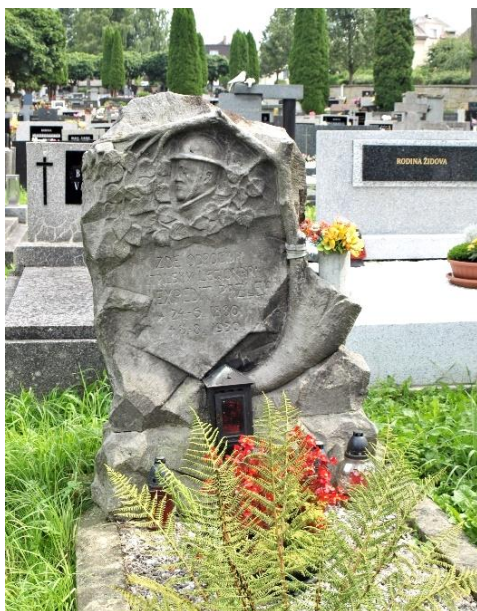
2.7. Police nad Metují

Expedít Pazler

Na hřbitově v Polici nad Metují se nachází hrob vojáka Expedita Pazlera. Není jediným vojákem zde pohřbeným a zároveň se na hřbitově nachází vojenský pomník.¹⁸⁹ Ovšem pouze jeho hrob nese zajímavější výzdobu. Jedná se o kamennou stélu s reliéfní výzdobou jak figurální, tak rostlinou. Stéla má doplňující výzdobu v podobě stromu, s useknutým kmenem, ze kterého vyrůstá pouze jedna větev s lipovým listím lemující horní část náhrobku. Jelikož voják sloužil v československé armádě, objevuje se zde symbol národního stromu ve výzdobě. Že se jedná o vojáka rovněž dokazuje reliéf v podobě mužské hlavy z profilu s helmicí. Náhrobek je celkem v dobrém stavu, ale začíná pomalu degradovat. Není zde signatura autora.

Nápis:

Zde odpočívá
italský legionář
Expedít Pazler
* 24. 6. 1880
† 8. 8. 1930

¹⁸⁹ Expedít Pazler se narodil v Polici nad Metují, od roku 1915 sloužil v rakousko-uherské armádě. Po zajetí v Itálii se přidal k Československým legiím v roce 1918. Viz: Spolek pro vojenská pietní místa. Police nad Metují-hrob Expedít Pazler. Online [cit. 12. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.vets.cz/vpm/mista/obec/2847-police-nad-metuji/Na%20Bab%C3%AD/>>.

Více jmenný hrob

Hrob patřící více osobám, které spolu možná nemají příbuzenský vztah, najdeme u centrálního kříže na hřbitově v Polici nad Metují. Náhrobek tvoří velká kamenná deska, kterou doplňují dvě sochy jako náhrobek. Dominantní je plastika Ježíše Krista v čele, který je oděný do prostého šatu a s jednou rukou lehce zdviženou. Druhým motivem je mladý beránek stojící u Ježíše a vzhlíží k němu.¹⁹⁰ I když se jedná o klasickou křesťanskou scénu, netypické je právě zpodobnění samostatného beránka spolu s Ježíšem. Náhrobek je v poměrně dobrém stavu. Autorem byl sochař A. Zelinka.

Nápis:

P. Círyl Fr. Kaněra OSB

† XI. 1910

P. Norbert Ant. Lokvenc OSB

* 1908 † 1964

P. Václav Hartman

* 1920 † 1981

Mons. Marian Lewicki

* 15. 8. 1957 † 18. 8. 2018

¹⁹⁰ Beránek má bohatou symbolickou rovinu už od starověku. V křesťanském pojetí však znázorňuje symbol Krista v roli oběti. Je jedním ze základních složek kristových emblémů. Více k symbolice beránka viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 76.

Rodina Richterova

Poměrně malý pískovcový náhrobek rodiny Richterovi se nachází na městském hřbitově v Polici nad Metují. Hlavní formu tvoří figurální plastika s pokáceným kmenem stromu, jenž je umístěný na nízkém podstavci. Postava mladíka je oděna do venkovského oděvu s kloboukem. Hraje na flétnu a loktem se opírá o kmen stromu, kde se nachází doprovodný text. Rodina byla pravděpodobně fanoušky hudby nebo byli přímo sami muzikanti. Vedle podstavce se nachází ještě urna ze žuly. Nápisová deska a urna jsou mladší než samotný náhrobek, který je jinak v zachovalém stavu. Není známí autor náhrobku.

Nápis:

„Dobrou noc,
dobrou
noc!“

Rodina

Richterova

Jarmila

Richterová

1922 – 1987

2.8. Semonice

Rodina Gabrielova a Samkova

Náhrobek rodiny Gabrielovi a Samkovi se nachází na evangelickém hřbitově v Semonicích. Symbolickou výzdobu má tradiční, ale celkově je kamenný náhrobek moderně a umělecky zpracovaný. Tvoří jej malý podstavec, na kterém je umístěna velká rozevřená kniha. V ní je uprostřed reliéfně zobrazený kalich, symbol evangelíků. Pravděpodobně zde byl původně jiný historický náhrobek, jelikož první pohřbený byl již v roce 1909 a 1920. Nahrazen mohl být v roce 1991 stávajícím, což by uváděla datace u signatury autora – Memnický '91. S tím také může souviset druhotně umístěná nápisová deska na hřbitovní zdi vedle náhrobku. Náhrobek je jinak v dobrém stavu.

Nápis:

Rodina Gabrielova

Marie Gabrielová	Anna Gabrielová
1905 – 1909	1840 – 1920
František Gabriel	Jaroslav Gabriel
1878 – 1963	1909 – 2002
Anna Gabrielová	Vlasta Gabrielová
1884 – 1965	1920 – 2011

Jana Samková
1942 – 2013

2.9. Slatina nad Úpou

Rodina Rufferova

Monumentální kamenný náhrobek na hřbitově ve Slatině nad Úpou patří významné lokální rodině Rufferů. Otec Ruffer vlastnil známí hostinec ve Slatině a přispíval k rozvoji obce.¹⁹¹ Náhrobek tvoří dvě části, podstavec a horní figurální sousoší s křesťanskou tematikou. Sousoší tvoří dvě sedící mužské postavy s vousy, oděné do šatů s bohatě propracovanou draperií. Muž vlevo drží v ruce kříž a muž napravo má levou ruku zvednutou jako gesto žehnajícího. U nohou postav se nachází chlapecká hlava s křídly představující mladičkého anděla. Nad figurami se nachází poslední křesťanský symbol, letící holubice. Celá kompozice sousoší je pyramidální a dynamická. Náhrobek je v chátrajícím stavu. Začíná degradovat a jsou upadané některé malé části, například prsty u postav. Dvě nápisové desky na podstavci jsou novější, nahrazují pravděpodobně původní. O zhotovení náhrobku se postaral, a zanechal zde signaturu, významný český kamenosochař: J. Škoda v Č. Skalici.

Nápis:

Zde v pánu odpočívá

Václav Ruffer

hostinský ze Slatiny n./Úp.

* 26./XI. 1837, † 24./VI. 1922;

choť Emilie

* 16./XI. 1840, † 18./X. 1915;

syn Bohuslav

* 18./XII. 1875, † 12./X. 1899.

Václav Ruffer	* 10. 11. 1873	† 15. 9. 1957
Olga Rufferová	* 18. 7. 1880	† 1. 2. 1956
Václav Ruffer	* 20. 10. 1904	† 12. 9. 1998
Anna Rufferová	* 20. 8. 1913	† 27. 2. 1994

¹⁹¹ Václav Ruffer se například podílel na vymalování a pozlacení pomníku Početí blahoslavené Panny Marie ve Slatiňanech nad Úpou v roce 1909. Místní rodinný hostinec funguje ve vsi dodnes. Viz: Wikipedie. Sloup se sousoším Panny Marie (Slatina nad Úpou). Online [cit. 12. 02. 2022]. Dostupné z URL: <[https://cs.wikipedia.org/wiki/Sloup_se_souso%C5%A1%C3%ADm_Panny_Marie_\(Slatina_nad_%C3%9Apou\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Sloup_se_souso%C5%A1%C3%ADm_Panny_Marie_(Slatina_nad_%C3%9Apou))>.

Manželé Štěpánkovi

Velmi jednoduchý a moderní náhrobek mají manželé Štěpánkovi na hřbitově ve Slatině nad Úpou. Jedná se o kus kamene opracovaného do tvaru hladkého balvanu. Jedinou výzdobou jsou z kovu přidaná jména manželů a dvě překrývající se divadelní masky. Právě divadelní masky nám přiblíží život manželů, jelikož jsou tradičním symbolem pro divadlo. Profese manželů teda musela mít něco společného s divadlem, což nám potvrzuje vyhledání informací o panu Františkovi. Ten byl divadelním režisérem například v divadle na Vinohradech v Praze mezi lety 1957 a 1988.¹⁹² Náhrobek je v dobrém stavu, ale není moc opečovávaný a začíná být lehce znečištěný. Signatura autora zde není.

Nápis:

Marta a

František

Štěpánkovi

---

¹⁹² Více k životu Františka Štěpánka viz: Amatérské divadlo. Štěpánek František. Online [cit. 10. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=osobnost&id=2182>>.

2.10. Starý Ples

Rodina Procházkova

Secesní rodinou hrobku rodiny Procházkových¹⁹³ najdeme na hřbitově ve Starém Plese. Jedná se půdorysně o obdélný objekt s jednoduchou secesní výzdobou. Tvoří ji hlavně členění postranních pilířů v průčelí se zdobnými lucernami a dále ornamentální výzdoba vstupních dveří. Nad dveřmi se nachází symbol kříže. I když je hrobka celkem jednoduše pojatá, působí vznešeným a mohutným dojmem. Interiér hrobky není nijak zvlášť zdobený. Nachází se zde kamenný oltář a další vybavení. Hrobka je v dobrém stavu, ale začíná být znečištěná. Bohužel není známí autor návrhu ani provedení hrobky.

Nápis:

Rodina

Procházkova

„Pokoj Vám“

¹⁹³ Procházkovi byli významnou rodinou na lokální úrovni. Patřil jim mlýn ve Starém Plese, který byl bohužel zbourán v roce 2017. Stručná historie Starého Plesa viz: Starý Ples. Historie. Online [cit. 28. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://stary-ples.estranky.cz/clanky/historie-obce-stary-ples.html>>.

2.11. Teplice nad Metují

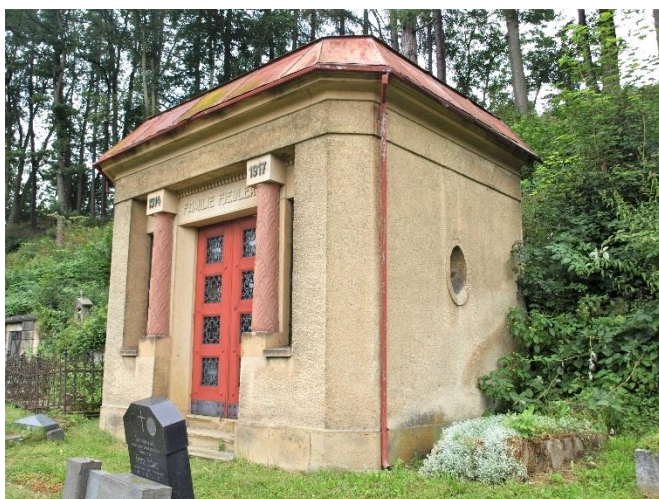
Rodina Fiedler

Rodinná hrobka německé rodiny Fiedler se nachází na městském hřbitově v Teplicích nad Metují. Jedná se o stavbu s čtvercovým půdorysem v moderním stylu. Hrobka je poměrně prostá s lehkou výzdobou v průčelí. Vchodové dveře lemují dva sloupy s ornamentální výzdobou připomínající listy rostlin. Zastřešená je malou valbovou střechou. Interiér hrobky je rovněž laděný v jednoduchém modernějším stylu. Zajímavá je reliéfní výzdoba v interiéru. Zobrazen je na ní voják s dělostřeleckými kaňony a s koňmi v pozadí. Pravděpodobně hrobka byla postavena na počest padlého vojáka Františka Fiedlera, který padl v boji v roce 1914.¹⁹⁴ Stav hrobky je poměrně dobrý, ale začíná být lehce znečištěný z exteriéru. Není známí autor návrhu ani provedení hrobky.

Nápis:

1914   1917

Familie Fiedler

¹⁹⁴ Podrobnosti k padlému vojákovvi Františkovi Fiedlerovi viz: Spolek pro vojenská pietní místa. Teplice nad Metují-hrobka voják František Fiedler. Online [cit. 11. 03. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.vets.cz/vpm/badatelna/single/36080/>>.

2.12. Vlkov

Rodina Procházkova a Rezkova

Zvláštní náhrobek patří rodině Procházkových a Rezkových na hřbitově ve Vlkově. I když je hmota náhrobku poměrně nízká a prostá, dohromady vytváří netradiční prostor. Hrobové místo je ohraničené několika nízkými sloupky a rohovými pilíři. V čele hrobu se nachází náhrobek v podobě jednoduché stély s reliéfem kříže po celé výšce. Ze stély vychází půl oblouk, který končí na rohových pilířích, kde jsou umístěné květináče na rohových pilířích. Hrobové místo je vyplněné pouze oblázky s rostlinami, které jsou udržované. Materiálem je beton, který je natřený bílou barvou. Náhrobek je v zašlém stavu, barva se odlupuje. Není zde signatura autora.

Nápis:
Rodina
Procházkova
a
Rezkova

3. Okres Rychnov nad Kněžnou

3.1. České Meziříčí

Rodina Rýdlova

Kamenný stélový náhrobek rodiny Rýdlovy najdeme na městském hřbitově v Českém Meziříčí. Jedná se o formu stély s reliéfní výzdobou v horní části. Motiv výzdoby je rostlinný a zvířecí. Hlavní jsou tři ptáčci sedící vedle sebe a hledící na upadlého mrtvého ptáčka vedle nich. Podél nich jsou svěšené směrem dolů větve s lipovým a vavřínovým listím, doprovázejí je rovněž květy růží. Náhrobek má čistě křesťanskou ikonografii, ale motiv reliéfní výzdoba je netradiční a propracovaný. Stav je již lehce znečištěný a degradující. Autorem je podle signatury V. Škoda Hradec Kr.

Nápis:

Pavčina

Rýdlová

v Meziříčí

* 20. V. 1860

† 14. IX. 1913.

Joža

Rýdl

- malíř -

* 25. XI. 1889

† 22. X. 1915.

Josef Rýdl

1916 – 1973

3.2. Deštné v Orlických horách

Rodina Reichelova

Monumentální kamenný náhrobek patří německé rodině Reichelovi na hřbitově v Deštné v Orlických horách. Jedná se o velký stélový náhrobek s bohatou klasickou křesťanskou výzdobou v neogotickém stylu. Členěn je do několika částí a má pyramidální kompozici. Spodní podstavcová část nese nápisové desky, které jsou ohraničené reliéfním zpodobněním dřevěných větví. Na podstavci se nachází architektonická část, stéla s edikulou. V edikule se je umístěna sochařská výzdoba v podobě ležící postavy držící jednou rukou kříž na hrudi. Jedná se o symbolické zpodobnění zesnulého. Doprovází ho také výzdoba dvou květinových smutečních věnců. Stélu zakončují po stranách dvě figurální sochy. Na levé straně se jedná o stojícího muže v rouchu s mitrou, který drží krucifix s Ukřižovaným. Ikonograficky se jedná o zpodobnění sv. Jana Křtitele. Na pravé straně se nachází také stojící postava muže, polo nahý a s rukami směřujícími na hrud'. Doprovází jej prapor s křížem. Další křesťanský symbol, který můžeme spatřit na náhrobku je překřížený kříž s kotvou v horní prostřední části stély nad edikulou. Prostřední část stély byla pravděpodobně zakončena kamenným křížem, který se nedochoval. Náhrobek je v chátrajícím stavu, některé části mají praskliny nebo jsou úplně ulomené a postupně degradují. Není zde signatura autora, ale jednalo se nejspíše o zručného kamenosochaře, který mohl mít německou národnost.

Nápis:

„Ruhe Sanft in frieden“

Chriestn Reichel

geb. d. 9. Dzb. R.1868

geff. D.14. Okt.1899

Johann Reichel

Postmeister

Mitglied

Bezirksamtrathes

* 16./XI. 1836, † 13./X. 1879.

Jiří Hotěk

Ikonograficky je náhrobek Jiří Hořka na městském hřbitově v Děstné v Orlických horách velmi tradiční. Netradiční je však provedení náhrobku ze železa. Formou se jedná o jakousi stélu, která se skládá z několika částí. Spodní obdélná deska nese rostlinou výzdobu v podobě vinné révy, složené jak z vinných hroznů¹⁹⁵, tak z vinného listí. Nad deskou je připojená další část, kde se nachází výzdoba v podobě ukřižovaného Ježíše Krista a květy růží. Výzdoba je typická tradiční, ale je celá zpracovaná ze železa a v moderním stylu. Může nahrazovat starší náhrobek, který se nedochoval. Náhrobek začíná lehce zacházet. Autor není známí.

Nápis:

„Smrti se nebojím, smrt není zlá,
ve smrti nejsem sám,
umírání se bojím, kde každý
je opuštěn – a já umírám.“

Zde v pánu odpočívá,

Jiří Hotěk.

Důchodce z Deštné čp. 61.

Ruský legionář,
potmistr v.v.

* R. 28. VI. 1890 † R. 26. VII. 1951.

Odpočívej v pokoji.

¹⁹⁵ Vinná réva je tradičním symbolem Krista a křesťanské víry. Proto je hojně využívána jako výzdobný prvek v křesťanském umění a architektuře. Viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s. 482.

3.3. Dobruška

Václav Kouba

Dřevěný náhrobek Václava Kouby najdeme na městském hřbitově v Dobrušce. Jedná se o ikonograficky velmi tradiční náhrobek, ale odlišuje se svým uměleckým ztvárněním. Formou se jedná o kříž, na kterém je ukřižovaný Ježíš Kristus. Toto ztvárnění se odlišuje ve své velikosti a v práci se dřevem. Nejedná se totiž dřevo řezbu, ale postava Ježíše je na dřevě pouze namalovaná. Pravděpodobně se jedná o dílo lokálního umělce, ale nezanechal signaturu. Zároveň se může jednat o novější náhrobek nahrazující původní. Stav náhrobku je v poměrně dobrém stavu, ale barevný nátěr již začíná blednout.

Nápis:

Zde odpočívá

Václav

Kouba

mistr pekařský

soused dobušský

* 17. IX. 1852 † 8. X. 1917

3.4. Kostelec nad Orlicí

MUDr. Jindřich Mourek

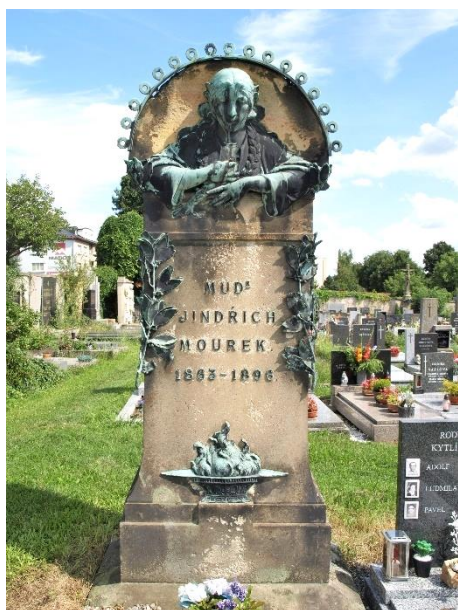
Stélový kamenný náhrobek na městském hřbitově v Kostelci nad Orlicí patří doktoru Jindřichu Mourkovi. Stéla je hladce opracovaná a její výzdobu tvoří přidané kovové doplňky v secesním stylu. V horní části se jedná o olemování stély kroužky, pod nimiž se nachází polo postava ženy. Žena kouká směrem dolů na hrob a přidržuje si dlouhý cop. Představuje klasickou plačku, avšak odlišně pojatou jako polo postavu. Stélu dále lemují na bocích větve s listím a ve spodní části se nachází váza s hořícím plamenem. Stav náhrobku je již horšící se, kovové části jsou značně znečištěné a náhrobek začíná degradovat. Není zde signatura autora.

Nápis:

MUDr.

Jindřich Mourek

1863 – 1896

Rodina Pištova

Pískovcový stélový náhrobek rodiny Pištovi v Kostelci nad Orlicí, představuje modernější typ s individuálními prvky. Obdélná stélová deska je složena z několika kusů desek, není tedy jedním monolitem. Hlavní výzdobu tvoří figurální reliéf v pravé části. Vyobrazen je zde stojící voják v uniformě držící jednou rukou pušku a druhou rukou si přidržuje hrud'. Z jeho výrazu je patrná bolest, padl pravděpodobně v boji. Tomu rovněž odpovídá doprovodný text u prvního zde pochovaného, který měl padnout ve válce na Urale. Druhou reliéfní výzdobu najdeme v levé horní části. V kruhu jsou podobizny dvou mužských hlav, kdy jedna je čelem k divákovi, lehce se umívá a druhá je z profilu. Portréty jsou pravděpodobně podobiznami některých zde pohřbených mužů. Náhrobek je ve velmi dobrém stavu. Může se také jednat o novější osazení náhrobku místo původního, jelikož jsou zde pochovány osoby s pohřby v 21. století. Není zde signatura autora.

Nápis:

Jan Pišta

* 22. 7. 1849 † 9. 4. 1920

Anna Pištová

* 25. 11. 1860 † 27. 7. 1934

Adolf Pišta

* 17. 11. 1890 † 1. 9. 1918

padl na Urale

Anna Pištová

* 16. 7. 1886 † 11. 10. 1945

Ing. Jan Pišta

* 7. 2. 1900 † 18. 4. 1962

Ludmila Pištová

* 18. 5. 1903 † 10. 6. 1989

Dr. Jan Pišta

* 2. 6. 1937

Jaroslava Pištová

* 22. 9. 1946 † 25. 12. 2013

3.5. Přepychy

Rodinná hrobka

Na hřbitově v Přepychách se nachází jedna rodinná hrobka, ve které bylo pochováno pravděpodobně více rodin. Hrobka je velmi jednoduchá, čistá a připomíná malý antický chrám. Její průčelí tvoří jednoduché sloupořadí o čtyřech sloupech nesoucí prostou římsu. Střecha má zaoblený tvar, čemuž odpovídá i horní tympanon v průčelí. V něm je umístěná reliéfní scéna, představující odchod na onen svět. Na levé straně se nachází klečící žena s dítětem, která zvedá ruku směrem na druhou stranu k dalším postavám. Na pravé straně se nachází žena a muž stojící v loďce, která pluje směrem od klečící ženy. Muž zde symbolizuje převozníka na onen svět. Zdi hrobky nejsou nijak zdobené, pouze vstupní dveře a okna zdobí barevné vitráže. Interiér hrobky je lehce malovaný a s řadou výbavy. Celkový stav hrobky je velmi dobrý, i když některé části začínají být lehce znečištěné. Není známí autor.

Nápis:

„Parva domus – magna quies.“¹⁹⁶

¹⁹⁶ Z latiny přeloženo jako: „Malý dům – velký klid.“

3.6. Potštejn

Manželé Hlinecký

Manželům Hlineckým patří kamenný náhrobek s dvou figurální sochařskou výzdobou na hřbitově v Potštejně. Jedná se o plastické zpodobnění dvou dětí, chlapce a dívku. Chlapec stojí v pozadí dívky s položenou rukou na jejím rameni. Dívka drží oběma rukami svazek růží před hrudníkem. Obě děti mírně hledí před sebe dolů s posmutným výrazem. Z doprovodného textu se jedná symbolicky o děti zde pohřbených rodičů, kteří smutní nad jejich ztrátou. Zpracování je detailní a lehce dynamické. Náhrobek začíná být poškozený a mírně znečištěný. Například vyrytá nápisová část je již hůře k přečtení. Na boku se nachází autorská signatura od kamenosochaře Pelikána.

Nápis:

„Velikou práci, starosti a láskou
slepé obětující
byl celý život tvůj naše drahá
mamičko!“

... Hlinecký

* 28. XI. 1858 † 11. V. 1938

Posvěceno památce

Boženy Hlinecké

(data k nepřečtení)

3.7. Rybná nad Zdobnicí

Božena Kulhavá

Kamenný stélový náhrobek na hřbitově v Rybné nad Zdobnicí patří Boženě Kulhavé. Jedná se formou o klasickou stélu, která se směrem nahoru zužuje a zakončuje ji figurální plastika. Figura zpodobňuje polo postavu dívky, oblečenou pravděpodobně do regionálního tradičního venkovského oděvu složeného ze šatů a šátku kolem hlavy. Dívka drží oběma rukami vavřínový věnec s mašlí. Její smutnicí pohled směřuje dolů na hrobovou desku. Jelikož zde pochovaná Božena umřela v poměrně brzkém věku 21 let, mohlo by se jednat o symbolické zpodobnění zesnulé na figurální plastice. Zároveň dívka může představovat v další rovině motiv plačky. Náhrobek rovněž doplňuje dobová fotografie zesnulé. Náhrobek začíná být znečištěn a degradovaný. Nachází se zde signatura autora V. Bažant Rychnov n./K.

Nápis:

Zde v Pánu odpočívá

Božena Kulhavá,

* 29. 4. 1906, † 6. 7. 1927.

„Až přejde den, až budu spát,
přijď na můj hrob se podívat,
jen podívat, a neplač moc.

Kdo usnul již, spí každý rád,
a svatá je ta tichá noc,
když přejde den.“

3.8. Rychnov nad Kněžnou

Viktor Frieb

Velmi malý, moderní a zajímavý má náhrobek Viktor Frieb na městském hřbitově v Rychnově nad Kněžnou. Skládá se z několika pískovcových prvků. Místo typického náhrobku zde najdeme plastiky tří domků, kdy prostřední dům je větší než ty postranní. Domy ovšem nejsou klasické s pravými úhly, ale zakřivené a dynamické. Jedno z oken je vybarvené modře a nese data o zesnulém. Hrobová plocha je ohraničená kamennými patníky a je vyplněná šterkem. Zde jakoby plují dvě kamenné loďky, které jsou zároveň květináčem, a uprostřed se nachází maják. Loďky představují přechod na onen svět¹⁹⁷. Náhrobek nemá signaturu autora.

Nápis:

Viktor

Frieb

11. 6. 1984 – 16. 11. 2003

¹⁹⁷ Loď symbolicky představuje bezpečí a napomáhá ke spáse jako prostředek přechodu na onen svět. Viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s.250-251.

3.9. Skuhrov nad Bělou

Rodina Lerch

Náhrobek německé rodiny Lerch najdeme na boční stěně kostela na hřbitově ve Skuhrově nad Bělou. Jedná se o velkou kamennou desku s typickou křesťanskou výzdobou v kvalitním uměleckém provedení. Zdobí ji dvě hlavní figurální výzdoby, kde každá z nich je jiného materiálu a provedení. V horní prostřední části se ve volutě nachází mozaika s polo postavou. Jedná se o Ježíše Krista na zlatém pozadí, který má zvednutou pravou ruku v žehnajícím gestu a druhou rukou přidržuje otevřenou knihu, na které jsou umístěné dva křesťanské symboly – A a Ω ¹⁹⁸. Druhou výzdobu představuje litinový reliéf stojící ženy, která jednou rukou drží vavřínovou větev a druhou rukou se opírá a přidržuje květinový smuteční věnec. Žena představuje typický motiv plačky. Náhrobek je v zachovalém stavu. Nenese signaturu autora, ale mohlo se na něm podílet více umělců, jelikož je zde propojeno více uměleckých technik. Zároveň umělci mohli být německého původu.

Nápis:

„Ego sum via. Veritas et vita.“¹⁹⁹

Familie Lerch

Hier ruhen in Gott:

Wilhelm Lerch

papierfabriksbesitzer

papierfabriksbesitzer

in Kwasnei,

in Kwasnei.

Gutsbesitzer in Gravosa.

* 20. juni 1814, † 5. august 1863.

* 12. april 1842, † 15. dezember 1915.

Magdalena Lerch

geborene Schmid. Gattin.

* 11. juli 1819, † 11. jaenner 1873.

syn

August Lerch

Sládek,

* 8. října 1854, † 5. června 1896.

¹⁹⁸ Jedná se o první a poslední písmeno v řecké abecedě alfa a omega. Tyto dvě písmena jsou klasickým symbolem Boha jako počátek a konec všech věcí. Typické je právě vyobrazení těchto dvou písmen v otevřené knize. Viz: HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. op. cit. s.33.

¹⁹⁹ Z latinského překladu to znamená: „Já jsem cesta, pravda i život.“

3.10. Solnice

Rodina Hlaváčková

Nenápadný, ale přitom zajímavý, má hrobový prostor rodina Hlaváčková. Pro jeho pochopení je nutné znát více o profesi rodiny. Jednalo se o rod mlynářů, působící na vodním mlýně ve zdejší vsi Solnici.²⁰⁰ Hrobové místo je celé ohraničené nízkou zídka s pilíři v rozích. Jedinou výzdobu, kterou zde najdeme, je kruhový kámen s reliéfní výzdobou. Reliéf zobrazuje erb, na kterém vidíme v levé části mlynářské kolo a pravá strana je pruhovaná. Celé kamenné kolo připomíná tvarově mlecí kolo. Tezi o mlynářích dále potvrzuje doprovodný text na náhrobku. Náhrobek začíná být znečištěn a degradovat. Není zde signatura autora.

Nápis:

„Rodina Václava Hlaváčka mlynáře v Solnici“

MUDr. Arnošt Hlaváček, * 8. 6. 1899 † 25. 9. 1953	Václav Hlaváček, mlynář * 30. 9. 1883 † 12. 4. 1944
MUDr. Irena Hlaváčková, * 9. 8. 1900 † 24. 2. 1965	Anna Valášková, roz. Karlová * 23. 6. 1867 † 18. 8. 1949
	Zdeněk Hlaváček, mlynář * 20. 6. 1913 † 20. 5. 1967
	Anna Hlaváčková * 2. 4. 1890 † 16. 3. 1972
	Rodina Kovářova

Zdeněk Hlaváček,
* 24. 1. 1894 † 5. 8. 1966

Marie Hlaváčková,
* 13. 7. 1900 † 8. 6. 1975

Zdeněk Hlaváček,
* 18. 9. 1922 † 9. 5. 1986

Helena Hlaváčková,
* 28. 7. 1931 † 12. 12. 1997

---

²⁰⁰ K historii a vzhledu vodního mlýna Hlaváčků viz: Vodní mlýny. Ohlův mlýn, Hlaváčková jirchárna, Martincův statek. Online [cit. 11. 03. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.vodnimlyny.cz/mlyny/objekty/detail/6431-ohluv-mlyn-hlavackova-jircharna-martincuv-statek>>.

Rodina Klausnerova

Poměrně jednoduchý stélový náhrobek má rodina Klausnerova v Solnici. Obdélná kamenná stélová deska je široká a nese více figurální reliéfní výzdobu uprostřed. Reliéf tvoří celkem čtyři polo postavy z profilu. Na levé straně se nachází postava muže a za ním stojící žena. Na pravé straně najdeme děti, které vzhlíží na protější dospělé postavy a podávají jim svazek květin. Scéna znázorňuje loučení se s rodiči, čemuž odpovídá rovněž doprovodný text. Nad scénou se ještě nachází symbol kříže. Hrobové místo je celé hojně zarostlé křovím, které zde bylo vysazené účelně. Náhrobek samotný začíná lehce degradovat. Nachází se zde signatura autora Jos. Bílek, akad. sochař Hořice.

Nápis:

Rodina Klausnerova

Ferdinand Klausner * 13. VII. 1866 † 24. III. 1921.	Albína Honáková * 29. X. 1890 † 22. VI. 1955.
Anna Klausnerová roz. Pražáková * 15. VI. 1868 † 29. XII. 1929.	roz. Klausnerová František Honák * 10. IV. 1895 † 14. III. 1962.
Jaroslav Klausner * 29. IX. 1893 † 20. I. 1940 pohřben v Litvínově.	Stanislav Klausner * 21. V. 1892 † 16. XI. 1969. Kutná Hora Ferdinand Klausner * 19. V. 1897 † 11. IV. 1973

„Cti otce svého i matku svou“

3.11. Týniště nad Orlicí

Vladimír Jánský

Náhrobek pro mladě zesnulého Vladimíra Jánského najdeme na městském hřbitově v Týništi nad Orlicí. Skládá se ze dvou částí, které jsou odlišné jak stářím, tak materiálem. Spodní podstavcová část je z mramoru a novější. Horní část náhrobku z pískovce je starší a jedná se pravděpodobně o hlavní část původního náhrobku. Formou se jedná o stélu s reliéfní figurální a rostlinou výzdobou. Dynamicky působící okraje lemují květy růží. Uprostřed stély se nachází malý andělíček z profilu hrající na housle. Ikonograficky se jedná o křesťanskou výzdobu. U hlavy andělíčka je umístěna dobová fotografie zde pochovaného chlapce. Náhrobek byl nejspíše ve špatném stavu, proto mohla být vyměněna podstavcová část, ale samotná původní stéla je stále v chátrajícím stavu a degraduje. Autor nezanechal signaturu.

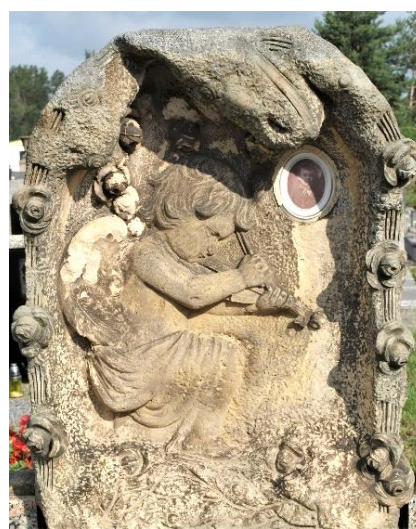
Nápis:

Vladimír Jánský

(datace k nepřčtení)

„Dobře činíc všem

za milujte se ve spolek.“

3.12. Vamberk

Rodina Pavlištova a Sedloňova

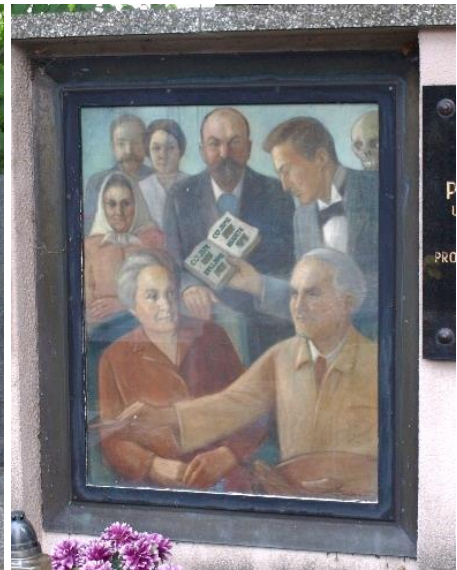
Prostý náhrobek rodiny Pavlištovi a Sedloňovi na městském hřbitově ve Vamberku má pouze jedinou výzdobu pomocí malovaného obrazu. Formou se jedná o obdélnou stělu připomínající spíše zeď, v jejíž prostřední části je zasazený obraz s figurální tematikou. Je zde celkem sedm postav, muži a ženy. Postavy jsou vyobrazení od pasu nahoru. Většina z nich se dívá dopředu na diváka. Uprostřed kompozice je kniha, kterou drží jedem muž a dívá se do ní. Nalezneme v ní text: „*Co jste vy, byli jsme my. Co jsme my, budete vy.*“²⁰¹ Pravděpodobně se jedná symbolicky o podobizny zesnulých na obraze. Většina příslušníků měla profesi učitele, což se odráží na vyobrazení postav. Odpovídá tomu rovněž postava malíře, kterým byl zde také pochovaný a jednalo se o Otakara Sedloň. Co je velmi zajímavé, je autorství obrazu se signaturou Sedloň. Autorem byl tedy rodinný příslušník, který zde byl následně také pochován. Stav náhrobku je dobrý, ale začíná být znečištěn.

Nápis:

Sedloň Tomáš	Pavlišta Frant.
říd. učitel	kapelník
* 12. XII. 1846 † 15. V. 1915.	* 28. VIII. 1865 † 3. VI. 1926.
Sedloňová Josefa	Pavlištová Marie
* 1. III. 1856 † 22. III. 1944.	učitelka dom. nauk v. v.
Sedloň Julius	* 26. XI. 1874 † 29. VIII. 1942.
učitel	prof. Otakar Sedloň
* 23. III. 1877 † 2. III. 1898.	akademický malíř
	* 31. VIII. 1885 † 18. X. 1973.

---

²⁰¹ Jedná se o klasický a velmi často používaný nápis v sepulkrálním umění. Slouží jako varování pro živé, že život je krátký a může kdykoliv skončit.

Rodina Vilímkova

Monumentální historizující náhrobek na městském hřbitově ve Vamberku patří rodině Vilímkových. Náhrobek vychází z formy stély, která je přetvořena do architektonického portálu s bohatou výzdobou, jak architektonickou, tak figurální a rostlinou. Stélu lze rozdělit horizontálně do tří částí. Spodní část je podstavcová a najdeme zde reliéfní výzdobu s větvíčkami růží a trnám. Prostřední část je tvořena do podoby portálu s edikulou, ve které se nachází hlavní reliéfní výzdoba. Jedná se o scénu, která má zobrazovat reálný život rodiny Vilímkových. Jsou zde postavy dvou žen a dvou mužů v historických šatech, všichni z rodu Vilímků. Edikulu ohraničují sloupy dórského řádu, které nesou třetí vrchní část, architráv. Na vrcholu se nachází na každé straně jedna polo ležící polo nahá postava. Vlevo je postava muže se dvěma atributy – tiskařský lis a úl. Napravo je postava ženy, u které je umístěna váza s ovocem a držící pochodeň. Z boku stély najdeme další výzdobu, převážně architektonickou, ale jsou zde také dvě polo postavy. Jedna představuje démona a druhá génia. Autorem náhrobku má být František Ducháček, který měl kamenickou dílnu v Praze ve Vršovicích.²⁰² Nápisová složka se nachází na hrobové desce před náhrobkem, který je zároveň oplocený. Stav náhrobku je zachovalý.

Nápis:

Rodina Vilímkova

„Co Bůh spojil
člověk nerozlučuj“

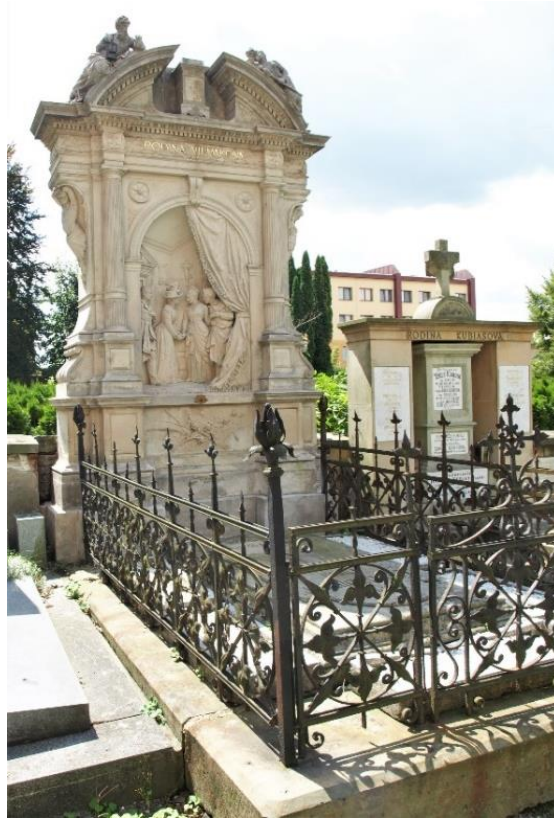
Rodina

Jos. Rich. Vilímka

z Prahy.

---

²⁰² Detailnější popis náhrobku byl zpracován již v bakalářské práci zde: FAJFROVÁ, L. *Sepulkrální památky na Rychnovsku v letech 1780-1938*. Univerzita Pardubice, Fakulta Filozofická, 2011 (Bakalářská práce). s.60-61.

Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo zmapování architektury a sepulkrálních památek na území bývalých okresů Hradec Králové, Náchod a Rychnov nad Kněžnou. Na území všech třech okresů se nachází dohromady kolem 230 hřbitovů různých typů. Nejvíce hřbitovů najdeme na Hradecku, jelikož se jedná o nejhustěji osídlené území. Méně jich najdeme na Náchodsku a Rychnovsku, kde se jsou hlavně pohraniční oblasti kopcovité až hornaté, tudíž méně osídlené. Celkově bylo v práci vybráno 44 hřbitovů²⁰³ s umělecky zajímavými náhrobky. V katalogové práci bylo popsáno a zhodnoceno celkem 85 náhrobků a hrobek. Nejvíce jich bylo vybráno v okrese Hradec Králové, a to v počtu 42. V okrese Náchod jich bylo vybráno 27 a v okrese Rychnov nad Kněžnou 16.

Právě kvůli velké základně dat bylo zapotřebí vytvoření jakéhosi klíče pro výběr nejen samotných náhrobků, ale rovněž bylo zapotřebí zúžit zájem pouze o určitý typ hřbitovů. Do katalogu byly vybírány náhrobky z hřbitovů křesťanských a občanských. Zohledněny byly jak velké městské hřbitovy, tak menší vesnické. Jiný typ hřbitovů, jako židovské či vojenské, mají svoji určitou historii, typologii a styl v sepulkrálním umění, tudíž by se s vybranými náhrobky mezi sebou příliš přebíjely a rozcházely. Pro větší zájem společnosti a také památkové péče, je zapotřebí nejdříve odhalit uměleckohistoricky cenné sepulkrální památky, aby se následně mohlo o ně začít správně pečovat. V práci byly vybrány právě takové náhrobky a hrobky, které nesou historickou, uměleckou či technologickou hodnotu. Na první pohled se totiž může zdát, že se v dnešní době produkují pouze katalogově leštěné desky, které moří prostor hřbitovů po celé republice. Proto bylo ponecháno otevřené časové ohraničení, aby se zde mohl projevit vývoj tvorby až po současnost.

Práce se nemohla zabývat detailněji všemi typy náhrobků a rodinných hrobek. Zdokumentováno bylo mnohonásobně více památek během terénního výzkumu, než bylo vybráno do katalogu. Aby zbylé památky nepřišly vniveč, byla řada z nich použita jako příkladové ukázky v typologii náhrobků. Tím se totiž krásně potvrzovaly trendy v sepulkrálním umění a požadavky společnosti. Nejčastěji se jednalo o různě zdobené stély nebo náhrobky s převažující architekturou připomínající edikuly a portály v historizujících stylech. Z figurálních náhrobků nalezneme na hřbitovech nejvíce motiv plačky, ať už s křídly nebo bez, která má opravdu velkou škálu pojetí. Zde by mohl v budoucnu pokračovat výzkum čistě na

---

²⁰³ Konkrétně se jedná o 20 hřbitovů v okrese Hradec Králové, 12 hřbitovů v okrese Náchod a 12 v okrese Rychnov nad Kněžnou.

typ plačky v sepulkrálním umění. K dalším častým figurálním motivům patří zpodobnění Ježíše Krista, ať už jako žehnajícího nebo Ukřižovaného, nebo dále Panny Marie.

V jednotlivých okresech vidíme určité rozdíly v trendech ve výzdobě náhrobků. Na území Hradecka nejvíce v katalogu převažují náhrobky s formou stély nebo figurální plastiky. K nejčastějším motivům patří symbolické představení profese rodiny nebo jednotlivce. Může se jednat pouze o předměty formou atributů nebo přímo o zobrazení scény povolání. Mezi nejvýraznější a méně známé patří náhrobek archeologa a spisovatele Josefa Hladíka na vesnickém hřbitově v Měníku. Zde se jedná právě o velký stélový náhrobek, který doplňuje řada atributů spojených s profesí a zájmy zemřelého. Jedinečné je rovněž autorství náhrobku sochařem Adolfem Loosem starším, jelikož není známé jeho další sepulkrální dílo v severovýchodních Čechách. K monumentálním náhrobků patří hrob rodiny Kulhánkovy na hřbitově v Kuklenách v Hradci Králové. Představuje figurální typ náhrobku doprovázený atributem povolání rodiny. K zajímavostem ovšem patří zastřešení celého hrobového místa velkou skořepinou. Mezi netradičně umělecky pojaté spadá náhrobek rodiny Štorkovy v Třebechovicích pod Orebem. Sice se jedná o klasický stélový náhrobek, ale jeho plastická výzdoba je chaotická až téměř nečitelná. Přitom náhrobek po bližším zkoumání symbolizuje povolání rodiny. Dynamicky pojatý je rovněž náhrobek rodiny Sedláčkovy na městském hřbitově v Novém Bydžově s křesťanskou tematikou symbolizující odchod duše. Zvířecí výzdoba náhrobků na Hradecku není příliš častá, ale jsou zde i příklady, které zaujmou. K takovým patří hlavně náhrobek manželů Pražákových v Hrádku. Náhrobek tvoří jednoduchá stéla, ale v její spodní části je plasticky vyobrazen pes. Právě zpodobnění psa nemá nic společného s křesťanskou tematikou a pravděpodobně se jedná o vyobrazení skutečného psa manželů. Náhrobek se zvířecí tematikou, který je zároveň materiálově odlišný, je rodiny Peškovy na poučovském hřbitově v Hradci Králové. Jedná se o nový moderně pojatý náhrobek, který završuje letící fénix nad plameny ohně. K materiálově netradičním se řadí náhrobek rodiny Mariánkovy na Lesním hřbitově v Hradci Králové. Jedná se totiž o dřevěný náhrobek tvořený třemi kříži s rostlinnou řezanou výzdobou. Rozhodně je náhrobek novější a vrací se k původním trendům a snaží se o harmonii a propojení s krajinou.

Z nejvýraznějších umělců působící na Hradecku je rozhodně sochař František Bílek. Najdeme zde hned čtyři díla jeho sepulkrální tvorby na dvou hradeckých hřbitovech. Nejznámější je pravděpodobně náhrobek Bohumila Kubišty v Kuklenách, který je zároveň jako jeden z mála památkově chráněný. Na kuklenském hřbitově se nachází ještě jedno dílo, náhrobek rodiny Aloise Nejedlého. Poslední dva náhrobky se nachází na poučovském hřbitově

v Hradci Králové. Jedná se konkrétně o náhrobek rodiny Škodovy, který je vzhledově podobný náhrobku Bohumila Kubišta, ovšem s jinou reliéfní scénou. Odlišně působí náhrobek rodiny Holých a Srpových tvořený do podoby poupata s reliéfní výzdobou.

Na Náchodsku opět panuje trend v sepulkrálním umění, kdy v katalogu převládají stélové a figurální náhrobky. Nejčastěji se jedná o výzdobu představující povolání zesnulých nebo se jedná o křesťanské motivy, katolické i evangelické. Nově jsou zde představeny také rodinné hrobky, které jsou přímo architekturou v sepulkrálním umění. Nejvýraznějším centrem se stal městský hřbitov v Jaroměři, kde je řada děl památkově chráněná. Nachází se zde asi nejznámější sepulkrální dílo na Náchodsku. Jde o náhrobek Anny Miseliusové od Matyáše Bernarda Brauna. I když se originál nachází v lapidáriu a na hřbitově je umístěna její kopie, jde o výrazné dílo své doby. Druhým dominujícím dílem na jaroměřském hřbitově je hrobka rodiny Wenkovy a Šulcovy. Rodinná hrobka propojuje moderní secesní prvky s egyptskými, které jsou ojedinělé nejen v sepulkrálním umění. Z jaroměřského hřbitova lze zmínit ještě jeden netradiční náhrobek, u kterého ovšem není dochované jméno zesnulých. Jedná se o volně stojící antické sloupořadí v dórském řádu. Tento motiv se nenachází jinde v severovýchodních Čechách. Jediným nejvíce podobným motivem může být příklad opět z jaroměřského hřbitova u náhrobku rodiny Šlampovy a Rubášovy. Zde jde ovšem pouze o jednu korintskou hlavici sloupu. Ke klasičtější, ale umělecky řádně propracovaným spadá náhrobek rodiny Jirkovy na městském hřbitově v Červeném Kostelci. Figurální náhrobek představuje truchlící mužskou postavu, která se podobá motivu plačky. Krásný příklad náhrobku reprezentující reflexi povolání rodiny najdeme u rodiny Šustovy opět na červenokosteleckém hřbitově. Reliéfně zde jsou vyobrazeni důlní dělníci v šachtě, čímž je jasné propojení rodiny s profesí důlních dělníků. Rodinné hrobky vybrané v katalogu jsou převážně právě z Náchodska. Mezi nejhonosnější rodinné hrobky ovšem patří mauzoleum rodiny Dlabalovy ve Chvalkovicích. Dvoupodlažní kaplová hrobka v neogotickém stylu je svojí výškou viditelná již z dálky a upoutá pozornost každého návštěvníka.

Situace ve výzdobě se příliš nemění ani na Rychnovsku, kde v katalogu převládají náhrobky s formou stély a figurální. Jeden z nejhonosnějších náhrobků se nachází na městském hřbitově ve Vamberku. Jde o vysoký bohatě zdobený náhrobek rodiny Vilímkovy v historizujícím slohu představující edikulu s reliéfní výzdobou rodinných příslušníků. V podobném duchu se nese náhrobek německé rodiny Reichelovy na hřbitově v Deštné v Orlických horách. Rovněž se jedná o náhrobek v historizujícím slohu s figurálními postavami. S projevem lokálních tradic souvisí náhrobek Boženy Kulhavé v Rybné nad

Zdobníci. Stéla je zakončená postavou dívky v lokálním venkovském oděvu. Dívka představuje plačku, ale zároveň odráží postavu zesnulé dívky. K netradičním náhrobkům patří hrobové místo Viktora Friebe na městském hřbitově v Rychnově nad Kněžnou. Náhrobek je tvořen celkem třemi malými domky a doprovází jej loďky s majákem. Zajímavou uměleckou výzdobu má náhrobek rodiny Pavlišťovy a Sedloňovy ve Vamberku. Hlavní výzdobou je malovaný obraz přímo od příslušníka rodiny, který zde byl následně také pochován.

Z celkového hlediska vyplývá, že převládají náhrobky figurální a stélové formy. Většinou se jedná o propojení s povoláním rodiny či jedince, čímž se vytváří jedinečná škála motivů a výzdoby. Použit byl rovněž klasický motiv plačky v moderním pojetí. Využívány byly doplňující reliéfní busty zesnulých, kteří měli významné postavení ve společnosti. Výjimečněji se objevuje motiv zvířecí, který buď symbolizuje bližší vztah zesnulých k danému zvířeti nebo je propojen s křesťanskou ikonografií. Z materiálového hlediska převládá kámen, většinou pískovec, dále se u těch modernějších objevuje kov a dřevo. Zajímavý je rovněž pohled na evangelické hřbitovy, kde se ve výjimečných případech nachází odlišně umělecky pojaté náhrobky. Běžným trendem u většiny náhrobků je bohužel chybějící signatura autora. Celkově se více umělecká tvorba a dochované starší náhrobky soustředí do měst a větších obcí. Ovšem často najdeme také na venkovských hřbitovech krásné umělecké a historické náhrobky, které ucházejí pozornosti společnosti a případně památkové péči.

Je tedy jasné, že na celém vymezeném území je bohatá a zajímavá škála architektury a sepulkrálních památek. Výzkum zde určitě není hotový a je zapotřebí se této problematice více věnovat. Do budoucna by stály za pozornost nově dokumentace vojenských a židovských hřbitovů. Dále by se mohl výzkum zajímat čistě na vývoj dané formy a typu náhrobku. Například motiv plačky je hojně rozšířený a byl by zde zajímavý srovnávací výzkum. Za pozornost by stály rovněž lokální kamenosochařské dílny a jejich pole působnosti. U řady náhrobků se totiž nachází krásně dochované signatury. Zapotřebí je celkově dostat pozornost na sepulkrální památky, aby se o ně společnost a památková péče začala více starat, jinak nám postupně zcela zaniknou a nahradí je strojově vyráběné stejné leštěné kamenné desky, které nemají uměleckou hodnotu. Hřbitov je odrazem společnosti a jejich požadavků, je proto důležité jejich zachování.

Resumé

The main goal of the diploma thesis was to map architecture and sepulchral monuments in the former districts of Hradec Králové, Náchod and Rychnov nad Kněžnou. There are in total about 230 cemeteries of various types in the territory of all three districts. Most cemeteries can be found in the Hradec region, as it is the most densely populated area. Less of them can be found in the Náchod and Rychnov regions, where the border areas are mainly hilly to mountainous, and therefore less populated. A total of 44 cemeteries²⁰⁴ with artistically interesting tombstones were selected in the work. A total of 85 tombstones and tombs were described and evaluated in the catalog work. Most of them were selected in the district of Hradec Králové, in total 42 tombs and tombstones. In the district of Náchod it was 27 and in the district of Rychnov 16.

Precisely because of the large database, it was necessary to create a kind of key for the selection of not only the tombstones themselves, but also it was necessary to narrow the interest only to a certain type of cemeteries. For the catalog were selected tombstones from Christian and civil cemeteries. Both large city cemeteries and smaller village cemeteries were taken into account. Other types of cemeteries, such as Jewish or military, have a certain history, typology and style in sepulchral art, so they would over-reload and diverge with selected tombstones. For the greater interest of society and also of monument care, it is necessary to first discover art-historically valuable sepulchral monuments, so that they can be properly cared for. Tombstones and tombs that carry historical, artistic or technological value were selected in the work. At first glance, it may seem that nowadays only catalog-polished slabs are produced, which stain the area of cemeteries throughout the country. Therefore, the time limit was left open so that the development of the work up to the present could be reflected here.

The work could not deal in more detail with all types of tombstones and family tombs. Many times more monuments were documented during the field research than were selected for the catalog. In order not to waste the remaining monuments, many of them were used as examples in the typology of tombstones. This beautifully confirmed the trends in sepulchral art and the requirements of society. Most often, these were variously decorated stelae or tombstones with predominant architecture reminiscent of aedicules and portals in historicist styles. Of the figural tombstones, we find most of the crying motifs in the cemeteries, with or without wings, which has a really large range of concepts. Their research could continue purely

---

²⁰⁴ Specifically, there are 20 cemeteries in the district of Hradec Králové, 12 cemeteries in the district of Náchod and 12 in the district of Rychnov nad Kněžnou.

on the type of plaque in sepulchral art in the future. Other common figural motifs include the depiction of Jesus Christ, whether blessing or crucified, or the Virgin Mary.

In individual districts, we see certain differences in trends in tombstone decoration. In the territory of Hradec Králové, tombstones in the form of stela or figural sculpture predominate in the catalog. The most common motifs include a symbolic representation of the family or individual profession. It can only be objects in the form of attributes or directly a representation of the occupation scene. The tombstone of archaeologist and writer Josef Hladík in the village cemetery in Měník is one of the most prominent and lesser-known. It is a large stela tombstone, which is complemented by a number of attributes associated with the profession and the interests of the deceased. The authorship of the tombstone by sculptor Adolf Loos Sr. is also unique, as his other sepulchral work in northeastern Bohemia is not known. The monument of the Kulhánek family in the cemetery in Kukleny in Hradec Králové belongs to the monumental tombstones. It represents a figural type of tombstone accompanied by an attribute of the family occupation. Of interest, however, is the roofing of the entire grave site with a large shell. The tombstone of the Štorkova family in Třebechovice pod Orebem belongs among the untraditionally artistically conceived. Although it is a classic stela tombstone, its plastic decoration is chaotic and almost illegible. At the same time, the tombstone, after closer examination, symbolizes the vocation of the family. The tombstone of the Sedláček family in the town cemetery in Nový Bydžov with a Christian theme symbolizing the departure of the soul is also dynamically conceived. Animal decoration of tombstones in Hradec Králové is not very common, but there are also examples that are interesting. One of them is the tombstone of the Pražák couple in Hrádek. The tombstone consists of a simple stela, but in its lower part there is a sculpture of a dog. It is the depiction of a dog that has nothing to do with Christian themes and it is probably a depiction of a real dog that the couple owned. The tombstone with an animal theme, which is also materially different, is of the Pešek family in the Pouchov cemetery in Hradec Králové. It is a new modern tombstone, which completes the flying phoenix over the flames of fire. The tombstone of the Mariánek family in the Forest Cemetery in Hradec Králové is one of the non-traditional materials. It is a wooden tombstone consisting of three crosses with carved plant decoration. The tombstone is definitely newer and returns to the original trends and strives for harmony and connection with the landscape.

The sculptor František Bílek is definitely one of the most prominent artists working in the Hradec Králové region. You will find four works of his sepulchral work in two Hradec Králové cemeteries. The most famous is probably the tombstone of Bohumil Kubišta in

Kukleny, which is also one of the few listed monuments. There is another work in the Kuklen cemetery, the tombstone of the Alois Nejedlý family. The last two tombstones are located in the Pouchov cemetery in Hradec Králové. This is specifically the tombstone of the Škoda family, which is similar in appearance to the tombstone of Bohumil Kubišta, but with a different relief scene. The different look has the tombstone of the Holý and Srp family, which is formed in the form of a bud with embossed decoration.

In the Náchod region, there is again a trend in sepulchral art, where stela and figural tombstones predominate in the catalog. Most often it is a decoration representing the vocation of the deceased or it is a Christian motif, both Catholic and Evangelical. There are also newly introduced family tombs, which are directly architecture in sepulchral art. The most significant center became the town cemetery in Jaroměř, where a number of works are listed. There is probably the most famous sepulchral work in the Náchod region. It is the tombstone of Anna Miselius by Matyáš Bernard Braun. Although the original is in the lapidary and a copy is placed in the cemetery, it is a significant work of its time. The second dominant work in the Jaroměř cemetery is the tomb of the Wenk and Šulc family. The family tomb connects modern Art Nouveau elements with Egyptian ones, which are unique not only in sepulchral art. Another non-traditional tombstone can be mentioned from the Jaroměř cemetery, but the name of the deceased is not preserved. It is a free-standing ancient colonnade in the Doric style. This motif is not found elsewhere in northeastern Bohemia. The only most similar motif may again be from the Jaroměř cemetery on the tomb of the Šlamp and Rubáš families. However, it is only one Corinthian column head. The tombstone of the Jirka family in the town cemetery in Červený Kostelec is one of the more classic, but artistically well-crafted. The figural tombstone is a grieving male figure that resembles a crying motif. A beautiful example of a tombstone representing a reflection of the family's vocation can be found in the Šust family in the Červený Kostelec cemetery. The miners in the shaft are depicted here in relief, which clearly links the family to the mining profession. The family tombs selected in the catalog are mostly from the Náchod region. However, the mausoleum of the Dlabal family in Chvalkovice is one of the most magnificent family tombs. The two-storey chapel tomb in the neo-Gothic style is visible from a distance and attracts the attention of every visitor.

The situation in the decoration does not change much even in the Rychnov region, where tombstones with the form of stela and figural predominate in the catalog. One of the most magnificent tombstones is located in the town cemetery in Vamberk. It is a tall, richly decorated tombstone of the Vilímková family in a historicist style, representing an aedicule with embossed

decoration of family members. The tombstone of the German Reichel family is carried in a similar spirit in the cemetery in Deštná v Orlických horách. It is also a tombstone in a historical style with figures. The tomb of Božena Kulhavá in Rybná nad Zdobnicí is related to the manifestation of local traditions. The stela ends with a figure of a girl in local country clothing. The girl represents a cry, but at the same time reflects the figure of the deceased girl. Viktor Frieb's grave site in the town cemetery in Rychnov nad Kněžnou is one of the non-traditional tombstones. The tombstone consists of a total of three small houses and is accompanied by boats with a lighthouse. The tombstone of the Pavlišta and Sedloň families in Vamberk has an interesting artistic decoration. The main decoration is a painted directly from a family member, who was subsequently also buried here.

From the overall point of view, it appears that tombstones of figural and stela form predominate. It is usually a connection with the profession of family or individual, which creates a unique range of motifs and decorations. The classic cry motif in the modern concept was also used. Additional relief busts of the deceased, who had a significant position in society, were used. More exceptionally, there is an animal motif, which either symbolizes the closer relationship of the deceased to the animal or is connected with Christian iconography. From the material point of view, stone predominates, mostly sandstone, and metal and wood also appear in the modern ones. The view of the evangelical cemeteries is also interesting, where in exceptional cases there are different artistically conceived tombstones. Unfortunately, a common trend with most tombstones is the lack of an author's signature. Overall, more artistic creation and preserved older tombstones are concentrated in cities and larger villages. However, we often also find beautiful artistic and historical tombstones in rural cemeteries, which attract the attention of society and possibly monument care.

It is therefore clear that there is a rich and interesting range of architecture and sepulchral monuments throughout the defined area. Research is certainly not done here and there is a need to pay more attention to this issue. In the future, the documentation of military and Jewish cemeteries would be worth noting. Furthermore, the research could be of purely interest in the development of a given form and type of tombstone. For example, the cry motif is widespread and there would be interesting comparative research. Local stone sculpture workshops and their scope would also be worth attention. There are beautifully preserved signatures next to a number of tombstones. Overall, it is necessary to get attention to sepulchral monuments, so that society and monument care begin to take more care of them, otherwise they will gradually disappear completely and be replaced by machine-made the same polished stone slabs, which

have no artistic value. The cemetery is a reflection of society and their requirements, so it is important to preserve them.

Seznam použité literatury a zdrojů

Odborná literatura a periodika

ADAMCOVÁ, Kateřina. Náhrobek Josefa Hladíka v Měníku a Adolf Loos. In: *Zprávy památkové péče*. Roč. 78, č. 4, 2018, s. 367-380.

ARIÉS, Philippe. *Dějiny Smrti*. Díl I. Praha, 2000. ISBN 80-7203-286-0.

ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti*. Díl 2. Praha, 2000. ISBN 80-7203-293-3.

BENDA, Vladimír. Tajemný náhrobek na josefovském hřbitově. In: *Bellum 1866: časopis Komitétu pro udržování památek z války roku 1866*. roč. 13, č. 1, 2004, s. 84-89.

BĚLOVÁ, Jana. *Funerální litina ve střední Evropě*. Praha, 2011. ISBN 978-80-260-0928-3.

DUŠKOVÁ, Lucie. *19. století na královéhradeckých hřbitovech*. Hradec Králové, 2009. ISBN 978-80-86472-40-9.

EDGAR, Emil. *Hřbitov*. Praha, 1918.

FALTYSOVÁ, Helena. *Královéhradecko*. Praha, Brno, 2002. ISBN 80-86064-45-X.

FILIP, Aleš a kol. *František Bílek (1872-1941)*. Galerie hlavního města Prahy, 2000. ISBN 80-7010-079-6.

HAILLER, Jaroslav Achab. *Židovské hřbitovy a pohřbívání*. Praha, 2019. ISBN 978-80-271-0261-7.

HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7185-902-4.

HNOJIL, Adam. K několika motivům funerálního sochařství ve druhé čtvrtině 19.století. In.: *Zprávy památkové péče*. Roč. 67, č.1, 2007, s.34-38.

HORÁK, Václav – PRAHL, Roman. Poznámky k novodobým náhrobkům v severovýchodních Čechách. In: *Zprávy památkové péče*. Roč. 67, č. 6, 2007, s. 495-496.

HORÁK, Václav – PRAHL, Roman. K sochařským náhrobkům, severovýchodních Čech na počátku 19.století. In: *Umění LIV*. č.2, 2006, s. 186-189.

HRUBÝ, Petr – ALTOVÁ, Eva – KADLEC, Antonín. *Metodika dokumentace drobných památek*. Ústí nad Labem, 2015, ISBN 978-80-85036-57-2.

CHLUMSKÁ, Věra. Josefovský hřbitov – celková obnova. In: *Ročenka knihovny a muzea v Jaroměři* 3. 1988, s. 56-58.

CHVÁTAL, Václav. *Metodika dokumentace a výzkumu židovských hřbitovů*. Praha, 2014. ISBN 978-80-86562-14-8.

KACHNÍK, Josef. *Výtvarné umění chrámové a hřbitovní*. Praha, 1923.

KALINOVÁ, Gabriela – HNOJIL, Adam a kol. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. Praha, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

KEISTER, Douglas. *Stories in Stone. A Field Guide to Cemetery Symbolism and Iconography*. Salt Lake City, 2004. ISBN 1-58685-321-X.

KESSLER, Vojtěch. *Paměť v kameni: druhý život válečných pomníků*. Praha, 2017. ISBN 978-80-7286-308-2.

KOVÁŘ, Jan – PEŘINKOVÁ, Martina – ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Hřbitov jako veřejný prostor*. Praha, 2014. ISBN 978-80-87079-44-7.

KOVAŘÍK, Petr – FRAJEROVÁ, Blanka. *Klíč k českým hřbitovům*. Praha, 2013. ISBN 978-80-204-2984-1.

Královéhradecký kraj. Města a obce Královéhradeckého kraje: tradice, historie, památky, turistika, současnost. Rožnov pod Radhoštěm, 2011. ISBN 978-80-904275-5-6.

KUCHTOVÁ, Vladislava. Atribut zesnulého jako výzdoba náhrobku v 19. a 20.století. In.: *Epigraphica & Sepulcralia* 3. 2011, s.253-262.

KUCHTOVÁ, Vladislava. Firemní a umělecká produkce náhrobků konce 19.století a první třetiny 20.století v Praze. In.: *Epigraphica & Sepulcralia* 3. 2011, s.263-271.

MAŠEK, Petr. *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v Českých zemích*. 2. vydání, Praha, 1999. ISBN 80-204-0760-X.

MERTLÍK, Pavel – MERTLÍKOVÁ, Olga. *Josefov: kapitoly z dějin pevnosti a města*. Liberec, 2019. ISBN 978-80-87607-94-7.

NEŠPOROVÁ, Olga. Veřejná připomínka smrti – pomníčky u silnic obětem dopravních nehod. In.: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. Vol. 44, No. 1, 2008, s. 139-166.

NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. Brno, 2013. ISBN 978-80-7325-320-2.

NOLL, Jindřich. Několik poznámek k evangelickým hřbitovům konce 19.století. In.: LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána. *Fenomén smrti v české kultuře 19.století. Sborník příspěvků k problematice 19. století*. Praha, 2001, s.106-110. ISBN 80-85917-79-3.

NOVÁK, Václav. *Průvodce Masarykovými sady a hřbitovem v Josefově*. Jaroměř, 1994.

NOVÁK, Václav. Pevnostní hřbitov v Josefově. Jaroměř, 1999.; SKALICKÝ, Alexandr. Vojenský hřbitov v Josefově. In: *Stopami dějin Náchodska: sborník Státního okresního archivu Náchod*. Č. 9, 2003, s. 61-76.

PAULY, Jan. *Hřbitovní a pohřební právo. Příručka zákonitých předpisů o hřbitovech a pohřbívání pro obce, pro farní a patronátní úřady, pro pohřební ústavy a pro potřebu úřední i soukromou*. Praha, 1941.

PETRASOVÁ, Taťána. Utopie a pragmatismus osvícenské kultury: klasicistní hrobky a hřbitovy. In.: LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků k problematice 19. století*. Praha, 2001, s.65-78. ISBN 80-85917-79-3.

POJSL, Miloslav. Hroby, hřbitovy a funerální plastika v problematice památkové péče. In.: MICHNA, Pavel – UNGER, Josef – NEKUDA, Rostislav. *Z pravěku do středověku. Aus der Urgeschichte zum Mittelalter: sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy*. Brno, 1997, s.302-310. ISBN 80-85048-72-8.

PRAHL, Roman, Žal, melancholie a sepulkrální sochařství v Čechách kolem roku 1800. In.: LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána. *Fenomén smrti v české kultuře 19.století. Sborník příspěvků z 20.výročí symposia k problematice 19.století*. Praha, 2001, s.111-126. ISBN 80-85917-79-3.

PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha, 2004. ISBN 80-200-1188-9.

ROHÁČEK, Jiří a spol. *Sepulkrální památky v praxi památkové péče*. Josefov, 2020. ISBN 978-80-88226-24-6.

RYBÁŘ, Petr. *Přírodou z Polabí k hraničním horám: vybrané kapitoly o přírodě, krajině a životním prostředí Královéhradeckého kraje*. Hradec Králové, 2008. ISBN 978-80-254-2736-1.

SLAVÍK, Jiří. Josefovský hřbitov a čtyři méně známé náhrobky. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově*. 2013, s. 127-133.

STEJSKAL, David – ŠEJVL, Jaroslav a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. Praha, 2011. ISBN 978-80-7357-680-6.

STEINOVÁ, Iva. *Maceva: židovský náhrobek a symbolika výzdoby ve světle tradice*. Praha, 2011. ISBN 978-80-87104-65-1.

STEINOVÁ, Iva. Symbolika výzdoby židovských náhrobků v Čechách a na Moravě. In.: *Epigraphica & Sepulkralia* 8. 2019, s. 349-372.

SVOBODOVÁ, Markéta. *Krematorium: v procesu sekularizace českých zemí 20.století. Ideové, stavební a typologické proměny*. Praha, 2013. ISBN 978-80-86890-51-7.

ŠEJVL, Jaroslav – VETEŠNÍK, Pavel – VETEŠNÍKOVÁ, Eva. *Zákon o pohřbívání, Zákon o válečných hrobech*, 2. vydání. Praha, 2020. ISBN 978-80-7598-952-9.

ŠTĚRBA, Cyril. *Z paměti města Josefova: od doby praehistorické až do samostatnosti státu československého*. Brno, 1926.

VESELÝ, Dalibor a spol. *Sloup, váza, obelisk*. Praha, 2005. ISBN 80-7319-032-X.

Bakalářské práce

BAŠOVÁ, Marie. *Sepulkrální památky okresu Rychnov nad Kněžnou*. Univerzita Hradec Králové, 2015 (bakalářská práce).

FAJFROVÁ, Lucia. *Sepulkrální památky na Rychnovsku v letech 1780-1938*. Univerzita Pardubice, 2011 (bakalářská práce).

PROTIVÁNEK, Martin. *Sepulkrální památky v Hradci Králové letech 1780-1938*. Univerzita Pardubice, 2014 (bakalářská práce).

SODOMKA, Martin. *Sepulkrální památky na Náchodsku 1830-1938*. Univerzita Pardubice, 2017 (bakalářská práce).

Internetové zdroje

Amatérské divadlo. Štěpánek František. Online [cit. 10. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=osobnost&id=2182>>.

Chvalkovice. Památky v obci. Online. [cit. 28. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.chvalkovice.cz/obec/pamatky-v-obci/>>.

Kam po Česku. Vojtěch Kulhánek-založeno 1856. Online [cit. 26. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.kampocesku.cz/clanek/29938/vojtech-kulhanek-zalozeno-1856>>.

Královédvorský. Chvalkovice. Online. [cit. 28. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.kralovedvorsko.cz/historie/mista/chvalkovice.html>>.

Památkový katalog. Kostel sv. Anny. Online [cit. 01. 03. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.pamatkovykatalog.cz/kostel-sv-anny-13425795>>.

Památkový katalog. Hrob – náhrobek rodiny Škodovy. Online [cit. 09. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.pamatkovykatalog.cz/hrob-nahrobek-rodiny-skodovy-2282974>>.

Památkový katalog. Sochy hřbitovní – soubor včetně náhrobků. Online [cit. 17. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.pamatkovykatalog.cz/sochy-hrbitovni-soubor-vcetne-nahrobku-2147440>>.

Památkový katalog. Wenkeova hrobky. Online [cit. 28. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.pamatkovykatalog.cz/wenkeova-hrobka-12286523>>.

Spolek pro vojenská pietní místa. Police nad Metují-hrob Expedít Pazler. Online [cit. 12. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.vets.cz/vpm/mista/obec/2847-police-nad-metuji/Na%20Bab%C3%AD/>>.

Spolek pro vojenská pietní místa. Teplice nad Metují-hrobka voják František Fiedler. Online [cit. 11. 03. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.vets.cz/vpm/badatelna/single/36080/>>.

Starý Ples. Historie. Online [cit. 28. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://stary-ples.estranky.cz/clanky/historie-obce-stary-ples.html>>.

Technické služby města Jaroměř. Náhrobek Anny Miseliusové. Online [cit. 11. 02. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.tsm-jaromer.cz/placici-zena-matyas-braun>>.

Vodní mlýny. Ohlův mlýn, Hlaváčkova jirchárna, Martincův statek. Online [cit. 11. 03. 2022]. Dostupné z URL: <<https://www.vodnimlyny.cz/mlyny/objekty/detail/6431-ohluv-mlyn-hlavackova-jircharna-martincuv-statek>>.

Wikipedie. Adolf Loos starší. Online [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Adolf_Loos_star%C5%A1%C3%AD>.

Wikipedie. Alois Nejedlý. Online [cit. 26. 02. 2022]. Dostupné z URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Nejedl%C3%BD>.

Wikipedie. Binární kód. Online [cit. 10. 02. 2022]. Dostupné z URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Bin%C3%A1rn%C3%AD_k%C3%B3d>.

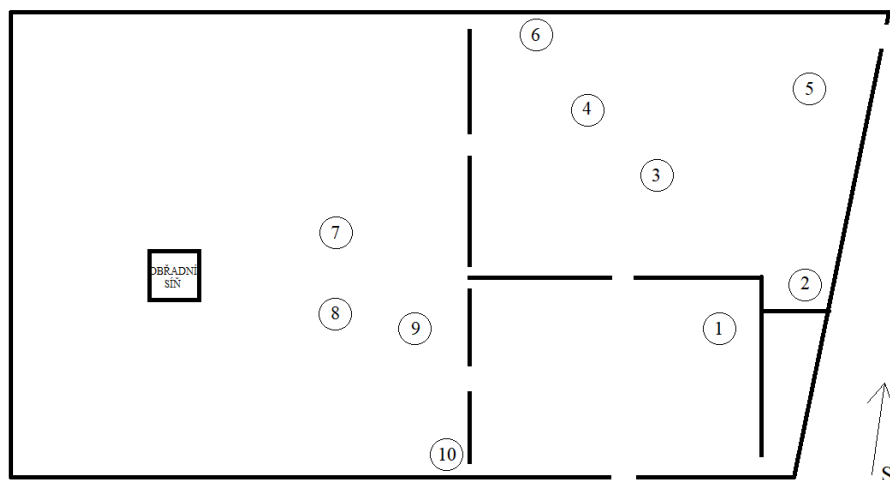
Wikipedie. František Štorek [cit. 10. 02. 2022]. Dostupné z URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_%C5%A0torek>.

Wikipedie. Sloup se sousoším Panny Marie (Slatina nad Úpou). Online [cit. 12. 02. 2022].

Dostupné z URL:

<[https://cs.wikipedia.org/wiki/Sloup_se_souso%C5%A1%C3%ADm_Panny_Marie_\(Slatina_nad_%C3%9Apou\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Sloup_se_souso%C5%A1%C3%ADm_Panny_Marie_(Slatina_nad_%C3%9Apou))>.

Obrazová příloha

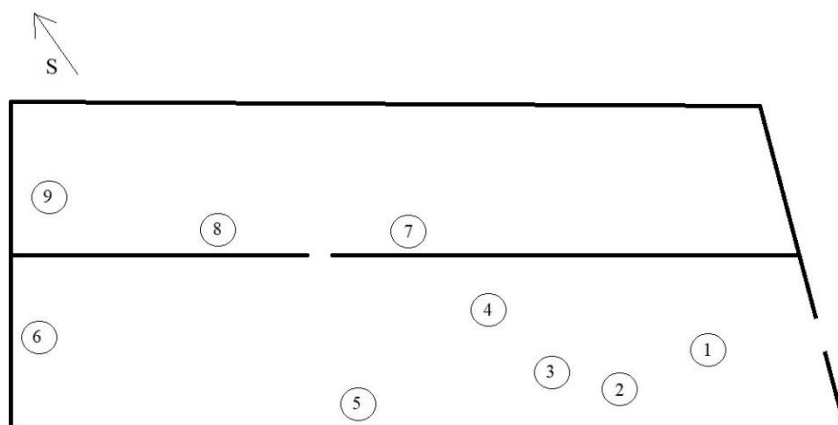
Mapa 1: Schématický plán hřbitova v Kuklenách v Hradci Králové

1 – Jiří Bis a Eva Maratová	6 – Rodina Chourova
2 – Rodina Kopfsteinova	7 – Rodina Aliose Nejedlého
3 – Julča Klinkáčová	8 – Rodina Kulhánkova
4 – Adolf Kozel	9 – Rodina Komárkova
5 – Václav Prsek	10 – Bohumil Kubišta

Mapa 2: Schématický plán poučovského hřbitova v Hradci Králové

1 – Rodina Peškova	6 – Jan Drábek a rodina Hájkova
2 – Neznámá rodina (balustrádový náhrobek)	7 – Rodina Škodova
3 – Rod Formánků a Cengrů	8 – Václav Velkoborský
4 – Hrob bez jména (náhrobek s reliéfem)	9 – Rodina Kavalírova
5 – Rodina Holá a Srpová	

Mapa 3: Schématický plán hřbitova v Jaroměři

1 – Anna Miseliusová	6 – Hrobka rodiny Wenkovy a Šulcovy
2 – Rodina Novákova	7 – Náhrobek bez jména
3 – Rodina Kodešova a Karlova	8 – Rodina Šlampo a Rubášova
4 – Rodina Krauzova	9 – Manželé Iblerovi
5 – Rodina Stárkova	

Obr. 1: Hřbitov domácích mazlíčků

Obr. 2: Černilov – evangelický hřbitov vedle hřbitova v Josefově

Obr. 3: Lesní hřbitov v Hradci Králové

Obr. 4: Chlum – vojenský hřbitov

Obr. 5: Chlum – Ossarium

Obr. 6: Židovský hřbitov Podbřeží

Obr. 7: středověké hrobové desky na zdi kostela na hřbitově Habřina

Obr. 8: Hradec Králové-Kukleny

Obr. 9: Hradec Králové-Pouchov

Obr. 10: Rychnověk

Obr. 11: Dobřany

Obr. 12: Solnice

Obr. 13: Dobruška – lapidarium

Obr. 14: Smiřice

Obr. 15: Chlumec nad Cidlinou

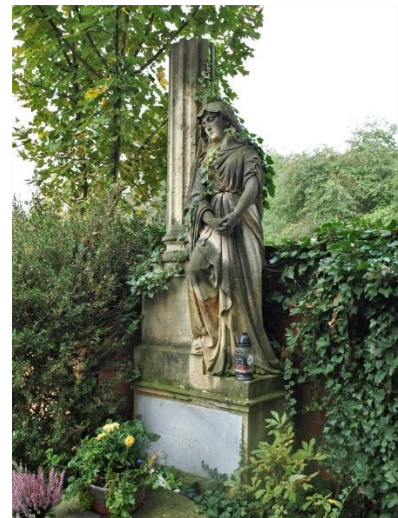
Obr. 16: Opočno

Obr. 17: Jaroměř

Obr. 18: Běleč nad Orlicí

Obr. 19: Hradec Králové-Kukleny

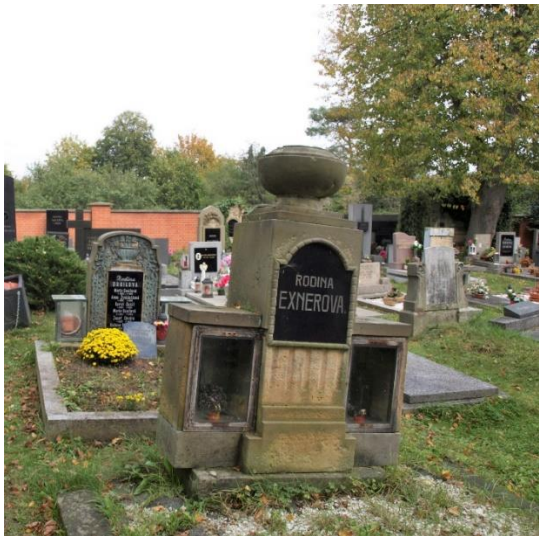

Obr. 20: Hradec Králové-Kukleny

Obr. 21: Opočno – lapidarium

Obr. 22: Hradec Králové-Pouchov

Obr. 23: Hradec Králové-Pouchov

Obr. 24: Hrádek

Obr. 25: Chlumeck nad Cidlinou

Obr. 26: Nový Bydžov

Obr. 27: Ohnišťany

Obr. 28: Hradec Králové-Pouchov

Obr. 29: Smidary

Obr. 30: Hořiněves

Obr. 31: Kostelec nad Orlicí

Obr. 32: Nechanice

Obr. 33: Kostelec nad Orlicí

Obr. 34: Rychnov nad Kněžnou

Obr. 35: Chlumec nad Cidlinou

Obr. 36: Týniště nad Orlicí

Obr. 37: Dobruška

Obr. 38: Ohnišťany

Obr. 39: Česká Skalice

Obr. 40: Nechanice

Obr. 41: Starý Bydžov

Obr. 42: Broumov

Obr. 43: Studenice

Obr. 44: Petrovice

Obr. 45: Hradec Králové-Kukleny

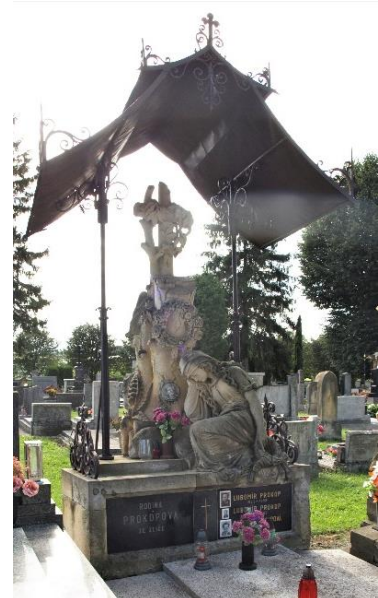
Obr. 46: Nový Hradec Králové – ul. Husova

Obr. 47: Jaroměř

Obr. 48: Chvalkovice

Obr. 49: Česká Skalice

Obr. 50: Jaroměř

Obr. 51: Jaroměř

Obr. 52: Nový Hradec Králové – ul. Husova

Obr. 53: Hradec Králové-Kukleny

Obr. 54: Loučná hora

Obr. 55: Častolovice

Obr. 56: Černilov

Obr. 57: Solnice

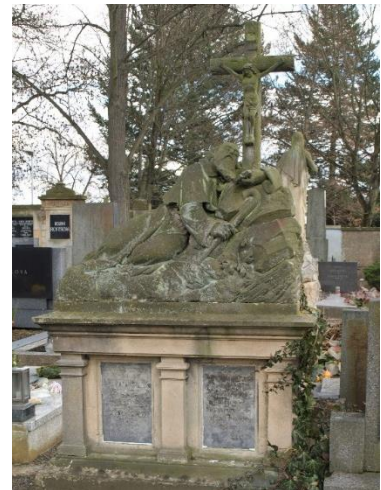
Obr. 58: Dohalice

Obr. 59: Česká Skalice

Obr. 60: Všestary

Obr. 61: Hradec Králové-Pouchov

Obr. 62: Dohalice

Obr. 63: Heřmanice

Obr. 64: Doudleby nad Orlicí

Obr. 65: Smiřice

Obr. 66: Petrovice

Obr. 67: Chlum

Obr. 68: Skřivany

Obr. 69: Smidary

Obr. 70: Slatina nad Zdobnicí

Obr. 71: Jaroměř

Obr. 72: Hradec Králové – Mašova Lhota

Obr. 73: Chlumec nad Cidlinou

Obr. 74: Náchod

Obr. 75: Králova Lhota

Obr. 76: Police nad Metují

Obr. 77: Pohoří

Obr. 78: Rychnov nad Kněžnou

Obr. 79: Hořiněves

Obr. 80: Hradec Králové-Kukleny

Obr. 81: Náchod

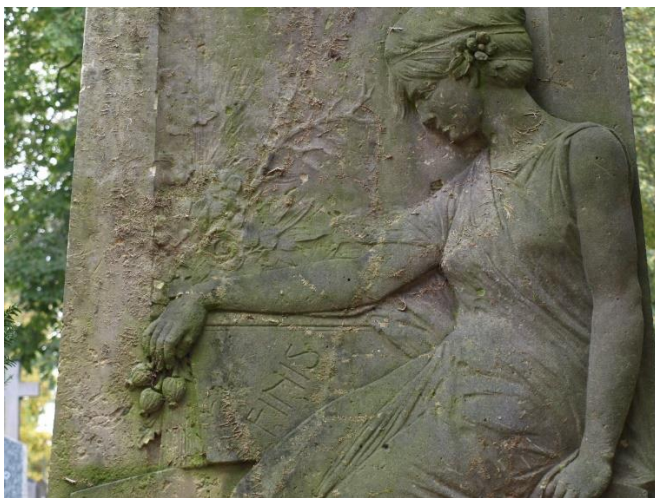

Obr. 82: Slatina nad Úpou

Obr. 83: České Meziříčí

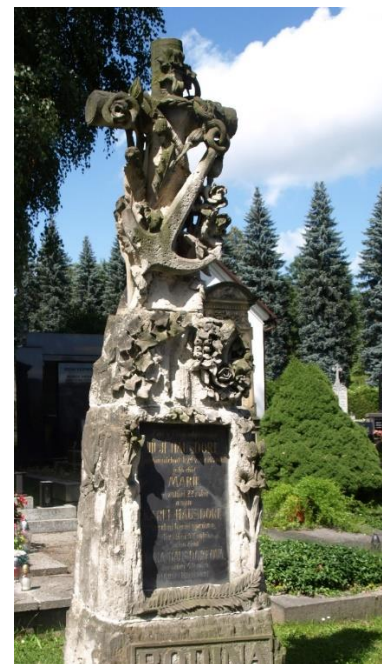
Obr. 84: Hradec Králové-Pouchov

Obr. 85: Hradec Králové-Pouchov

Obr. 86: Broumov

Obr. 87: Náchod

Obr. 88: Machov

Obr. 89: Hradec Králové-Kukleny

Obr. 90: Smiřice

Obr. 91: Hradec Králové-Pouchov

Obr. 92: Nový Bydžov

Obr. 93: Nový Bydžov

Obr. 94: Klášter nad Dědinou

Obr. 95: Chvalkovice

Obr. 96: Jaroměř